Riksdagens protokoll
1990/91:36

Fredagen den 30 november

Kl. 9.00–10.30

Protokoll
1990/91:36

1 § Svar på interpellation 1990/91:70 om svenskt stöd åt albaner i Kosovoprovinsen i Jugoslavien

Svar på interpellationer

Anf. 1 Utrikesminister STEN ANDERSSON (s):

Herr talman! Kära publik! Eva Goës har frågat mig hur jag agerar eller kommer att agera för Kosovoalbanerna, nationellt och internationellt, om jag och regeringen är beredda att sända en delegation till Kosovo, om jag och regeringen betraktar Kosovoalbaner som politiska flyktingar, och om jag och regeringen är beredda och villiga att se en videoupptagning från Kosovo.

Videofilmen – av vilken avsnitt visats i TV, och jag har sett hela filmen – var utan tvivel upprörande. Det är svårt att tro att sådana scener kan utspelas i dag i Europa, i det Europa som denna månad satt punkt för efterkrigstiden vid ett högtidligt möte i Paris.

Denna film är bara *ett* vittnesbörd om vad som händer i Kosovoprovinsen. Vi har fått många rapporter inte bara via TV, utan också via radio och press, liksom från trovärdiga personer som besökt Kosovo.

De etniska och religiösa motsättningarna i Kosovo mellan främst serber och albaner har djupa rötter i Balkans historia. Situationen kompliceras av att fakta ibland blandas med medveten desinformation, vilket kan göra det svårt att bevisa eller vederlägga påståenden om individuella övergrepp. Sådana övergrepp, inkl. olika fall av polisbrutalitet, måste emellertid påtalas när de klart kan beläggas.

Det finns också en annan sorts brutalitet som yttrat sig i mera allmängiltiga åtgärder, t.ex. upplösningen i somras av Kosovos parlament och regering, och i komplicerade lagar om bl.a. "hot mot landets territoriella integritet" och mot "spridande av hat mellan folkgrupper". Enligt Serbiens nya konstitution har man nu vidgade möjligheter att hålla en person i undersökningshäkte ända upp till sex månader. Det har också gjorts inskränkningar i pressfriheten.

Från regeringens sida har vi gett uttryck för vår oro och upprördhet över läget beträffande mänskliga rättigheter i Kosovo i direkta samtal på hög nivå med ledningen för både den federala jugoslaviska och den serbiska regeringen. Så sent som i förra veckan hade statsministern tillfälle att ta upp frågan med Jugoslaviens premiärminister Ante Markovic under dennes officiella besök här i Sverige. Vi kommer även fortsättningsvis att säga vår mening till dem som har inflytande och som vi förhoppningsvis kan påverka.

Jugoslavien har, såsom medlem i den europeiska säkerhets- och samarbetskonferensen ESK, åtagit sig att iaktta vad som sägs i ESKs olika dokument om bl.a. mänskliga rättigheter. Sverige har, med stöd härav, påtalat MR-situationen i Kosovo för den jugoslaviska regeringen.

Regeringen har för närvarande inga planer på att sända en delegation till Kosovo. Insikter om förhållanden i främmande länder kan förvärvas också på andra sätt än via officiella delegationer. Med hjälp av bl.a. ambassaden i Belgrad följer vi *kontinuerligt* utvecklingen i Kosovo med största uppmärksamhet. Höga svenska regeringstjänstemän har träffat både serber och Kosovoalbaner i ledande ställning, här i Sverige såväl som i Jugoslavien och informerat sig om situationen. Från kosovoalbansk sida har man uttryckt sin stora tillfredsställelse över att Sverige visar så stort intresse för Kosovofrågan.

När det gäller frågan om politiska flyktingar känner säkert Eva Goës till att det inte är mitt ansvarsområde. Emellertid vill jag i detta sammanhang erinra om att varje ansökan om politisk asyl utreds för sig på grundval av principen om individuell behandling.

Självfallet är vi i regeringen intresserade att ta del av allt material om den rådande situationen i Kosovo. Som jag inledningsvis sade, har jag sett den videofilm som åberopas i interpellationen.

Låt mig till sist uttrycka en stark förhoppning om att parterna skall kunna lösa sina problem i en fredlig dialog. Det är den enda vägen. Det är faktiskt också den enda vägen för att Jugoslavien helt och fullt skall accepteras i det nya Europa och bli medlem i Europarådet. Där är kraven på respekt för mänskliga rättigheter höga. Men de kraven bör vi kunna ställa också på Jugoslavien, som genom åren bidragit med så mycket positivt i den europeiska familjen.

Anf. 2 EVA GOËS (mp):

Herr talman! Jag ber att få tacka utrikesministern för svaret. Utrikesministern har tecknat en bakgrund som bl.a. visar att Kosovos parlament upplöstes den 5 juli 1990. Men redan tidigare, sedan flera år tillbaka, har man haft speciella sociala lagar för Kosovoalbaner och även speciella straff. Detta har naturligtvis förvärrats efter den 5 juli. Serbiens polismyndighet utövar direktstyre över hela provinsen. Polisen och milisen har öppnat eld mot folk som har demonstrerat mot de systematiska inskränkningarna i autonomin. Många har dödats.

Tusentals albanska barn och ungdomar har tagits om hand på sjukhus för oförklarliga förgiftningar. Jag tog upp detta med vår svenska ambassadör i Jugoslavien när han var här på besök. Han konstaterade att detta förekom och att ingen kunde förklara hur det kom sig att det bara var albanska barn som blev förgiftade. Det var ca 6 000 barn. Man kan även se detta på den här filmen, som jag har med mig. Jag hoppas att även massmedia och riksdagsledamöter skall se den, nu när utrikesministern och UD har sett den, vilket jag vet. Den är fruktansvärd. Jag orkade se tio minuter av den när jag satt ensam. Man skall nog vara några stycken för att kunna kommentera de hemska bilderna.

Även yttrandefriheten har begränsats totalt sedan juli. Detta på grund av

att man har ständiga vakter på tidningshuset och på TV- och radiohuset. Inga albanska journalister får tillträde. De är helt enkelt sparkade från sina arbetsplatser. För övrigt är även tiotusentals albaner ute i samhället utan arbete. Det finns många ute i Europa som har kommenterat detta. T.ex. en belgisk senator, Vili Kujipers, säger att albanernas situation i Jugoslavien är alarmerande. De är utsatta för en terror utan motstycke i Europa av den serbiska polisen. Den är värre än den rasistiska regimens i Sydafrika. Man säger att det i dag råder terror i Kosovo och risken är överhängande för inbördeskrig.

Hittills har folk tagit till fredliga medel, men deras tålamod tryter. Man försöker t.o.m. skrämma Kosovoalbanerna till tystnad genom att omringa byar, skjuta på oskyldiga människor, döda, såra, misshandla och arrestera kvinnor och barn. Många försöker fly utomlands, bl.a. till Sverige. Dessa flyktingar undan terrorn kräver att bli betraktade som politiska flyktingar och vädjar till regeringen och invandrarverket att informera sig om vad som händer i Kosovo genom att skicka en delegation dit.

Jag kom i kontakt med Kosovoalbaner genom att vi har många uppe i Västernorrland. Av 400 flyktingar på Norrfjällsviken var 240 Kosovoalbaner. Jag var där och hälsade på dem i januari. Nu är 70 % av dem tillbakaskickade. Deras fall har alltså hunnit behandlas av invandrarverket, men de har inte betraktats som politiska flyktingar. Jag kan konstatera att de är det. Bland flyktingar i allmänhet har inga varit så nedgångna och haft sådana sjukdomar som dessa Kosovoalbaner där uppe. Det var mycket illa ställt med dem.

Som jag ser det tror jag inte man har tagit politisk hänsyn i Sverige när man har utvisat 70 %. Den brittiska parlamentsledamoten Tony Lloyd deklarerar att det Europa vi skall bygga inte tillåter förtryck. Vi måste bestämt engagera oss mot den totalitära serbiska regimen. Inte förrän Jugoslavien har löst detta problem kan Jugoslavien få plats i den europeiska gemenskapen. Vi instämmer i detta. Det är ett medel att utöva påtryckning mot den terror som pågår i landet.

I år har vi i FN ratificerat konventionen om barnens rättigheter. Bilderna på dessa barn som som lider av förgiftning och där man ser hur de har konvulsioner och hur de skriker, är fruktansvärda att se!

Jag tycker att det är fel att man kan tillåta något sådant att ske i Jugoslavien – mitt i Europa – utan att föra fram saken i FN. Vi har engagerat oss i problemen i Asien, Sydafrika och Sydamerika. Nu är det dags att vi engagerar oss i vår egen världsdel!

Jag vill ännu en gång säga att Jugoslavien står på randen till inbördeskrig. Liksom utrikesministern har också jag träffat honorärkonsulerna som var här på besök, och de intygade att det förekommer polisterror. När jag har pratat med de Kosovoalbaner som finns i Sverige, uppger de att de flera gånger har kontaktat utrikesministern och i fyra fem år utarbetat skrivelser, velat att utrikesministern skall delta i demonstrationer, osv.

När jag läser i utrikesministerns svar att Kosovoalbaner tycker att Sverige visar stort intresse för Kosovofrågan, måste jag fråga vad utrikesministern menar. Menar han massmedia och enskilda? Kanske är det tyst diplomati att

utrikesministern inte syns i dessa sammanhang. Jag vill fråga vad utrikesministern har gjort personligen.

När man lägger fram det här på FNs bord, bör man komma ihåg att de mänskliga rättigheterna också borde röra barnen. Det skall förrättas ett val den 9 december. Jag undrar om utrikesministern känner till att det valet kommer att bojkottas av alla partier utom Serbiens socialistiska parti. Detta stämmer ju inte alls överens med begreppet demokrati. Jag undrar vad utrikesministern kan göra i detta sammanhang.

Anf. 3 Utrikesminister STEN ANDERSSON (s):

Herr talman! Vad vi har gjort från svensk sida, och hur jag själv varit inblandad, framgår i någon mån av mitt svar. Jag kan bara upprepa och bedyra att vi självfallet är beredda att även fortsättningsvis följa den här frågan med största uppmärksamhet. Jag tror fortfarande att vi bäst gör det genom den representation vi har i Jugoslavien, och genom att vi fortsätter att påtala övergrepp och protestera mot dem.

Jag tror att Jugoslavien är så starkt inställt på att bli en del av Europa och leva upp till de åtaganden man har gjort, bl.a. i ESK-processen, för att bli upptaget i Europarådet, att man kommer att göra allt för att komma till rätta med dessa problem, annars får inte Jugoslavien del av gemenskapen i Europa.

Sedan säger Eva Goës att det är dags att vi börjar uppmärksamma problemen också i vår egen världsdel. Det gör vi och det har vi gjort tidigare också. Jag tänker t.ex. på Rumänien innan Nicolae Ceausescu föll. Vi tog då upp landets problem i FNs kommisson för mänskliga rättigheter och lyckades få kommissionen att i Europasammanhang ställa sig bakom ESK-processen. Vi sände dit en rapportör för att se vad som hände, och den rapportören kommer snart att avlägga en ny rapport, för han har fått fortsätta sitt arbete. Beredskapen finns alltså från vår sida.

Det är väldigt svårt för mig, för att inte säga omöjligt, att gå in på enskilda flyktingfall. Jag är helt övertygad om att dessa fall prövas med utgångspunkt i vad som kan hända flyktingarna om de återvänder hem. Man prövar dessa fall enligt de asylregler som gäller i landet.

Anf. 4 EVA GOËS (mp):

Herr talman! Ingen skulle bli gladare, utrikesministern, än jag om vi också tog upp denna fråga i kommissionen för mänskliga rättigheter och skickade en delegation eller en rapportör till Kosovo i Jugoslavien.

I fjol när jag var på utskottsresa till Jugoslavien, fick vi mycket ingående information från en jurist som talade om hur allvarligt läget var redan då – innan parlamentet upplöstes. Han berättade att kvinnor satts i fängelse utan rättegång, utan att ens ha blivit hörda. En del av dem hade barn eller var gravida. Det enda dessa kvinnor hade gjort var att klaga på tillgången på mat, och blivit rapporterade till myndigheterna.

Adam Demaci, journalist och författare som har suttit i fängelse i drygt 26 år, förklarade att han hade haft kontakt med över 100 000 människor och uppmanat dem att inte låta sig provoceras av de serbiska polismyndigheterna. Man kallar honom för Kosovos Mandela. Han vill ha en fredlig lösning

av konflikterna, men de serbiska ledarna ignorerar honom totalt. Risken är att det utbryter blodbad.

Jag har också träffat en journalist som har varit i Sverige och som talat om att han vill starta ett fredsinstitut i Jugoslavien. Nu söker man nämligen via olika kanaler komma över vapen i de olika republikerna där det råder oro. Det är inte bara i Kosovoprovinsen det är oroligt.

Jag ser att Jugoslavien står på randen till inbördeskrig om vi inte agerar. Jag vill att utrikesministern skall göra ett uttalande i denna fråga, precis som amerikanska senatorer har gjort, liksom brittiska och belgiska parlamentsledamöter. Kongressmän från Amerika har också fördömt förtrycket, statsterrorn och inskränkningarna av de mänskliga rättigheterna i Kosovo. Vad jag nu förväntar mig är att utrikesministern går till handling.

Filmen visar hur människor med gasmasker slår ner en man. Det är ungefär 20 stycken som omringar honom – slår ner honom, lyfter upp honom, slår ner honom, lyfter upp honom. Jag kan inte intyga att mannen är alban. Men att det förekommer förtryck och brott mot de mänskliga rättigheterna är helt uppenbart för den som har sett filmen.

Jag måste än en gång säga att barnen måste skyddas. De barn som har kommit till Sverige och som har varit i Norrfjällsviken och nu blivit utvisade påstår ju också att de har fått sprutor i magen. Väldigt konstiga saker har hänt! Sex jurister i Örnsköldsvikstrakten har skrivit och rapporterat om det. Det här är inga floskler utan, får man hoppas, en mänsklig redogörelse för vad som pågår. Av dem som har återvänt har de flesta varit tvungna att gå under jorden.

Överläggningen var härmed avslutad.

2 § Svar på interpellation 1990/91:71 om det politiska våldet i Colombia

Anf. 5 Utrikesminister STEN ANDERSSON (s):

Herr talman! Bengt-Ola Ryttar har i sin interpellation frågat vilka åtgärder regeringen avser vidta för att motverka det politiska våldet i Colombia.

Den politiska bilden av Colombia är i många stycken sammansatt och motsägelsefull. Landet har en tradition av formell demokrati men också av inre våld och förtryck. Den ekonomiska utvecklingen och medelinkomsten ger ett relativt gynnsamt intryck samtidigt som ohöljda klyftor i samhället innebär social misär och umbäranden.

Kopplingarna mellan det politiska etablissemanget – jordägarna, de extrema högergrupperna, narkotikakartellerna och gerillagrupperna – är komplexa och går i olika riktningar. Välkomna tendenser till samhällelig försoning avbryts alltför ofta av nya våldsutbrott. En möjlig utveckling mot politisk öppning och fördjupad demokrati motverkas av krafter som eftersträvar ett auktoritärt system med bibehållen maktkoncentration.

Den situation av våld som i dag ansätter det colombianska samhället är djupt tragisk. Ett stort antal människor faller offer för konfrontationer i

vilka polis och militär, paramilitära grupper, gerilla samt narkotikamaffian på olika sätt är inblandade.

Situationen för de mänskliga rättigheterna är likaledes fortsatt allvarlig. Från flera källor rapporteras om mer eller mindre aktivt deltagande, eller tolererande, från delar av militären i samband med ageranden som kränker de mänskliga rättigheterna. Ingrepp mot gerillan och narkotikahajarna kan ibland tjäna som kamouflage för att komma åt personer som anses politiskt misshagliga. Rapporter om försvinnanden, politiska arresteringar, mord, tortyr och rättslöshet ger anledning till stark oro. Svårigheter och ibland bristande vilja och möjligheter att ställa ansvariga till svars är djupt otillfredsställande.

Colombias president sedan i somras, Cesar Gaviria, har visat en delvis ny och hoppingivande strävan mot nationell försoning och samförstånd över partigränserna. Den nya regeringen fick en bredare bas med representanter för samtliga stora partier inkl. den tidigare gerillagruppen M 19. Trots uppflammande stridigheter tycks det också finnas rimliga utsikter till en fortsatt fredsprocess mellan regeringen och den gerilla som fortsätter sin väpnade kamp.

Valet om drygt en vecka till författningsförsamlingen kan bli ett betydelsefullt steg mot angelägen politisk förnyelse och fördjupning av demokratin. Det ser för närvarande ut som om den nya vänsteralliansen kan komma att nå avsevärda framgångar i det förestående valet och därmed växa fram som en balanserande tredje kraft i colombiansk politik. Bland de viktiga beslut författningsförsamlingen har att fatta nämner många kandidater reformeringen av rättsväsendet och åtgärder för att stärka respekten för de mänskliga rättigheterna.

Den nye presidenten har visat en avsevärd klarsyn inför det komplexa MR-läget i landet. Han har bl.a. öppet beskrivit de paramilitära gruppernas verksamhet. Vissa initiativ har tagits för att begränsa dessa gruppers utrymme att agera. Vidare leder presidentens MR-kontor ansträngningar för att inom ordningsmakten öka kunskaperna om och respekten för de mänskliga rättigheterna. Förhoppningarna måste nu vara att ytterligare steg i denna positiva riktning skall kunna tas.

Från svensk sida har vi i FN-sammanhang fortsatt att påtala det oroande MR-läget i Colombia. En hänvisning härtill gjordes senast för en vecka sedan i det svenska anförandet om mänskliga rättigheter i generalförsamlingens tredje utskott. Den svenska delegationen vid mötena med FNs MR-kommission har också tagit upp Colombia, bl.a. det alarmerande höga antalet försvinnanden.

Vi ämnar även framdeles internationellt uppmärksamma det colombianska MR-läget och på bästa sätt bidra till ansträngningarna i mellanstatliga fora att i Colombia främja respekten för och kunskapen om de mänskliga rättigheterna. Nämnas kan vidare att tjänsteförrättande chefen för utrikesdepartementet, statsrådet Hjelm-Wallén, efter det colombianska valet tidigare i år i ett uttalande underströk vikten av att landets nya regering skulle komma till rätta med det allvarliga läget vad gällde respekten för de mänskliga rättigheterna.

Svenskt bistånd lämnas för att stödja humanitärt arbete i Colombia och

för insatser i syfte att värna om de mänskliga rättigheterna inkl. rätten till facklig verksamhet i landet. Offer för den svåra politiska situationen i Colombia bereds i ökande antal en fristad i Sverige.

Genom FNs narkotikafond ges också stöd till åtgärder mot narkotikahanteringen. Sverige verkar allmänt för ökade och mer effektiva ansträngningar för att på multilateral basis bekämpa narkotikafaran. Vi har i samtal med USA på hög politisk nivå understrukit den vikt vi från svensk sida fäster vid internationell samverkan, i synnerhet genom FN, för att komma till rätta med narkotikaproblemen.

De svenska insatserna jag här har nämnt för att bidra till fred och försoning i Colombia kommer självfallet att fortsätta.

Anf. 6 BENGT-OLA RYTTAR (s):

Herr talman! Jag får tacka utrikesministern för svaret, som redovisar många bra saker, t.ex. att regeringen är medveten om komplexiteten i det colombianska våldet och att knarkvåldet, tvärtemot de framställningar som ofta förekommer i massmedia, bara utgör en del av detta våld. Det är också bra att utrikesministern vet att kriget mot knarket ofta är ett kamouflerat politiskt våld.

Det svenska agerandet i FNs generalförsamling har självfallet också mitt fulla stöd, liksom insatserna genom FNs narkotikafond.

Inriktningen av svenskt bistånd med insatser för mänskliga och fackliga rättigheter är riktig, och den bör utvecklas ytterligare. Som jag ser det skall det i dagsläget inte ges några andra former av bistånd till Colombia. Det är också mycket bra att regeringen har tagit upp USAs agerande i Colombia och att detta har skett på hög politisk nivå.

Utrikesministern framhåller i sitt svar den möjlighet som den konstituerande församlingen kan komma att innebära. Genom högsta domstolens ställningstagande kommer församlingen att ha utomordentligt stora befogenheter, men det är dess värre egentligen inte med regeringens goda minne. Regeringens linje har hela tiden varit att ge församlingen så små befogenheter och så smal sammansättning som möjligt.

Ursprungligen krävde regeringen 10 000 namnunderskrifter och deponering av 5 miljoner pesos som villkor för att man skall få kandidera till författningsförsamlingen. Valet den 9 december är alltså inte det politiska etablissemangets förtjänst, utan det har tvingats fram mot regeringens vilja och genom många års kamp från oppositionen.

Om den politiska oppositionen och de folkliga organisationerna mot väldigt många odds blir framgångsrika i valet, är risken stor att deras företrädare kommer att mördas lika systematiskt som Unión Patrióticos företrädare. Detta är naturligtvis något som måste förhindras.

Allt talar för att om författningsförsamlingen lyckas med sin uppgift, så kommer gerillan att lägga ner sina vapen. Författningsförsamlingen är därför Colombias stora chans, och jag hoppas verkligen att man nu tar den.

I sitt svar uttrycker utrikesministern ganska stor optimism om den nya administrationens viljeinriktning. Jag kan hålla med om att det finns en del bra signaler, men det finns också realiteter som pekar i en helt annan riktning.

Den 14 november proklamerade Colombias fackföreningsrörelse en gene-

ralstrejk. Kraven var mänskliga rättigheter och rätt att organisera sig, och man motsatte sig den ekonomiska politiken, privatiseringen och den arbetsrättsreform som jag beskriver i min interpellation. Det är alltså fråga om krav som är högst legitima i en demokrati.

Men med stöd av undantagslagarna förbjöd president Gaviria alla medier att rapportera om strejken och om dess förlopp. Han beslöt också att var och en som deltog i strejken kunde avskedas med omedelbar verkan.

På grund av censurdekretet är det svårt att veta vad som egentligen hände under strejkdagen. Men vi vet i alla fall att en av bondeorganisationerna har fått ett fyrtiotal av sina medlemmar arresterade och att två har dödats i provinserna Cauca och Sucere. Vi vet också att tre fackföreningar inom teleområdet, på grund av sitt deltagande i strejken, har upplösts av regeringen. Hela sanningen lär vi väl aldrig få veta, men det här är inte åtgärder som stärker Gavirias demokratiska trovärdighet.

Tyvärr finns det många länder på jorden där våldet och den mänskliga förnedringen är ännu större än i Colombia, men det får inte innebära att vi lämnar Colombia därhän. Jag uppfattar utrikesministerns avslutande försäkran som en garanti för att den svenska regeringen inte kommer att göra detta.

Anf. 7 STEN SVENSSON (m):

Herr talman! Narkotikan hotar människors liv och hälsa. Narkotikaprofitörerna hotar också på sikt hela den sociala, ekonomiska och demokratiska utvecklingen i flera länder, inte minst i tredje världen. Hanteringen ger dessutom förskräckande exempel på miljöförstöring, rättslöshet och våld som en hämningslös narkotikahandel för med sig.

En delegation från socialutskottet besökte Colombia i slutet av augusti för att studera de projekt som utrikesministern nämnde i sitt interpellationssvar. Vi studerade UNFDACs projekt, som syftar till att få bönderna att odla andra grödor.

Detta projekt består av fem olika komponenter: rådgivning om nya grödor, förbättrad infrastruktur, dvs. medverkan till byggande av vattenkanaler, vägar, broar m.m., organisation av samarbetet och bildandet av vänskapsgrupper, stöd till befolkningen i form av hälsovårdsprogram, utbildning, familjeplanering, fritidsaktiviteter m.m. samt landsbygdsutveckling med kommunikationer, regionalpolitik etc.

I de områden som berörs av FN-projektet planeras och genomförs en samordnad landsbygdsutveckling, som skapar grundförutsättningar för förbättrade levnadsvillkor såväl ekonomiskt och socialt som kulturellt. Insatserna görs inom såväl jordbruk, kommersialisering, kommunikationer, sjuk- och hälsovård som utbildning.

Detta projekt har ett mycket stort socialt inflytande. Bondefamiljernas totala sociala situation har lyfts. Projektet har med andra ord fått karaktär av landsbygdsutveckling i bästa mening.

Ett betydelsefullt inslag i den colombianska regeringens krig mot knarkmaffian är att strypa tillförseln av kemikalier m.m. som behövs för raffineringen. Det är en av hörnstenarna i kampen mot kokainet. Dessa lösningsmedel vållar ju enorma miljöproblem, eftersom de rinner direkt ut i naturen från alla de laboratorier som finns i Andernas djungler. De inledande raffi-

neringsprocesserna skapar dessutom slaggämnen som också de vållar stora miljöskador.

Avgörande för framgång för detta biståndsprojekt som Sverige är med och betalar, är att USA och västvärlden slår sönder narkotikamarknaden. Så länge som det finns en efterfrågan, som dessutom betalar bra för sig, finns det alltid producenter och distributörer.

De slutsatser som vi riksdagsledamöter drog efter att ha varit i Colombia under nästan en vecka blev följande:

För det första måste hela kedjan från produktion via distribution till konsumtion attackeras. Insatserna skall samordnas. Kampen måste vara uthållig.

För det andra är FN-projektet i Colombia framgångsrikt och värt fortsatt och utökat stöd under lång tidsperiod framöver. Ersättningsodlingar av detta slag är sannolikt den enda framgångsrika lösningen för Latinamerika.

För det tredje har multilaterala biståndsinsatser större förutsättningar att lyckas än bilaterala – i varje fall på detta område.

För det fjärde måste marknaden i västvärlden utrotas genom mer verkningsfulla åtgärder. Lagstiftningen måste skärpas. Vi måste få striktare vårdlagar och starkare markeringar på påföljdsområdet när det gäller den lag som vi i Sverige har stiftat som förbjuder konsumtion av narkotika.

För det femte måste informationsinsatser och opinionsbildning förstärkas.

Jag vill mot denna bakgrund, och mot bakgrund av att utrikesministern nämner narkotikaproblemen i sitt interpellationssvar, ställa frågan: Delar utrikesministern de slutsatser som jag redovisade alldeles nyss? Om så är fallet: Är utrikesministern då beredd att verka för att regeringen i sin helhet – jag tänker då i synnerhet på justitie- och socialdepartementen – kommer att hjälpa till att förbättra situationen totalt sett ute i världen och trappa upp kampen här i Sverige, så att vi får det jag efterlyser, nämligen striktare vårdlagar samt mycket mer markerad och bestämd lagstiftning som gör att kriminaliseringen av konsumtionen blir mer verkningsfull än vad den är i dag?

Överläggningen var härmed avslutad.

3 § Svar på interpellation 1990/91:74 om svenskt EG-medlemskap och neutralitetspolitiken

Anf. 8 Utrikesminister STEN ANDERSSON (s):

Herr talman! Gudrun Schyman har frågat mig hur jag definierar den svenska neutralitetspolitiken i dag. Hon har också frågat mig om jag anser att den svenska neutralitetspolitiken står i överensstämmelse med EGs beslut om att samordna sin utrikespolitik och hur jag tror att vårt engagemang på nedrustningsområdet och i nord–syd-frågorna skulle gå att förena med ett EG-medlemskap.

Det har ställts många frågor om neutralitetspolitiken och Europafrågorna den senaste tiden här i riksdagen och i massmedia, och det är bra. Vi befinner oss nu i ett skede av snabba och omvälvande förändringar i Europa. Då är det en fördel för oss, en styrka, att vi har en livlig debatt om våra möjlighe-

ter att bidra till det europeiska samarbetet och den gemensamma säkerheten.

Grunden för Sveriges utrikes- och säkerhetspolitik under efterkrigstiden har ofta sammanfattats som "alliansfrihet i fred syftande till neutralitet i krig". Neutralitetspolitiken bygger på en lång historisk tradition. Genom ett fast och konsekvent agerande har vi vunnit respekt och förtroende för den i vår omvärld. På så vis har den också kunnat bidra till stabilitet och fredlig utveckling i vår del av Europa.

Som Gudrun Schyman själv påpekar får neutralitetspolitiken inte vara statisk eller oförmögen till anspassning i en föränderlig verklighet. Aktiva insatser för avspänning, nedrustning och internationell solidaritet har varit – och är alltjämt – ett viktigt inslag i vår säkerhetspolitik. Det vore väl egentligen förunderligt om den svenska politiken inte påverkades när murarna rivs, blockmotsättningar upphör och Europas politiska karta ritas om.

Den centrala uppgift som vi i dag står inför i Europa är att skapa ett system för gemensam säkerhet som omfattar alla länder och folk i vår världsdel. ESKs nyss avslutade toppmöte i Paris framstår härvidlag som en vändpunkt. Fundamentet har lagts till en ny alleuropeisk säkerhets- och samarbetsstruktur, där krig mellan stormakterna framstår som praktiskt taget uteslutet.

Med denna utveckling blir Sveriges möjligheter större att utan förfång för neutralitetspolitiken delta i ett närmare samarbete av även utrikes- och säkerhetspolitisk karaktär. Det har också riksdagens utrikesutskott nyligen konstaterat.

Den europeiska gemenskapen och dess medlemsländer spelar en central roll i den europeiska samarbetsprocessen. De nya demokratierna i Central- och Östeuropa utvecklar nu snabbt ett nära samarbete med EG. Vår delaktighet i den fortsatta europeiska utvecklingen, och våra möjligheter att påverka den, politiskt, socialt och ekonomiskt, skulle självfallet förbättras om vi till fullo deltog i gemenskapsarbetet. Detta är bakgrunden till regeringens värdering att ett medlemskap i EG med bibehållen neutralitetspolitik ligger i Sveriges nationella intresse.

Om några veckor inleder EG-staterna sina två regeringskonferenser om politisk resp. ekonomisk och monetär union för att ytterligare förstärka samarbetet i Gemenskapen. Egentligen är termen politisk union missvisande. Vad det handlar om är snarare en förstärkning av Gemenskapens institutioner och beslutsstrukturer.

Det utrikespolitiska samarbetet kommer sannolikt att utvidgas och knytas närmare till det övriga gemenskapsarbetet. Det diskuteras också om det nuvarande samrådsförfarandet skall ersättas med verklig samordning på vissa områden. Från vissa håll har tankar t.o.m. framförts om att bygga ut samarbetet i riktning mot en försvarspolitisk roll, men detta har också stött på kategoriskt motstånd från andra medlemsstater.

Jag har haft många samtal med ledande företrädare för en rad EG-länder under de senaste veckorna och månaderna. De har alla berättat om ett oerhört spännande arbete med att skapa samarbetsstrukturer som är anpassade till Gemenskapens roll i det nya Europa. Samtidigt har jag fått det alldeles klara intrycket att de nu förestående regeringskonferenserna inte kommer

att öppna dörren för ett militärt samarbete eller bindande beslut i centrala säkerhetspolitiska frågor.

Förutsättningarna för ett medlemskap i EG måste prövas mot förändringarna i Europa och utvecklingen i Gemenskapen. Samtidigt förblir, också med det nya läget i Europa, neutralitetspolitiken en grundläggande faktor för vår utrikes- och säkerhetspolitik.

Jag bedömer det som sannolikt att vi, med bibehållen neutralitetspolitik, kommer att kunna ta steget till medlemskap i EG. Men ett beslut att göra det måste, som utrikesutskottet har påpekat i sitt betänkande om Sverige och den västeuropeiska integrationen, bygga på en samlad bedömning av de utrikes- och säkerhetspolitiska faktorerna, i vilken givetvis ingår utvecklingen inom EG.

Ytterst handlar det om vår vilja att bidra till den nya europeiska samarbetsordningen och om vår förmåga att påverka vår omgivning. Jag ser det som naturligt att vi aktivt medverkar i samarbetet när vi kan göra det, inte minst för att också där verka för vidare mål om internationell solidaritet och samverkan – Gudrun Schyman nämner två sådana mål; nedrustning och solidariteten i ett nord–syd-perspektiv.

Vi har ett viktigt bidrag att lämna till Europas utveckling och till vårt gemensamma stöd till utvecklingen i andra delar av världen. Det gör vi bäst genom att delta så fullt och aktivt som möjligt i de organisationer som bär upp det europeiska samarbetet.

Anf. 9 GUDRUN SCHYMAN (v):

Herr talman! Jag kan konstatera att utrikesministern och jag är överens om en del saker, nämligen att det är bra att vi för en diskussion om neutralitetspolitiken och att det behövs en ny definition av neutralitetspolitiken, både i vad gäller dess funktion i Europa och i världen i övrigt. Vi är inte överens om vad EG har för roll i de andra strävanden som vi är överens om, nämligen målet med en ny världsordning med fred och nedrustning i världen.

Jag gör inte samma bedömning som utrikesministern gör om vad EG kommer att bli. Jag tycker inte att talet om EG som en politisk union är missvisande, och jag tycker inte heller att det finns något som talar för att farhågorna att den politiska unionen också kommer att utveckla sig till en säkerhetspolitisk och försvarspolitisk union är felaktiga. Det finns mycket som talar för att det kommer att bli så.

Jag vill ställa några frågor till utrikesministern med utgångspunkt i de traktat och de paragrafer som redan finns inom EG och med utgångspunkt i de uttalanden som har gjorts under den senaste tiden. Den ena frågan gäller Kol- och stålunionens stadgar 59:3 som EG-medlemmar måste underkasta sig. Där framgår det att centrala EG-beslut gäller alla. Det handlar om allokering av Gemenskapens resurser i fall av allvarlig brist på någon produkt inom dess jurisdiktion. Det innebär att en EG-medlem i kris eller krigstid kan tvingas leverera strategiska varor till annan EG-medlem på ett sätt som jag menar står i strid med Haagkonventionen om neutrala staters beteende. Jag vet inte om utrikesministern anser att detta är förenligt med neutralitetspolitik. Enligt Euratoms stadgar, 52 §, är EG-medlem förpliktigad att underkasta sig Euratoms gemensamma försörjningspolitik och optionsprivilegium

beträffande malm, råvaror och speciellt klyvbart material. Det innebär att det knappast, enligt min uppfattning, är förenligt med en trovärdig neutralitetspolitik såsom den är definierad i Haagkonventionen. Det kan knappast heller stämma med den svenska uppfattningen, att kärnvapen skall förbjudas och att kärnkraften skall avvecklas. Tycker utrikesministern att detta är förenligt med den svenska neutralitetspolitiken?

När det gäller frågan om politisk union vill jag framhålla vad EG-kommissionens ordförande Jacques Delors har sagt inför EG-parlamentet. Han hävdar att det kommer att bli en chock för medlemmarna i de nationella parlamenten när det går upp för dem att 80 % av all ekonomisk, social och skatteteknisk lagstiftning inom de kommande tio åren kommer från EG och inte från de lagstiftande församlingarna i medlemsländerna. Detta är ett uttryck för just den politiska union som man nu är i färd med att förverkliga.

Vidare har vi frågan om det också skall bli en försvarspolitisk union. Det är många som har uttalat att det är naturligt att en sådan politisk union också följs av en samordning av säkerhets- och försvarsfrågorna och en samordning av de militära styrkorna. Jacques Delors sade också i september i en intervju i tidningen Liberation att Gulfkrisen utgör en klar appell för ett Försvarseuropa. Den visar att det har varit önskvärt att Gemenskapen skaffat sig en interventionsstyrka. Vidare ifrågasatte han om det är möjligt att diskutera en politisk union och gemensamt handlade i utrikespolitiska frågor utan att ta upp säkerhets- och försvarsfrågorna.

Samma månad sade EGs ministerråd i ett dokument om Gulfkrisen att Europeiska gemenskapen och dess medlemsstater redan har klart deklarerat att man betraktar alla aggressionshandlingar mot ett eller flera av medlemsländerna som handlingar riktade mot samtliga.

I Svenska Dagbladet samma månad konstaterade Jacques Delors att EG borde skaffa sig en militär insatsstyrka. Enligt Delors måste man förhindra att konflikter blossar upp i tredje världen, och därför är en EG-insatsstyrka inte bara nödvändig utan också en logisk följd av utvecklingen.

Vi kan i nr 37 av tidningen Från Riksdag & Departement läsa en intervju med EG-ambassadören i Sverige Ivo Dubois. På frågan hur pass troligt det är att EG verkligen får en egen militär organisation svarar han: "EG kommer att få en militär organisation som komplement till sin gemensamma utrikes- och säkerhetspolitik, men det kommer att ta tid. Målet är en federation."

Det är många som har uttryckt samma sak. När man talar med företrädare för EG och när man talar med personer i Bryssel om den här utvecklingen anses detta vara en självklarhet, precis som det alltid har varit en självklarhet att ekonomiska stormakter också skaffar sig en försvars- och utrikespolitiskt verksam gren. Så har det alltid sett ut i historien. Jag kan inte förstå vad det är som gör att utrikesministern inte tror att detta skall bli verklighet, när den historia vi har bevittnat det senaste halvåret visar precis på att tankarna på den monetära och ekonomiska unionen har pressats fram med utgångspunkt i utvecklingen i Östeuropa. Det som har hänt i Gulfen har resulterat i att dessa frågor har kommit upp på dagordningen tidigare. Det EG som Sverige skall ansluta sig till som medlem, om det går som bl.a. regeringen vill, är inte dagens EG utan det framtida EG som är just det EG som jag har talat om.

Jag kan inte förstå hur detta inte skulle kunna bli verklighet. Vad är det som talar för att detta inte kommer att bli verklighet?

Anf. 10 MARGARETHA AF UGGLAS (m):

Herr talman! Det är medlemsländerna som bestämmer EGs utveckling. Därför är det betydligt viktigare att tala och lyssna till vad som sägs i de olika huvudstäderna i medlemsländerna än att lyssna på olika enskilda uttalanden av nog än så viktiga kommissionärer i Bryssel.

Till skillnad från Gudrun Schyman delar jag i huvudsak utrikesministerns bedömningar i hans svar på Gudrun Schymans interpellation. Men jag önskar dock att det hade funnits en större betoning och framför allt en klar utsaga att grunden för EGs tillkomst är själva strävan efter fred i Europa. EG tillkom ju efter det fruktansvärda andra världskriget som en klar politisk viljeyttring av ledande framstående politiker i Europa: aldrig mera krig mellan broderfolken. Denna fredstanke har vi i Sverige all anledning att dela och sluta upp kring. Denna fredstanke är även i dag så kolossalt viktig för Central- och Östeuropa, där konflikter mellan människor och folk har fått ligga olösta under förtryckets stela yta och nu gör sig märkbara. Också för folken i Central- och Östeuropa är det europeiska samarbetet, den europeiska integrationen, ett hopp och en möjlighet att kunna övervinna de konflikter som är olösta. Jag tycker att det är beklagligt att Gudrun Schyman inte alls kan se detta och den möjlighet som det innebär för de nya demokratierna i Centraleuropa.

EG med sin styrka och möjlighet till ekonomisk utveckling och tillväxt är också hoppet för folken i Central- och Östeuropa om att få hjälp i de stora svårigheter som nu väntar dem och som jag tror att vi här i Sverige långsamt kommer att bli alltmer medvetna om. EG har en mycket stor roll att spela i det avseendet.

Jag tycker för min del att det vore tragiskt om det fredsälskande Sverige inte skulle få en möjlighet att fullvärdigt kunna bidra till detta nya fredliga Europa, samarbetet med uppbyggandet av det nya fredliga Europa.

I ett hänseende håller jag dock med Gudrun Schyman. Jag tycker att det är litet slarvigt uttryckt i utrikesministerns svar, att termen politisk union är missvisande. Termen politisk union har funnits med mycket länge, även i EG-bygget, som något slags mål. Det har aldrig definierats. Det är något slags mål och begrepp som talar om åt vilket håll man siktar. Långsamt fyller man termen med innehåll. Det går stegvis. EG är traktatbundet. Det är möjligt att se var EG står i dag. Det är faktiskt möjligt att med en viss sannolikhet redan i dag överblicka vart EG kommer att gå.

Jag delar utrikesministerns bedömning att vi kommer att se ett förstärkt utrikespolitiskt samarbete. Det kommer att fortsätta att i huvudsak vara av mellanstatlig karaktär, dvs. consensusprincipen kommer att vara vägledande. När det gäller militära frågor eller militärpolitik kommer det allianssarbete som bedrivs inom Nato att fortsätta att ta hand om de frågorna. Vi har även den västeuropeiska unionen där bara en del av EG-staterna är med. Även där finns ett instrument.

Jag menar således att allt i dag talar för att resultatet av regeringskonferenserna – vilket vi nog kommer att få ökad klarhet i under december och fram-

för allt under nästa halvår – kommer att innebära att vad min partiordförande kallar den hårda kärnan i den svenska neutralitetspolitiken kommer att kunna förenas med ett medlemskap i EG.

Överläggningen var härmed avslutad.

4 § Svar på interpellation 1990/91:89 om Boforsaffären

Anf. 11 Utrikesminister STEN ANDERSSON (s):

Herr talman! Jag måste erkänna att jag blev litet besviken. Jag hade räknat med ett meningsutbyte mellan Gudrun Schyman och Margaretha af Ugglas, men det får vi väl ta en annan gång.

Gudrun Schyman har med anledning av en nyutkommen bok ställt ett antal frågor till mig som har anknytning till Bofors kontrakt med Indien om fälthaubitssytem FH 77 B.

I ett interpellationssvar till Per Gahrton den 1 december 1989 har jag gett en utförlig redogörelse för regeringens befattning med Bofors haubitsaffär med Indien. Vid en offentlig utfrågning i konstitutionsutskottet den 3 april i år har jag vidare redovisat de personliga kontakter jag haft i detta ärende. Jag utgår från att Gudrun Schyman har tagit del av dessa redogörelser, varför jag här kan fatta mig ganska kort.

Gudrun Schyman frågar vilka indikationer som fanns inom UD i augusti 1987 om att provisionspengar gått tillbaka till Boforscheferna själva. Svaret är alldeles klart. Några sådana uppgifter har varken då eller senare varit kända för UD. Någon anledning att vidarebefordra sådana uppgifter till svensk polismyndighet har således inte förelegat.

Som jag sade i konstitutionsutskottet den 3 april fick vi i september 1987 på omvägar höra att premiärminister Rajiv Gandhi skulle ha förklarat sig nöjd med de uppgifter som Bofors då hade lämnat. Jag är förhindrad att här gå in på hur vi fick denna information.

Herr talman! Detta är kanske mot reglerna, men jag fick just nu ett så pass glädjande meddelande att jag ändå vill vidarebefordra det till kammaren. Samtliga Bagdadsvenskar lyfte 11.05 lokal tid, dvs. 09.05 svensk tid. De landar på Arlanda strax före kl. 16.00. Jag är övertygad om att alla här och att hela svenska folket fylls av glädje och lättnad på samma sätt som jag gör.

I den bok av Henrik Westander som Gudrun Schyman refererat till, citeras åtskilliga uppgifter som uppges vara hämtade från sekretessbelagda UD-handlingar. Jag kan inte här kommentera innehållet i bilagorna i Westanders bok av sekretesskäl. Jag vill dock bekräfta att jag hade ett andra möte med biträdande indiske utrikesministern Natwar Singh i New York den 30 september 1987. Detta ledde till att jag vid återkomsten till Sverige ånyo uppmanade Nobel Industriers koncernchef Anders Carlberg att se till att Bofors lämnade alla de uppgifter till den indiska regeringen som denna krävde.

Gudrun Schyman frågar varför regeringen inte "korrigerade de av Bofors lämnade uppgifterna om att mutor och mellanhänder aldrig förekommit". Frågan bottnar i ett missförstånd. Regeringen deltog inte i affärskontakterna mellan Bofors och den indiska regeringen och var ingen part i affären, vilket

jag och utrikeshandelsminister Anita Gradin understrukit i ett otal sammanhang. Jag och andra regeringsföreträdare har vidtagit stora ansträngningar för att få den s.k. Boforsaffären uppklarad. Något ansvar för de uppgifter som Bofors lämnat till de indiska myndigheterna kan vi dock inte ta.

Anf. 12 GUDRUN SCHYMAN (v):

Herr talman! Låt mig få börja med att säga att jag uttrycker samma glädje som Sten Andersson när det gällder Bagdadsvenskarna.

Låt mig också få säga till Sten Andersson, som uttryckte sin besvikelse över att han inte fick höra på ett meningsutbyte mellan Margaretha af Ugglas och mig, att jag är djupt besviken över att det inte blev något meningsutbyte mellan utrikesministern och mig. Det är ganska upprörande och nonchalant att å ena sidan säga att man välkomnar den här debatten – den är verkligen välkommen med tanke på den politiska situationen i landet i dag – och å andra sidan inte gå upp och diskutera och bemöta frågan. Det är häpnadsväckande och fruktansvärt nonchalant. Jag kan inte förstå hur man kan uppföra sig på det sättet som ansvarig minister i dessa frågor.

Så till denna fråga där jag hoppas kunna få ett mera upplyftande och fruktbart meningsutbyte. Jag är inte nöjd med interpellationssvaret och vill därför ställa flera frågor. Våren/sommaren 1987 begärde utrikesministern att Bofors skulle berätta vilka som har tagit emot Boforspengar. Gång på gång framfördes detta. I olika tal i olika sammanhang sade utrikesministern att vapenbyken skulle tvättas. Det gjordes en ganska stor affär av detta politiskt.

I interpellationssvaret bekräftar utrikesministern att han träffade Indiens biträdande utrikesminister Natwar Singh den 30 september 1987. Enligt boken som jag har refererat till i interpellationen meddelade Natwar Singh att Bofors väntades lämna mer information som sannolikt skulle vara, enligt ett dokument i boken, besvärande för både Indien och Sverige. Jag har frågat vad som egentligen menas med det. Det står nämligen inte besvärande för Bofors utan för Indien och Sverige.

Det här följdes av att utrikesministern kallade till sig Anders Carlberg och frågade honom om kongresspartiet hade tagit emot pengar. Sedan tystnade kritiken mot Bofors och övergick snarare till någon form av försvar för Bofors agerande. I t.ex. ett KU-förhör sade utrikesministern i april 1990 att det ännu inte fanns något som bevisade att det skulle ha förekommit något otillbörligt förfarande när det gäller mellanhänder. Detta sägs trots att Gandhi och Palme i oktober 1985 hade krävt att Bofors skulle ta bort alla mellanhänder. Tre veckor senare, i november samma år, skrev Bofors kontrakt med en helt ny mellanhand som skulle få 3 % av kontraktsvärdet. Samtidigt sade utrikesministern att det inte är bevisat att Bofors gjort något otillbörligt.

En annan sak som jag vill ta upp igen är den RRV-rapport som har varit hemligstämplad och där det framgår att merparten av provisionen har gått till ett företag som kontrollerades av en indier. Det visste alltså den svenska regeringen. Samtidigt ljög Bofors och sade att man inte hade betalat ut pengar till någon indier. Det var ett påstående som upprepades av Rajiv

Gandhi i massmedia i både Indien och Sverige. Jag ställer åter frågan: Varför teg den svenska regeringen om detta?

En annan oklarhet i Indienaffären gäller den förre brittiske premiärministern Edward Heath. Vilken roll hade han egentligen? Enligt KU-förhören meddelade han ett besked från Gandhi om att Gandhi var nöjd med den information som Bofors hade lämnat. Jag har i interpellationen frågat vem det här beskedet lämnades till. Det har jag inte fått något svar på. Jag undrar varför Sten Andersson är förhindrad att ge svar på den frågan.

I boken sägs det att Heath antagligen arbetade på uppdrag av Bofors mellanhänder och att hans syfte var att mörklägga den här affären. Jag ställer naturligtvis frågan: Reagerade inte Sten Andersson över att Heath plötsligt dök upp i Boforsaffären? Vad hade han egentligen med saken att göra?

Jag skall summera de här nya frågorna som jag hoppas att jag får ett svar på eller åtminstone kommentarer till varför jag inte får svar. Är det riktigt att Natwar Singh den 30 september 1987 sade att Bofors förväntades lämna uppgifter som sannolikt skulle vara besvärande för både Indien och Sverige? Hur reagerade utrikesministern på det här beskedet, och var det detta besked som var anledningen till att Anders Carlberg två dagar senare fick frågan om det hade gått pengar till kongresspartiet? Varför upplyste inte den svenska regeringen den indiska regeringen om vad som stod i RRV-rapporten, som ju klart och tydligt visade att Bofors ljög om frågan om mellanhänderna?

Slutligen vill jag fråga: Anser utrikesministern fortfarande att det ännu inte är bevisat att Bofors agerat felaktigt när företaget tre veckor efter sitt löfte om att det inte skulle förekomma mellanhänder tecknade ett nytt kontrakt med mellanhänder? Anser utrikesministern fortfarande att Bofors har agerat på ett tillbörligt sätt, eller vill Sten Andersson i dag ta tillfället i akt att rikta kritik mot Bofors? Anser Sten Andersson att den här vapenbyken nu är tvättad? Om inte, vad tänker Sten Andersson göra för att få den tvättad?

Anf. 13 Utrikesminister STEN ANDERSSON (s):

Herr talman! Jag tycker mycket om människor, även riksdagsledamöter, som är så hetlevrade. Det var verkligen inte meningen att reta upp Gudrun Schyman. Det var heller inte min mening att vara nonchalant genom att låta bli att svara i den föregående debatten. Jag gjorde en taktisk miss. Jag trodde nämligen att det skulle bli ett meningsutbyte mellan Gudrun Schyman och Margaretha af Ugglas som jag skulle kunna haka på. Därmed var den frågan avklarad.

Jag skall kommentera detta och göra det så öppet som det någonsin är möjligt att göra. Först och främst är det riktigt att jag har sagt, och upprepat många gånger, att vapenaffärsbyken skall tvättas ordentligt och offentligt. När jag sade det första gången visste vi inte hur många trasor det fanns i den här byken. Sedan har den ena trasan efter den andra kommit fram. Men jag menar fortfarande allvar med det som jag har sagt. Det är inte tomma ord.

Själva vapenaffärerna som sådana eller förmedlandet och prövningen av dem ligger inte under mitt ansvar annat än ur säkerhetspolitisk och utrikespolitisk aspekt, vilket är viktigt nog. Men jag har ändå mycket starkt engage-

rat mig i regeringens ansträngningar att skapa största möjliga klarhet både om olika uppgifter om oegentlig vapenexport och om hur Bofors Indienaffär har gått till. Jag skall rekapitulera några av dessa åtgärder och vara så öppen som det går att vara utan att bryta mot sekretessbestämmelserna.

På mitt initiativ tillsattes medborgarkommissionen i april 1987. Den fick fri tillgång till all dokumentation som vi har på utrikesdepartementet. I maj samma år fattade regeringen det egentligen unika beslutet att låta riksrevisionsverket gå igenom Bofors internationella betalningar, trots att det inte förelåg den minsta misstankte om brott i Sverige. Det var alltså en unik åtgärd. Den handlingen var i och för sig föremål för både utrikessekretess och affärssekretess. Vi beslöt att släppa utrikessekretessen för att ge den indiska regeringen så mycket information som möjligt, medan vi däremot inte släppte affärssekretessen med hänsyn till inte i första hand Bofors utan till alla svenska exportföretag som har att lämna uppgifter som de inte vill ha ut till riksbanken.

Det är riktigt att regeringen sedan enträget uppmanat Nobel Industrier att svara på de frågor som har ställts om haubitsaffären, i första hand givetvis frågorna från Indiens regering. Det är alltså motparten i affären. Den andra parten är Bofors och inte den svenska regeringen. I månadsskiftet augusti-september tog jag själv kontakt med Nobelledningen. Det har fått den här konspirativt lagde författaren att dra felaktiga slutsatser. Jag skall tala om precis vad som hände.

Den 25 augusti begärde den biträdande indiske utrikesministern Natwar Singh ett samtal mellan fyra ögon då vi bevistade generalförsamligens möte i New York. Det blev några fler ögon, men vi fick ett samtal. Han gjorde då alldeles klart för mig att det var ett önskemål från Rajiv Gandhi att Sverige inom en vecka skulle se till att de begärda informationerna lämnades, annars skulle det allvarligt påverka relationerna mellan Sverige och Indien. Det är från detta tillfälle som uttrycket besvärande för Indien och Sverige kommer. Det var vad som sades vid det tillfället.

Det ledde till att jag omedelbart efter att jag hade kommit hem tog kontakt med Anders Carlberg, chefen för Bofors. Jag kallade upp honom till utrikesdepartementet. Vi möttes den 28 augusti. Jag sade till honom att det låg i både Sveriges och företagets intresse att dessa uppgifter lämnades. Och vid ett TV-framträdande som vi hade tillsammans i Helsingfors pressade jag honom, och han lovade att Bofors skulle lämna uppgifterna. Det skedde också. Man skickade en delegation till Indien.

Det var efter det delegationsbesöket och de uppgifter som då lämnades som det på flera olika sätt, genom den indiske ambassadörens sätt att uppträda och tala till oss, genom ett BBC-program i England och genom detta meddelande via en privatperson i Sverige, som jag fick reda på att Heath också hade medverkat. Hur Heath hade kommit in i detta har jag inte den minsta aning om. Jag bara konstaterar att vi fick det meddelandet. Och det har inte den minsta betydelse för bedömningen av fallet vem denna privatperson var.

Min taletid är slut, men jag har mer att säga, så om Gudrun Schyman så vill vara snäll och gå upp i talarstolen får jag möjlighet att återkomma.

Anf. 14 GUDRUN SCHYMAN (v):

Herr talman! Jag skall inte göra samma taktiska miss som Sten Andersson och sitta kvar i bänken. Jag undrar bara vilken taktik det var. Jag ser Sten Andersson som en mycket slipad politiker som har varit med i politiken betydligt längre än jag. Man kan verkligen undra vilken taktik som ligger bakom, men vi kan ha den debatten vid ett annat tillfälle och hoppas på ett bättre resultat.

Uttalandet om att byken skall tvättas ordentligt och offentligt vet jag att Sten Andersson har upprepat vid flera tillfällen. En anledning till att detta uttalande inte är trovärdigt är att man inte ville lämna ut RRV-rapporten. Jag har diskuterat den vid många tillfällen här i kammaren, både med Sten Andersson och med Anita Gradin, och jag har undrat och förundrat mig över att inte regeringen har varit villig att släppa på affärssekretessen. Jag har flera gånger uttalat att det är ett tydligt exempel på vems intressen man företräder i den här affären.

Sten Andersson säger att det är viktigt att behålla affärssekretessen eftersom den gäller för alla exportföretag och att man annars skulle mista sin trovärdighet i alla exportföretags ögon. Jag tycker inte att det är ett hållbart resonemang eftersom det här är en exceptionell affär där man har all anledning att befara olagligheter och oegentligheter. Affären kom att utspelas på så hög nivå – det handlar om regeringars fall – att det finns all anledning att vidta extraordinära åtgärder. Dessa extraordinära åtgärder kunde ingen annan än den svenska regeringen vidta.

Det här har varit föremål för prövning i konstitutionsutskottet vilket har lett till att regeringen senare har lämnat ut rapporten. Jag anser att det borde dra eftertankens kranka blekhets skimmer över debatten. Jag vet också att det finns en stor opinion utanför den här församlingen och utanför regeringen som har ställt sig mycket frågande till hanteringen.

Sedan vill jag ta upp frågan om samtalen med Natwar Singh och inkallandet av Anders Carlberg. Jag delar inte utrikesministerns uppfattning om att författaren är konspiratorisk. Jag tycker att han, med samma glöd som Sten Andersson säger sig ha när det gäller att tvätta vapenbyken offentligt och ordentligt, gett sig i kast med dessa uppgifter. Frågan kvarstår ändå: Varför ställdes frågan till Anders Carlberg huruvida pengarna hade gått till kongresspartiet? Vad har den diskussionen med det hela att göra?

Jag vill naturligtvis ställa fler frågor, och det får jag göra efter det att Sten Andersson i nästa inlägg har svarat på mina tidigare frågor.

Anf. 15 Utrikesminister STEN ANDERSSON (s):

Herr talman! Jag vet inte om vi skall fortsätta diskussionen om nonchalans och taktisk miss. Jag skall öppet erkänna att jag såg fram mot ett upplivande meningsutbyte mellan Gudrun Schyman och Margaretha af Ugglas, men det kom aldrig. Det var det som var misstaget från min sida. Det var ingen ovilja att ge mig in i debatten.

Gudrun Schyman talar om eftertankens kranka blekhet. Det är egendomligt, för vi har haft många frågestunder och interpellationsdebatter om det här, men ibland hjälper inte lektioner. Vi har talat om precis vad det var som föranledde regeringen att inte häva affärssekretessen. Svenska exportföre-

tag har inte någon skyldighet – det är inte lagligt reglerat – att lämna uppgifter om sina utlandsaffärer, men de lämnar ändå uppgifter. De skulle aldrig lämna uppgifter om de befarade att de skulle offentliggöras.

Det är en helt annan sak om man misstänker olagligheter, för då kommer åklagaren in i bilden. Då hävs självfallet affärssekretessen. Att vi sedan ändå hävde den i det här fallet berodde på att uppgifterna redan hade kommit ut och då fanns det ingen anledning att låtsas att det fortfarande var hemligt.

När det gäller författaren har jag respekt för hans vilja att blotta sanningen, men jag ger inte vika en tum från omdömet att han är något konspirativt lagd. En del av hans arbeten betalas dessutom av UD. Vi lever egentligen i ett underbart land.

Jag kan tala om – det var uppe på listan förut – att en åtgärd som jag personligen bidrog till var att utreda krigsmaterielinspektörens fögderi. Jag satte en av de bästa ambassadörerna på uppgiften. Han visade då – det kan jag egentligen inte tala om för det är litet genant, men det är så få här i kammaren – att Svenska Freds, som Henrik Westander tillhör, får anslag av UD. Det tycker jag Svenska Freds skall ha för att granska vårt fögderi, bl.a. i det här ärendet.

Föreningen fick tillräckligt stora anslag för att kunna köpa utländsk litteratur där man försökt kartlägga vad som sker på vapenaffärsområdet. Organisationen fick så stora anslag att den hade större förutsättningar än krigsmaterielinspektören att följa vad som hänt. Det ändrade vi naturligtvis omedelbart, samtidigt som vi såg till att en av våra allra bästa ambassadörer blev krigsmaterielinspektör.

Varför frågade jag om pengarna, undrade Gudrun Schyman. Jag skall berätta öppet om det också. Jag tog upp frågan med Anders Carlberg den 28 augusti 1987. Jag hade aldrig träffat honom tidigare. Genom att jag i mitt långa politiska liv har haft mångsidig och mångfaldig beröring med människor som jag inte har känt tidigare har jag fått en ganska stor människokännedom. Jag sade till honom att jag har kommit till den slutsatsen att han verkligen försöker klara upp den här affären och om jag har misstagit mig så måste han vara en av de största skojare som jag träffat.

Jag ställde honom också vid ett tillfälle inför påståendet – ibland är det så att raka och till hälften oförskämda frågor kan få en människa att blotta sig – att det förekom rykten om pengar som hade lämnats till kongresspartiet. Jag hade inte det minsta belägg för, och inte har jag det nu heller, att något sådant hade förekommit.

Det här har Henrik Westander tagit fasta på och gjort ett stort nummer av. Så ligger det till och inte på något annat sätt.

Anf. 16 GUDRUN SCHYMAN (v):

Herr talman! Eftersom tiderna för inlägg blir kortare och kortare så lämnar vi själva tekniken om debattritualerna.

Sten Andersson säger att om det föreligger olagligheter så finns det anledning att ingripa. Man kan väl åtminstone tala om oegentligheter i den här frågan. Jag menar att det finns anledning att ingripa när oegentligheterna leder till sådana katastrofala konsekvenser som i det här fallet och när det fanns uttryckliga krav från den indiska regeringen att få se på dessa uppgif-

ter. Sten Andersson säger att man hävde sekretessen, eftersom uppgifterna i alla fall hade kommit ut. Det gjorde man ju inte till en början. Uppgifterna publicerades i bl.a. Dagens Nyheter, och man vägrade hårdnackat att lämna ut uppgifterna. Det var först efter en behandling i konstitutionsutskottet som regeringen fick klart för sig att man borde ha lämnat ut dem, vilket den då också gjorde, efter det att en majoritet av konstitutionsutskottets medlemmar sade att det här borde man ha lämnat ut.

När det gäller frågan om anslag till fredsorganisationer, till Svenska Freds- och skiljedomsföreningen, tycker jag att det är alldeles utmärkt att vi har den ordningen i Sverige. Den skall vi vara rädda om, och vi skall försöka sprida den internationellt. Det tror jag vi är rörande överens om. Att man i detta fall fick möjligheter att köpa in bättre information än KMI visar att de fristående – utanför regeringen – som aktivt arbetar med de här frågorna prioriterar annorlunda. De tycker att vapenexportfrågan är av så stor vikt att man vill satsa mycket pengar och resurser på den, vilket man inte tyckte inom regeringskansliet under lång tid.

Man lät det hela gå med vänster hand. Det föregick också en mängd oegentligheter där. Hade inte fredsorganisationerna funnits och rotat i de här vapenexportaffärerna, skulle det vara mycket som inte kom fram. Vi kan väl vara överens om att de har gjort ett mycket bra jobb. De har även hjälpt regeringskansliet på traven, så egentligen borde de kanske få ännu mera pengar.

En fråga kvarstår ändå, utrikesministern:

Tycker utrikesministern fortfarande att det inte är bevisat att Bofors agerat felaktigt när man tecknade kontraktet med nya mellanhänder tre veckor efter det att Palme och Gandhi kommit överens om att det inte skulle få finnas några mellanhänder. Detta upprepades också vid det aktuella mötet med Natwar Singh.

Kan inte utrikesministern i dag uttala kritik mot Bofors agerande i den här frågan? Tycker verkligen utrikesministern att frågan är utagerad? Nu börjar man ju släppa fram information om konton i Schweiz. Därmed blir det kanske möjligt att se vart pengarna har tagit vägen.

På vilket sätt tänker regeringen och utrikesministern gå vidare för att få denna vapenbyk tvättad ordenligt och offentligt? Det har varit tyst mycket länge, och därför vill jag veta hur strategin ser ut. Det gäller ju att så småningom få fram en vit klädsam flagga.

Överläggningen var härmed avslutad.

5 § Svar på interpellationerna 1990/91:91, 92 och 97 om Turkiet

Anf. 17 Utrikesminister STEN ANDERSSON (s):

Herr talman! Ragnhild Pohanka har frågat mig, med hänvisning till Turkiets meddelande om undantag från vissa åtaganden under den europeiska konventionen om mänskliga rättigheter, om Sverige har för avsikt att stoppa all hjälp och biståndet till Turkiet, att låta bli att avvisa kurder till Turkiet,

att förklara turkiska Kurdistan för krigsregim och att understödja en turistbojkott mot Turkiet.

Berith Eriksson har frågat mig, med hänvisning till samma undantagsdeklaration, om Sverige avser att vidta åtgärder inom ESK-processens mänskliga dimension eller väcka talan om Turkiet hos Europarådets kommission för de mänskliga rättigheterna.

Berith Eriksson har också frågat mig, i ytterligare en interpellation, om Sverige kommer att ta initiativ för att förmå Turkiet att dra tillbaka sin reservation till 1951 års Genèvekonvention och erkänna de irakiska kurderna som befinner sig i Turkiet som flyktingar. Hon undrar därvid också om regeringen kommer att ta initiativ för att förmå Turkiet att släppa in internationella hjälporganisationer i flyktinglägren och om regeringen annars är beredd att verka för att lägren kommer under FNs ansvar och översyn.

Jag avser att besvara frågorna i ett sammanhang.

Det är uppenbart att frågan om kurdernas ställning är Turkiets största inrikespolitiska problem. Kurdernas etniska och kulturella rättigheter begränsas på ett sätt som inte är förenligt med en modern demokrati. Denna åsikt har vi framfört vid olika tillfällen till företrädare för den turkiska regeringen.

Det finns dock i dag början till en debatt om detta problem i Turkiet. Det socialdemokratiska partiet SHP har t.ex. nyligen framlagt en rapport om situationen i sydöstra Turkiet som framstår som en balanserad genomgång av problematiken.

Den turkiska regeringen arbetar på en revision av den lagstiftning som inte bara begränsar kurdernas rättigheter utan också förbjuder kommunistiska och fundamentalistiska partier. Det ligger även ett lagförslag i parlamentet som skulle innebära upprättandet av ett utskott för mänskliga rättigheter.

Det är riktigt att Turkiet i augusti har gjort en s.k. derogation enligt artikel 15 i Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna, vilken innebär att man inom ett visst område vill göra undantag från delar av de fri- och rättigheter som fastställts i konventionen. Artikel 15 ger alla konventionsstater en rätt att göra sådana inskränkningar vid krig eller nödläge.

Derogationen gäller de sydöstra provinserna där undantagslagar gäller. Som Berith Eriksson nämnt i sin interpellation omfattar den rätten till personlig frihet, rätten till domstolsprövning, rätten till skydd för privat- och familjeliv, rätten till yttrandefrihet och föreningsfrihet.

Turkiet anser sig ha handlat i enlighet med de villkor konventionen uppställer för att göra en derogation. Det förtjänar att påpekas att derogationen inte omfattar t.ex. tortyrförbudet. Enligt internationell rätt kan bruket av tortyr aldrig accepteras, inte heller i situationer av det slag som Turkiet nu anser vara för handen.

Med tanke på att frågan direkt berör rättigheter och skyldigheter enligt Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna är Europarådet rätt forum för att behandla denna fråga. Det ankommer enligt konventionen på den europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna att avgöra om Turkiets derogation är berättigad och i vad mån de åtgärder man vidtagit i enskilda fall kan anses falla inom den ram som artikel 15 i konvetionen anger.

Mot denna bakgrund har Sverige, i likhet med övriga konventionsstater, inte på detta stadium vidtagit några särskilda åtgärder i anledning av Turkiets

derogation. Det kan också tilläggas att den turkiska författningsdomstolen för närvarande prövar om de turkiska lagstiftningsåtgärder som derogationen hänvisar till överensstämmer med grundlagen. Denna prövning inleddes förra fredagen, och något utslag har ännu inte kommit.

Regeringen kommer självfallet att noga följa utvecklingen i denna fråga, liksom av situationen i sydöstra Turkiet.

Sverige har också intresserat sig för situationen för de irakiska kurder som vistas i Turkiet sedan de flytt undan den irakiska armén. De bor i tre tältläger som Turkiet upprättat. Situationen i dessa läger inger bekymmer.

Sverige har sökt stärka FNs flyktingkommissarie i den funktion han skall ha vid flyktingsituationer som denna. Det inbegriper både skydd och bistånd. För detta måste flyktingkommissarien kunna etablera en närvaro vid lägren.

Flyktingkommissarien har sökt upprätta ett läger som skulle ersätta ett av de befintliga, i vilket förhållandena var särskilt svåra. På kort tid fick man 14 miljoner dollar till projektet från ett antal länder, däribland Sverige. Turkiet ändrade dock inställning till insatsen tidigare i år, och den har ännu inte kunnat genomföras. Ett antal länder tillsammans med Sverige har försökt att få till stånd en ändring, men försöken har hittills misslyckats.

Flyktingkommissarien har enbart givits sporadiska möjligheter att besöka flyktingarna. Turkiet har dock givit beskedet att man inte avser att sända kurdiska flyktingar tillbaka till Irak mot deras vilja.

Turkiet har framfört att flyktingarna skall ges möjlighet till bosättning i andra länder. Sverige har tagit emot 50 sådana flyktingar under året. Två andra länder har erbjudit flyktingkvoter i detta syfte.

Men antalet kvotplatser som realistiskt kan ställas till förfogande för bosättning i andra länder täcker inte behoven. Förhoppningar i den riktningen kan leda till att ännu fler söker sig till Turkiet med en lång väntetid under svåra förhållanden som följd.

Sverige kommer tillsammans med andra länder att söka stärka FNs flyktingkommissarie i hans ansträngningar att uppfylla sitt mandat för en flyktinggrupp som, liksom riksdagsledamoten påpekat i sin fråga i interpellationen, inte får glömmas bort.

Anf. 18 RAGNHILD POHANKA (mp):

Herr talman! Jag tackar för svaret. Inte förrän jag hörde utrikesministerns svar upptäckte jag att ett fel har insmugit sig i min tredje fråga i interpellationen. Jag hade från början skrivit krigsregion. Men nu står det krigsregim i frågan, och det är ju en viss skillnad. Jag förstår att jag inte har fått något svar på den frågan.

Ett stort antal gånger under den här mandatperioden har jag stått i riksdagens talarstol och talat i kurdfrågan. Sedan jag senast stod här har det återigen förekommit nya angrepp, brott mot de mänskliga rättigheterna, tortyr, tvångsförflyttningar, censur osv. Men varje gång jag frågat har svaret från olika företrädare för majoritetspartiet varit att det pågår en demokratiseringsprocess och att vi därför skall avvakta och inte störa. Denna process, om den pågått, har i alla händelser inte gällt oppositionella, kommunister eller kurder – allra minst kurder.

Det finns i dag en debatt om detta problem i Turkiet, säger utrikesministern. Det socialdemokratiska partiet i Turkiet, SHP, har lagt fram en rapport om turkiska Kurdistan. Den har inte jag tagit del av. Även i dag skall vi avvakta, observera och se hur det går. Det räcker inte längre, och det är länge sedan det räckte i Turkiets fall.

Det pågår ett folkmord i Gulfkrigets skugga. Att dra tillbaka upprätthållandet av de mänskliga rättigheterna är oerhört. Vi vet att de inte har iakttagits eller respekterats under lång tid, om de någonsin har upprätthållits i Kurdistan. Men erkännandet av att mänskliga rättigheter officiellt inte längre skall iakttas, initierar funderingar på hur förtrycket kommer att trappas upp.

Herr talman! Som utrikesminister kan naturligtvis Sten Andersson få alla de uppgifter som jag får, från Amnesty, olika parlamentariker och advokater som besöker eller har besökt Turkiet, olika organisationer osv. Dessutom kan utrikesministern ta del av handlingar som inte jag har fått i min hand.

Turkiska regeringen har fått fullmakt från parlamentet att ensam förklara krig. Turgut Özal har ensam träffat Bush och fört alla förhandlingar med USA på egen hand. Tre ministrar har avgått på grund av detta Turgut Özals handlande, senast utrikesministern som inte har fått delta i sådana förhandlingar där han rätteligen borde ha varit med.

Repressionen ökar för närvarande i Turkiet, läs Kurdistan. Överguvernörens beslut kan inte överklagas, vilket strider mot grundlagen samt mot FNs och Europarådets konvention om mänskliga rättigheter.

Ur en rapport från Amnesty: I sydöstra Turkiet för myndigheterna krig mot det kurdiska folket. Byar utplånas, människor grips, torteras och dödas. Barn utgör inget undantag. Hundratals kurdiska barn, från tio år och uppåt, har torterats i år efter det att "serihaldan", upproret, startade i mars.

Samma rapporter som tidigare har kommit från Irak kommer sedan relativt lång tid tillbaka från Turkiet. Tusentals byar har förstörts, människor är fördrivna och bor i tältläger.

Jag har en berättelse om hur en by, Kuruköy i provinsen Nüsaybin, och dess människor behandlades och vet att detta har upprepats tusentals gånger. Rapporten slutar: Lämna inte befolkningen i de drabbade områdena ensam! Alla demokratiska, nationella och internationella institutioner, press och massmedia, parlamentsledamöter, intellektuella och den allmänna världsopinionen, ni måste agera och bry er om dessa övergrepp mot mänskliga rättigheter och mot människorna i området.

Herr talman! Jag vädjar, ber och kräver av Sten Andersson och Sveriges regering och vid annat tillfälle av riksdagen, att Sverige inte tyst skall åse ett folkmord i östra Turkiet, i den turkiska delen av Kurdistan. Sverige sitter i Europarådet tillsammans med Turkiet, Sverige är medlem i FN. Agera i de församlingar där Sverige har möjlighet att göra det! Världsunionen, där vi ingår, borde också tidigare ha reagerat fördömande mot Saddam Husseins folkmord på kurderna i Irak. Men Turkiet har kunnat åse de lama protester världssamfundet utövat mot den grymma behandling som utövats mot den kurdiska befolkningen i Irak: gasbombningar, tortyr, byförstörelse, koncentrationsläger, barnamord – allt enligt Asia Watch, Amnesty och rapporter från exilirakier, journalister och advokater.

Stoppa folkmordet i Turkiet! Det är den slutliga lösning som Turkiets regering eftersträvat i skuggan av Gulfkriget och under åratal i skydd av tal om demokratisering. I dag behövs sanktioner och inte i första hand avvaktan när det gäller Turkiet, inte i första hand bättre affärsförbindelser och ökat antal svenska turister.

Sverige skall bryta sin tysta diplomati, när så uppenbara brott begås varje dag mot de mänskliga rättigheterna i Turkiet. Dödsstraffen, som man hotar att verkställa, gäller också hundratals kurder, men även andra turkar.

Är utrikesministern och regeringen beredda att stoppa allt bistånd till Turkiet? Alla som inte är med oss är mot oss, säger generalstabschefen i Turkiet. Jag anser att vi skall vara emot denna behandling av ett folk. Är Sverige berett att hjälpa byborna vilkas byar bränns ned? Det vore bättre om Sverige skickade bistånd dit och inte 100 miljoner till Turkiet på grund av Gulfkrisen. Är Sverige berett att i stället hjälpa dessa utsatta människor?

Anf. 19 BERITH ERIKSSON (v):

Herr talman! Jag ber också att få tacka utrikesministern för svaret. Jag delar utrikesministerns uppfattning om att den kurdiska frågan är Turkiets största inrikespolitiska problem i dag. Sedan blir jag litet beklämd när utrikesministern återigen säger att det finns en början till en debatt om problemet. Det är klart att det pågår en debatt om den kurdiska frågan. Det har det gjort till och från ända sedan 1923. Men det handlar om hur man diskuterar och vad man diskuterar.

Utrikesministern hänvisar till SHPs rapport. Det är riktigt att två kurder, en från Hakkariprovinsen och en från Diyarbakirprovinsen, har skrivit en rapport. Det gjorde de inför SHPs kongress, därför att så många hade sagt upp sina politiska uppdrag till följd av att sju parlamentariker blev uteslutna ur partiet när de hade bevistat en kongress i Paris.

I rapporten kräver man att kurderna skall få använda sitt språk, men man säger inte i vilken utsträckning, om det gäller i skrift, om det gäller hos myndigheter eller bara hemma hos sig själva. Man kräver att byvaktsystemet skall upphöra och att lagarna från april i år skall tas bort. Den här rapporten kom inte ens upp på SHPs kongress. De två författarna är åtalade. Man kan väl kanske fråga sig vilken status den här rapporten egentligen har.

Utrikesministern säger att den turkiska regeringen är på väg att revidera lagstiftningen som begränsar kurdernas rättigheter. Då blir jag väldigt nyfiken. Har utrikesministern konkret information om hur de här förslagen ser ut? De uppgifter som jag har kunnat få fram säger att justitieministern helt nyligen gick ut och deklarerade att man inte alls avser att ändra lagarna. Man avser på sin höjd att mjuka upp dem, i betydelsen att våld inte skall kunna utövas mot överträdare.

Vidare sägs att det skulle ligga ett förslag i parlamentet om att man skulle få upprätta ett utskott för frågor om mänskliga rättigheter. För två veckor sedan höll organisationen för mänskliga rättigheter sitt årsmöte. En av deltagarna talade kurdiska vid mötet och en annan tolkade till turkiska. Båda blev arresterade.

Vad är det egentligen som hindrar Turkiet att realisera sina påstådda re-

formförslag? 250 personer sitter i dag med dödsdomar. Några tidningsredaktörer är tillsammans dömda till mer än 700 års fängelse.

Det finns en utbredd uppfattning i Turkiet hur man skall handskas med europeisk kritik. Man skall lova ekonomiska fördelar för det aktuella landets industrier. Man skall underlätta för kapital- och industriinvesteringar. På det sättet har den turkiska staten mutat många länder i Europa, jag vill säga inkl. Sverige. Man skapar på det sättet en beroendesituation som i sin förlängning innebär att besvärlig kritik uteblir, tystas i Europa.

En annan beprövad metod att handskas med det kritiska Europa är att lova förbättringar och reformer. De förbättringar som Turkiet lovade i början av 80-talet, när Sverige och några andra länder anmälde landet till Europadomstolen, väntar vi fortfarande på.

Det är svårt att samarbeta med en regim som inte har samma ärlighet i sitt agerande som andra, demokratiska länder. Men skall vi år efter år bara åse det här, när det är så uppenbart att det bara är ord utan handling, att de utlovade förbättringarna uteblir, ja, att det t.o.m. blir värre?

När det gäller min andra interpellation, om de kurdiska flyktingarna från Irak, gäller samma sak. För varje gång som västvärlden tror att man skall komma till resultat höjer turkarna ribban. Jag undrar om inte även frågan om flyktinglägren i Turkiet kan tas upp i Europarådet.

Utrikesministern säger att man noga kommer att följa utvecklingen i dessa frågor. Jag vill då veta på vilket sätt. Man kan inte bara säga att man kommer att följa frågorna från åskådarplats utan att ha några idéer om hur länge man skall följa frågorna och hur man eventuellt skall agera.

Utrikesministern besvarade inte heller min fråga om att använda sig av mekanismen i ESK-processen. Jag hörde att utrikesministern tidigare i dag här i kammaren påpekade att man hade använt sig av den när det gällde Rumänien. Varför har man inte redan agerat i Europarådet när det gäller Turkiets agerande enligt artikel 15 i Europakonventionen?

Anf. 20 Utrikesminister STEN ANDERSSON (s):

Herr talman! Berith Eriksson frågar varför jag är så optimistisk att jag tror att det turkiska samhället skall reformeras. Ja, Berith Eriksson, det är möjligt att det är min natur, men det är också ett faktum att lika hårdhänta och brutala diktaturer med en ideologi som ligger ganska nära Berith Eriksons mycket snabbt reformerats och håller på att reformeras ytterligare. Jag tror att det sätt på vilket vi uppträder i förhållande till det som är felaktigt i Turkiet är det rätta sättet. Så länge vi tror det kommer vi att fortsätta på den vägen i hopp om att resultatet till slut skall bli lika bra där som i de länder som gått från kommunistisk diktatur till demokrati.

Jag kan försäkra Ragnhild Pohanka att formuleringen i Ragnhild Pohankas interpellation åstadkom ett visst huvudbry; vi trodde t.o.m. att det låg en tanke bakom, och det har gjort att experterna har vänt och vridit på det. Efter Ragnhild Pohankas klarläggande kan jag nu besvara samtliga de frågor som Ragnhild Pohanka har ställt. Jag kan göra det mycket konkret och ta dem en och en.

Svaret på den första frågan är: Sverige ger inte bistånd till Turkiet. Vi har beslutat att försöka klara en del av den flyktingsituation som Irak–Kuwait-

konflikten har åstadkommit, men det är inte 100 miljoner utan ett fåtal – jag tror det är 3 miljoner – som särskilt avsatts för Turkiet.

Svaret på fråga två är: Varje asylansökan prövas av statens invandrarverk, som självständigt fattar beslut.

Sedan har jag hört av min medarbetare här att det där med krigsregion inte heller är riktigt klart, men det skall vi reda ut. Jag förstår nu efter Ragnhild Pohankas inlägg vad Ragnhild Pohanka menar.

Svaret på den fjärde frågan är: Sverige deltar som bekant endast i bojkotter som tillkommit genom beslut i FNs säkerhetsråd.

Ragnhild Pohanka talade om mig som representant för majoritetspartiet i riksdagen. Jag vill inte se det som uttryck för slarv utan hellre som uttryck för önsketänkande eller för att Ragnhild Pohanka är synsk och går händelserna i förväg.

Anf. 21 BERITH ERIKSSON (v):

Herr talman! Det var ju också ett grepp – att peka på öststaterna, precis som om vi hade haft samma möjlighet att påverka utvecklingen i öststaterna som vi har när det gäller Turkiet! Turkiet finns med i Europarådet, Turkiet finns med i ESK-processen. Vi har möjlighet att i olika fora ta upp och protestera mot hur Turkiet behandlar sin stora minoritet.

Jag kan på intet sätt förstå Sten Anderssons optimism när det gäller utvecklingen i Turkiet, eftersom det inte går att peka på någon som helst förbättring. Det man ser är försämringar. I onsdags arresterades ansvarige utgivaren för tidningen Deng. Samtidigt arresterades återigen författaren Ismail Besikci. Rättssystemet där fungerar inte som vårt rättssystem, utan de togs direkt till säkerhetsdomstolen, som själv både åtalar, gör förundersökning och dömer. Tidningsredaktören dömdes till sex år och åtta månader. Detta hände i Istanbul, och det är inte fråga om s.k. terrorister, utan det är fråga om författare, intellektuella och journalister som man fängslar med hjälp av de nya lagarna 424 och 425 från i år.

När det gäller lagstiftningen i Turkiet är det inte fråga om att man håller på och förbättrar lagar. Man har kraftigt försämrat lagarna.

Anf. 22 RAGNHILD POHANKA (mp):

Herr talman! Självfallet anser jag Sten Andersson vara också min utrikesminister. Utrikesministern företräder i det här fallet även vårt parti. I hastigheten blev formuleringen den.

Min avsikt med interpellationen var naturligtvis att få svar på alla mina frågor – men jag väntar mig naturligtvis inte svar på den som det blev en felskrivning i; den var fatal.

Medan vi väntar och iakttar Turkiet torteras och dödas tusentals vuxna och barn. Det kan man inte bara passivt åse i land efter land. Det finns andra länder där det är på ett liknande sätt. Ibland ingriper Sverige mycket aktivt, och det tycker jag är utmärkt. Det har vi gjort bl.a. i Palestinakonflikten och på en del andra håll. Turkiet ligger så nära oss, och vi kan ingripa på internationell nivå. Vi kan också ingripa själva när det gäller handelsförbindelser, flyktingpolitik och bistånd.

Min uppgift om 100 miljoner fick jag från ett pressmeddelande om att

man på grund av Gulfkrisen har skickat 100 miljoner i bistånd till länderna runt omkring, bl.a. Turkiet. Att det bara var 3 miljoner till Turkiet framgick inte av pressmeddelandet. Där angavs ingen siffra för Turkiet, så den uppgiften kan jag inte motsäga.

Den upptrappning som har skett framför allt i våras men även sedan augusti är oerhörd. Tidigare var man i Turkiet på väg mot att behandla kurderna på samma sätt som i Irak, men nu kan det sägas vara ett faktum. Även gas har använts, inte i den utsträckning som skett i Irak, men man har alltså även använt gas. Vår handfallenhet när det gällde Irak tror jag har påverkat Turkiet att trappa upp. När blickarna internationellt helt är riktade mot Saddam Hussein och Irak kan man göra saker i Turkiet utan att det internationella samfundet reagerar på ett riktigt sätt.

På en massa sätt står vi närmare Turkiet än de andra länderna i det här området. Därför skulle vi kunna göra så mycket mer. Vi väntar fortfarande på att Sverige skall agera – inte lyssna, iaktta och hoppas utan göra någonting!

Överläggningen var härmed avslutad.

6 § Svar på interpellation 1990/91:83 om JAS-projektet

Anf. 23 Försvarsminister ROINE CARLSSON (s):

Herr talman! Hans Göran Franck har ställt följande frågor till mig om JAS-projektet.

1. Är det fastställt att JAS-projektet skall fullföljas och att det endast är fråga om att förhandla om villkoren för leveranserna?
2. Finns det några problem främst ur säkerhetssynpunkt med den första leveransen om 30 flygplan?
3. Om det skulle visa sig att rimliga leveransvillkor inte kan erhållas inom skälig tid genom förhandlingar, vilken beredskap har då regeringen att på annat sätt förse flygvapnet med leverans av erforderliga flygplan?
4. Finns något formellt hinder att häva ingångna JAS-avtal?
5. På vilket sätt påverkar den förändrade hotbilden mot Sverige JAS-projektet?

Jag vill inledningsvis hänvisa till det beslut som regeringen har fattat den 22 november i år om fortsatt inriktning av JAS-projektet. Regeringens beslut innebär att något beslut om beställning av delserie 2 inte är aktuellt i närtid. Regeringen delar försvarets materielverks bedömning, som redovisats den 31 oktober 1990 till regeringen, att ytterligare flygutprovning behöver genomföras och att fastare åtaganden från Industrigruppen JAS krävs innan en beställning av delserie 2 kan ske.

Det är följaktligen inte fastställt att JAS-projektet skall fullföljas, men det är samtidigt regeringens avsikt att om godtagbar teknisk säkerhet för flygplanen kan garanteras och rimliga villkor kan uppnås i kontrakten med Industrigruppen JAS, så bör projektet fullföljas.

Hans Göran Franck har vidare frågat mig om det finns några problem ur

säkerhetssynpunkt med de 30 första flygplanen. Den sedan två år pågående flygutprovningen med provflygplan syftar bl.a. till att göra JAS till ett flygsäkert flygplan i serieutförande. Flygutprovningen kommer att pågå minst fyra år till. I flygutprovningen koncentreras arbetet inledningsvis på utprovning av grundflygplanets prestanda och flygsäkerhet.

De flygsäkerhetsproblem som fanns i det första JAS-flygplanets styrstystem har enligt försvarets materielverk eliminerats i den version som nu flyger i det andra provflygplanet. Vi kommer inte från statens sida att acceptera någon leverans av serieflygplan vid någon tidpunkt utan att flygplanet är utprovat, användbart och fullt flygsäkert. Detta gäller även de 30 första flygplanen i delserie 1.

Hans Göran Franck frågar också vilken beredskap regeringen har att förse flygvapnet med andra flygplan om JAS inte skulle komma att anskaffas. På denna punkt skulle jag vilja säga att regeringen redan tidigare har infordrat och erhållit underlag som visar hur kombinationer av livstidsförlängning av befintliga flygplan och köp av utländska system skulle kunna tillgodose flygvapnets behov. Överbefälhavaren har senast i jauari 1989 redovisat en jämförelse mellan JAS-anskaffning och köp av utländska system. I den jämförelsen förordade överbefälhavaren en fortsatt anskaffning av JAS 39. De nyligen genomförda utredningarna ger oss god beredskap att, om så krävs, med kort varsel starta undersökningar av andra alternativ för flygvapnets flygplansförsörjning. Vi har den beredskap som Hans Göran Franck efterfrågar.

Vidare har Hans Göran Franck frågat mig om det finns något formellt hinder att häva ingångna JAS-avtal. All försvarsmateriel som upphandlas har i kontrakten väldefinerade hävnings- och avbeställningsklausuler. JAS-avtalet innebär inget undantag i detta avseende. Det är noggrant reglerat i avtalet hur ett avbrytande av projektet skall regleras om staten eller industrin väljer att bryta kontraktet. Svaret på denna fråga är följaktligen nej.

Avslutningsvis har Hans Göran Franck frågat mig hur den förändrade hotbilden mot Sverige påverkar JAS-projektet. Självfallet påverkar en förändrad säkerhetspolitisk miljö försvaret och därmed även de system som ingår i försvaret. Den säkerhetspolitiska miljön har genomgått dramatiska förändringar den senaste tiden. Vi tycks få en gynnsammare politisk och militär situation i Europa än på många år genom det ändrade öst–väst-mönstret och den påtagliga nedrustingen i Centraleuropa. Det är utomordentligt glädjande.

Samtidigt måste man vara medveten om att den militära kapaciteten hos stormakterna inte har genomgått eller för den delen synes genomgå någon motsvarande positiv förändring i vårt närområde i Nordvästeuropa. Det vi dock kan slå fast är att de generella förutsättningarna för ett stort upplagt angrepp mot Sverige med kort förvarning minskar.

Detta innebär inte att vi kan sänka garden i luftförsvaret. Ett starkt luftförsvar är av stor betydelse för att vi i fredstid och neutralitet skall kunna hävda vårt territorium och för att ge oss möjlighet att mobilisera vårt värnpliktsförsvar när vi angrips. Behovet av ett starkt luftförsvar har under de senaste åren också förstärkts genom att den militärtekniska utvecklingen gynnat stridskrafternas rörlighet och transporter genom luften.

I ett starkt svenskt luftförsvar utgör ett robotbestyckat jaktflyg den vikti-

gaste komponenten. Olika former av markbundet luftvärn med robotar och kanoner är andra viktiga luftförsvarskomponenter. Vårt jaktflyg består i dag av åtta divisioner JA 37 Viggen och tre divisioner J 35 Draken. De övriga flygplanen kan med begränsad funktion delta i luftförsvaret. JAS 39 Gripens viktigaste funktion blir att ingå i vårt luftförsvar och från mitten av 1990-talet stegvis börja ersätta de äldsta flygplanen. Det slutliga antalet JAS 39 Gripen som kan komma att anskaffas får vi avgöra i kommande försvarsbeslut.

Anf. 24 HANS GÖRAN FRANCK (s):

Herr talman! Jag tackar försvarsministern för svaret.

Jag konstaterar med tillfredsställelse

att det inte är fastställt att JAS-projektet skall fullföljas,

att detta även gäller beställningen av den första serien om 30 JAS-plan utan att flygplanet är utprovat, användbart och *fullt* flygsäkert,

att inga formella hinder finns att häva ingångna JAS-avtal,

att god beredskap finns för att snabbt tillgodose flygvapnets flygplansförsörjning i händelse JAS-projektet inte fullföljs,

att hotbilden mot Sverige i väsentliga hänseenden förändrats i gynnsam riktning, vilket även påverkar JAS-projeketet.

Redan dessa konkreta svar ger anledning till en omprövning av hela JAS-projektet.

Till detta kommer en rad väsentliga faktorer som gör att en avveckling av hela projektet snarast bör beslutas.

Sverige har inte råd att fullfölja projektet i nuvarande ekonomiska situation, som inte kan beräknas genomgå snara förändringar utan kräver mycket betydande besparingar under avsevärd tid. Kostnaderna för JAS-projektet har oavbrutet ökat. Det finns inget som talar för att så inte blir fallet även framdeles. Företrädare för IG-JAS-gruppen har klart uttalat: "Vi kommer inte att satsa mer egna pengar, vi har satsat 460 miljoner."

Det kan visserligen sägas att detta belopp till någon del kan vara förhandlingsbart, men det torde vara marginellt, då det enligt nuvarande beräkningar rör sig om kostnader mellan 50 och 60 miljarder för hela projektet, varav hitintills endast 12 miljarder betalats av staten.

Vad gäller de 30 redan beställda flygplanen medger IG-JAS att man under den första tiden kring leveransen 1993 sänker planens prestanda mer än planerat. Hittills har JAS flugit endast 29 gånger av ett nödvändigt program på ca 2 000 provflygningar. Den 2 februari 1989 under den sjätte provflygningen kraschlandade ett JAS-plan inför TVs kameror medförande en förlust på ca 1,5 miljarder kronor och flygstopp i 15 månader.

Försvarsministern säger att flygutprovningen efter alla allvarliga försummelser och incidenter skall pågå minst ytterligare fyra år, vilket betyder att den skall pågå till 1995. Detta kan ur försvarssynpunkt inte anses vara ändamålsenligt.

Leveransförseningarna uppgår redan till flera år, och ingen kan bortse från att det finns en påtaglig risk för att de fortsätter.

En nedläggning av JAS-projektet hotar inte Saab-Scanias satsning på flygplanen Saab 340 och Saab 2000. Det beskedet gav nyligen koncernchefen Georg Karnsund. Hotet mot den civila flygplanstillverkningen har tidigare

utgjort ett mycket viktigt skäl för fullföljandet av det militära JAS-projektet. Detta gäller sålunda inte längre.

Sverige har ett starkt luftförsvar och har enligt försvarsministern god beredskap att förnya det även utan JAS. Vi har 49 stridsflygplan per miljon invånare, det överlägset största flygvapnet bland neutrala industriländer.

Försvarsministern säger att den militära kapaciteten i Nordvästeuropa inte synes genomgå samma positiva förändring som i andra delar av Europa. Det är hög tid att Sverige tar initiativ i en sådan riktning. Jag har här i riksdagen efterlyst detta och frågade försvarsministern redan i våras om regeringen var beredd att ta något nedrustningsinitiativ i vår egen region. Frågan överlämnades till och besvarades nyligen av utrikesministern här i kammaren. Men initiativen lyser fortfarande med sin frånvaro.

Jag kan glädja Roine Carlsson med att tala om att Norges nye försvarsminister Johan Holst nyligen uttalade sig för en norsk nedrustning och sade: "Om Sverige går in för en omfattande nedrustning är detta inte alls oroväckande för Norge. Vi skulle se ett sådant steg endast som ett naturligt led i den allmänna omvärderingen av säkerhetsläget. Natolandet Norges goda relationer med USA borde skapa goda förutsättningar för en nedrustning också i Nordvästeuropa."

Tyvärr kan jag inte finna annat än att beskrivningen av hotbilden och säkerhetsläget alltför mycket går i gamla invanda hjulspår. Den synes inte grunda sig på det nytänkande som den internationella utvecklingen på nedrustningsområdet ger anledning till och som kan medföra nedrustning också i Nordvästeuropa.

Jag tror att Roine Carlsson, som med rätta uttalat sin stora oro över JAS-projektets hantering av JAS-gruppen, inser att det inte är möjligt att få de fastare åtaganden, garantier för flygsäkerhet och rimliga villkor, som ovillkorligen krävs.

Regeringens uppdrag till försvarets materielverk bör förändras. Vad jag anfört utgör sammantaget goda skäl för att förslag snarast framläggs till en avveckling av JAS-projektet. Det finns goda förutsättningar för detta. Det är angeläget att det görs på sådant sätt att även verksamma åtgärder vidtas för att det kan ske med bevarandet av sysselsättningen för berörda grupper av anställda inom JAS-projektet.

Förtroendet för JAS-projektet är undergrävt hos en bred majoritet av det svenska folket. En avveckling skulle få starkt folkligt stöd. Ett sådant stöd är också möjligt att uppnå här i riksdagen.

Anf. 25 PAUL CISZUK (mp):

Fru talman! Jag instämmer gärna i det Hans Göran Franck sade när han kommenterade försvarsministerns svar. Även jag har funderat en hel del kring JAS-projektet och frågat om JAS-planet verkligen behövs. Låt mig utveckla mina synpunkter något ytterligare. När det gäller ett så dyrt projekt som detta måste det ju göras en noggrann prövning.

Det måste bero på utvecklingen i vår omvärld om JAS-planet behövs. Man kan spekulera i olika händelseförlopp. Om Sverige går med i EG, vilket för dagen tycks vara så populärt, blir det mest rationellt att ha samma flygplan som finns inom EG. Det är franska Rafale med över 600 provflygningar

och mer än 2 000 timmar i luften. Det planet har likvärdiga eller t.o.m. bättre prestanda än de som planeras för JAS och priset är ungefär detsamma. Det pågår också en utveckling av European Air Fighter, som väl inte heller står JAS efter. Trots hjälp av amerikansk och fransk expertis befinner sig JAS-projektet i detta tillstånd av ökande förseningar och fördyringar. Det kan inte vara rationellt med JAS om vi blir med i EG.

Man kan också tänka sig en annan utveckling i Europa. Om den blir som miljöpartiet de gröna agerar för och hoppas på, dvs. där alla länder samarbetar genom ESK, ECE och Europarådet på viktiga områden, men länderna har kvar sin självtillit vad gäller basförsörjningen och sitt självbestämmande med respekt för internationella avtal, då behövs inget attackflyg. Möjligen behövs några jakt- och spaningsplan. Vi skall komma ihåg att Jaktviggen räcker ännu i 15–20 år.

Man kan också tänka sig en tredje utveckling, nämligen en utveckling mot kaos och konflikter i Europa. Då krävs att Sverige har förmåga att upprätthålla sin neutralitet och förmåga att hjälpa flyktingar och arbeta med internationell räddningstjänst. Vidare behövs en militär beredskap och förmåga att försvara ett stort territorium med en liten befolkning. Då kan vi inte satsa en tredjedel av försvarsbudgeten på 140 stridsflygplan som är helt beroende av amerikansk teknologi. Det hjälper inte. Då behöver vi en allmän värntjänst och beredskap för att vara först vid varje angrepp och ha rätt beväpnade människor, dvs. ett tätt territorialförsvar.

140 JAS-plan kan skada eller slå ut flygplan och fartyg samt anläggningar på andra sidan Östersjön, men de kan aldrig hindra eller effektivt avskräcka en folkrik armés inträngande i landet. JAS blir gökungen som kastar ut väsentliga delar av vårt försvar utan att vi ens vet om den blir flygfärdig.

För det fjärde kan man möjligen tänka sig att vi kommer i konflikt med ett EG som blivit en aggressiv militärmakt. Möjligen skulle ett fungerande JAS-plan då vara av något värde förutsatt att vi kan påräkna amerikansk hjälp.

Även om man, som jag gör här, spekulerar i många olika europeiska utvecklingar är det svårt att se något rationellt behov av JAS.

Naturligtvis bidrar JAS-projektet – om det trots alla dåliga odds tekniskt lyckas – till att upprätthålla vår stolta flygartradition och till sysselsättning i Linköping och annorstädes samt till att vidmakthålla flygteknisk kompetens. Men vore det inte mer rationellt att ta upp en tillverkning av helikoptrar och små flygplan, som det ju finns behov av inom räddningstjänst och miljövård och som även kan bli viktiga delar i vår militära beredskap? Har regeringen någon planering för sådana alternativa beställningar hos svensk flygindustri?

Anf. 26 GUDRUN SCHYMAN (v):

Fru talman! Även jag är glad över en hel del klarlägganden som försvarsministern har gjort i interpellationssvaret. För någon vecka sedan ställde jag en fråga, men då fick jag inget svar alls. Därför är det bra att kunna återkomma i en något mer utvecklad debatt. Jag skall ställa ytterligare några frågor.

Jag delar Hans Göran Francks uppfattning – och det sägs också i nämnda handling – att det av många skäl inte är aktuellt med detta projekt. Jag tycker

det är bra att få veta att det är fullt möjligt att fortsätta att använda de flygplan som vi redan har om de underhålls och fräschas upp. Det sägs också att det finns en beredskap för att köpa nya flygplan om vi skulle behöva göra det.

Jag vill också fråga: När är det dags att ge ett besked? Att långhala frågor och att inte ge besked får ju mycket negativa konsekvenser, inte minst för dem som arbetar med detta projekt. Det skapar osäkerhet hos många. Jag vill därför veta om försvarministern har någon tidsplan för när det är möjligt att fatta ett beslut. Enligt min uppfattning borde man naturligvis fatta beslut genast. Men eftersom jag har förstått att man i regeringskansliet ännu inte riktigt delar min uppfattning, vill jag veta när man tänker sig att göra nästa bedömning.

I svaret står att "om godtagbar teknisk säkerhet för flygplanen kan garanteras och rimliga villkor kan uppnås i kontrakten med industrigruppen JAS så bör projektet fullföljas". Vad är då "rimliga villkor"? Det verkar vara ett väldigt tänjbart begrepp. Efter vad jag har förstått av de villkor som har funnits från början och av hur projektet sedan har utvecklats, har det väl redan nu hänt så pass många saker att det skulle vara fullt möjligt för regeringen att avbryta projektet utan att det för den skull på något sätt behöver sägas att man har gått ifrån de överenskommelser som man tidigare har träffat. Förseningarna osv. är väl egentligen tillräckliga skäl för att avbryta projektet.

Om det nu inte finns några formella hinder för att avbryta projektet – vilket det förmodligen inte finns i dag – vilka kostnader kommer att drabba staten i det fall man väljer att avbryta nu och vilka blir kostnaderna om man väntar? Blir det inte dyrare ju längre man väntar med att ta ställning i denna fråga?

Hans Göran Franck berörde de säkerhetspolitiska aspekterna. Där säger försvarsministern att det inte har skett någon förändring i vårt närområde, dvs. i Nordvästeuropa. Tyvärr är det delvis sant. Jag tycker dock att det inte är helt sant, för läget har ändå förändrats om man ser på den totala bilden. Men problemet är att Sverige är så passivt i detta läge och inte tar sådana fredsinitiativ, nedrustningsinitiativ och förhandlingsinitiativ som man skulle önska just för att se till att nedrustningarna och avspänningsprocessen får samma fart i Nordvästeuropa som i Centraleuropa. Där vilar ett stort ansvar på regeringen. Under den tid som man avvaktar JAS-utvecklingen borde man se till att förflytta de eventuella militära hot som finns i dag så att det helt enkelt inte är nödvändigt med denna typ av militära projekt. Jag undrar naturligtvis varför man inte gör det.

Vi har från vänsterpartiet motionerat, interpellerat och på alla upptänkliga sätt försökt förmå regeringen att ansluta sig till denna syn att man skall föra en aktiv nedrustningspolitik i Nordvästeuropa. Men det råder en mycket märklig handlingsförlamning i dessa frågor.

På frågan om vi har råd eller inte att bedriva denna typ av projekt i vårt samhälle i dagens läge med den ekonomiska situation som vi befinner oss i vill jag svara att det naturligtvis är självklart att vi inte har råd. Det måste vi kunna konstatera även i en vidare ram än att bara se på själva förvarsbudgetens ram. Vi måste agera samhällsekonomiskt. Är det försvarbart över hu-

vud taget att göra denna typ av investeringar i den samhällsekonomi som vi befinner oss i i dag? Det är här den stora opinionen syns utanför detta hus, i de politiska partierna, i kvinnoförbunden och i ungdomsförbunden – för att inte tala om fredsopinionen. Man anser att det inte är försvarbart att satsa på JAS-projektet, när man samtidigt tvingas att dra ner på barnomsorg, äldreomsorg, skolor, socialverksamhet, kultur osv. Man ställer dessa sociala verksamheter emot de militära verksamheterna och konstaterar helt logisk och riktigt att det faktiskt är samma pengar som det rör sig om, nämligen våra skattepengar. Man vill uppenbarligen göra en annan politisk prioritering än den som åtmistone hittills har gjorts i regeringskansliet.

Jag är helt övertygad om att det, om vi tog denna debatt i dag här riksdagen, skulle finnas en överväldigande majoritet för att avbryta JAS-projektet nu. Jag undrar egentligen vem som hotas av en nedläggning. Vi har nu fått helt klart att det inte är den civila flygplansdelen. Det har Saab-Scania självt talat om, vilket också är väldigt klargörande och bra. Då frågar jag: I vems intresse fortgår detta projekt? Vad är det som hotar om vi beslutar om en nedläggning av projektet nu?

Anf. 27 Försvarsminister ROINE CARLSSON (s):

Fru talman! Jag vill kommentera några av de inlägg som har gjorts här. Jag börjar med att erinra om att bakom JAS-beslutet här i riksdagen stod riksdagens fyra stora partier. Inget av dessa partier har mig veterligt vid något tillfälle hittills ifrågasatt detta beslut. Denna ram tycker jag bör finnas med – åtminstone vid varje tillfälle då denna fråga penetreras i riksdagen. Ett flygplansprojekt är ett oerhört långsiktigt projekt. Det tar som bekant lång tid att utveckla. Det tar lång tid att färdigställa, och även flygplanens livstid är lång.

När det gäller de konkreta frågorna kan jag alltid göra den reflektion som jag har gjort vid några tidigare tillfällen när kommunister uppträder här i talarstolen: Varför är kommunisterna så oerhört intresserade av att Sverige skall försämra sitt luftförsvar? Jag har ställt den frågan många gånger, men jag har hittills aldrig fått något svar.

Jag blir litet undrande, när man i inlägg här – det var en annan talare – hänvisar till ett NATO-land och vad ett NATO-land kunde göra för bedömning. Jag har den mycket bestämda uppfattningen att det avgörande är de svenska behoven och den svenska riksdagens bedömning av vad vi skall ha för luftförsvar i detta land. Vi skall ta ställning till våra försvarsfrågor utifrån våra egna bedömningar av vad vi är beredda att satsa för att försvara vårt fina land. Jag fäster därför inte särskilt stort avseende vid vare sig NATOs eller andra parters bedömningar av vad vi skall satsa på eller inte satsa på och vad vi i stället skall göra eller inte göra. En självständig och alliansfri politik förutsätter att vi självständigt gör bedömningar och ställningstagande.

Jag kan också konstatera att vårt luftförsvar, flygplan och flygstridskrafter, inte har genomgått sådana positiva reduktioner som andra vapenslag och truppslag har gjort. Min fråga kvarstår fortfarande: Vilket säkerhetspolitiskt svenskt intresse finns för att i detta skede minska på det svenska luftförsvarets kapacitet, när hela vårt system med allmän värnplikt och ett mobilise-

ringsförsvar förutsätter ett starkt svenskt luftförsvar? Vi skall inte lita på någon annan. Vi skall själva klara av att försvara vårt land.

Det har av ett stort antal debattörer "med stor glädje" talats om avbeställning, om behovet av JAS och andra alternativ. Ja, som jag har redovisat i svaret är alla andra utländska alternativ för närvarande dyrare. Jag kunde aldrig tro att jag av en ledamot från socialdemokraterna, en från miljöpartiet och en från vänsterpartiet skulle få höra att man är intresserad av utländska alternativ. Det skulle kosta skattebetalarna ännu mer pengar för att få motsvarande effekt. Ni får bestämma er: Antingen skall vi ha ett luftförsvar baserat på svenska flygplan, och då skall vi försöka få fram det till så låg kostnad som möjligt, eller ett luftförsvar baserat på utländsk tillverkning, och då kostar det ännu mer. Ingen av er har i varje fall hittills framfört tanken att vi inte skall ha något svenskt luftförsvar.

Beträffande bilden av kostnadsökningarna vill jag säga att fakta är följande – om det har någon betydelse för debatten, vilket jag har anledning att tvivla på. Den ökning som försvarets materielverk under 1990 anmält till regeringen motsvarar en fördyring på ca 18 % sett över hela JAS-projektet från 1982 och fram till år 2002, alltså under en 20-årsperiod. Man kan också säga att JAS för närvarande tar i anspråk 8 % av försvarsbudgeten. Det skulle kanske vara klädsamt att anpassa kraftuttrycken till dessa elementära fakta när vi diskuterar JAS-frågan.

Jag vill också säga att jag icke kommer att ta något initiativ till att försvarets materielverk får någon ändrad inriktning på sitt uppdrag av regeringen.

Anf. 28 HANS GÖRAN FRANCK (s):

Fru talman! Roine Carlsson säger att ingen har ifrågasatt beslutet från 1982. Det står alldeles klart för alla och envar att det efter att det beslutet fattats, och framför allt under senare tid, har förekommit en mycket stark kritik mot JAS-projektet. Roine Carlsson är ju väl medveten om att vad jag framför här har förankring i en bred socialdemokratisk opinion. Till det här kommer att förutsättningarna har förändrats radikalt sedan beslutet fattades. Det framgår för övrigt av Roine Carlssons eget svar att så är fallet. Jag har inledningsvis angett de fem punkter där Roine Carlsson själv medger att ändrade förutsättningar föreligger.

Roine Carlsson säger att det måste vara något som är fel när man hänvisar till uttalanden och ageranden i NATO-landet Norge. Han tar också till brösttoner och säger att vi skall handla svenskt och nationellt. Anledningen till att jag berörde vad försvarsminister Holst hade sagt var det som Roine Carlsson framhåller i sitt svar, nämligen att det enligt hans mening inte synes vara en så positiv förändring i vårt närområde i Nordvästeuropa. Han kan i och för sig ha rätt i att det borde ha skett mera, men med anledning härav hänvisade jag till ett positivt yttrande i den delen. Jag kan när det gäller Nordösteuropa påpeka att Kalevi Sorsa för en tid sedan gjorde ett mycket viktigt uttalande i samma riktning.

Anf. 29 GUDRUN SCHYMAN (v):

Fru talman! Försvarsministern säger att det bakom JAS-beslutet stod fyra partier i riksdagen och att inget av dem har ändrat uppfattning. Detta är icke

med sanningen överensstämmande, och det vet Roine Carlsson. Inte minst gäller detta det socialdemokratiska partiet, där oppositionen är stark i ungdomsförbundet, i kvinnoförbundet och även på en del andra håll. Det finns också inom andra partier en sådan opposition, framför allt i kvinnoförbunden. Det är märkligt om Roine Carlsson inte har haft öronen öppna så pass mycket att han lyssnat på detta. Men det är kanske symtomatiskt att ministrarna i regeringen inte lyssnar på gräsrötterna i sitt eget parti. Det är möjligen det som kommer att bli denna regerings fall.

Varför säger kommunisterna hela tiden att Sverige skall försämra sitt luftförsvar, frågar försvarsministern och får det att låta som att vi alltid har velat att ryssen skall komma och invadera oss. Jag vill påstå att så inte har varit fallet, och det har väl nu också visat sig att det inte ens har varit möjligt. Vad vi har hävdat är att Sverige inte behöver JAS-projektet. Det finns inte några försvarspolitiska motiv för det. Det är för dyrt, inte ändamålsenligt och inte avpassat till de hotbilder som Sverige står inför. Det kommer också att urholka det svenska militära försvar som vi hittills har haft. Detta är vad vi konsekvent har påstått hela tiden. Jag vill dessutom påstå att vi har fått rätt.

En självständig och alliansfri politik förutsätter våra egna bedömningar, säger försvarsministern. Det är jag helt införstådd med. Vi skall därför t.ex. inte gå in i ett medlemskap i EG, eftersom det är en försvarspolitisk allians. Det förutsätter också att vi gör våra egna försvarspolitiska bedömningar. Vad vi borde göra i dag är att se till att vi får en konsekvent militär nedrustning baserad på snabba och effektiva förhandlingsåtgärder om avspänning och nedrustning i vårt närområde. De sakerna hänger faktiskt ihop.

Roine Carlsson frågar om vi är intresserade av utländska alternativ, som skulle kosta mer. Dels vet vi att många säger att det inte skulle kosta mer, dels är jag inte intresserad av några utländska försvarsalternativ. Roine Carlsson har själv i interpellationssvaret sagt att det går att förlänga livslängden på de flygplan som vi har. Det är alltså ingen panik i den här frågan. Men jag tror ändå att vi måste vara överens om bedömningen att vi går mot en säkrare värld, inte minst i vår del av världen. Vi går också mot en större förnuftets klarhet, där allt fler människor inser det idiotiska i att satsa pengar, kunnande och andra resurser på destruktiv militär verksamhet.

Jag har läst i en artikel att försvarsministern en gång har sagt att vår säkerhetspolitik skall vara trögrörlig. Jag tycker att det är en intressant kombination. Dess värre är det tydligen bara trögheten som har fått fäste.

Anf. 30 PAUL CISZUK (mp):

Fru talman! Försvarministern missuppfattade mig när han menade att jag här skulle plädera för några utländska alternativ. Jag tog upp det franska Rafale-planet med tanke på att vi måste börja tänka på vad som kan hända när vi kommer in i EG. Fyra stora partier här i riksdagen talar sig varma för att vi skall gå in i EG, medan vi i två mindre partier motsätter oss det hela. Men om Sverige kommer in i EG är JAS-projektet inte konkurrenskraftigt – det är bara så. Det är bara *en* aspekt på det hela.

Vi hoppas att det nu skall bli på ett annat sätt, så att vårt land verkligen kan få ett oberoende, och då måste en så viktig sak som försvaret stå egna fötter. 40 % av betalningarna till JAS-projektet går till utlandet, och styrsys-

temet är helt beroende av amerikansk teknologi, liksom också mycket av datoriseringen i övrigt.

Vad jag pläderade för och vad jag frågade om var om det finns några tankar på att i Sverige börja tillverka helikoptrar och mycket små flygplan, som kan användas i ett verkligt svenskt territorialförsvar.

Anf. 31 Försvarsminister ROINE CARLSSON (s):

Fru talman! Jag vill återigen påpeka att reduceringar av landstridskrafter inte får tas till intäkt för att man kan reducera luftstridskrafterna i motsvarande grad. Jag tycker att man bör göra riktiga jämförelser. Jag har sagt och upprepar återigen att det som pågår mellan stormakterna på nedrustningsområdet är oerhört glädjande, men det har framför allt avsett kärnvapenområdet och markstridskrafterna. Vi skall inte göra det så enkelt för oss – det tycker i varje fall jag – att vi tar reduceringar av arméstridskrafter som utgångspunkt för vår egen reduktion av luftstridskapacitet. Det är mycket äventyrligt att göra denna mycket grova förenkling.

Som bekant har det inte heller i motsvarande grad skett några stora reduceringar av luftstridskapaciteten mellan stormakterna. Därför är det mycket viktigt för ett litet och alliansfritt land som Sverige att fortfarande vara trovärdigt då det gäller att hävda sitt territorium. Ett av de viktigaste inslagen häri är att ha en mycket stark luftförsvarskapacitet.

Jag observerade, fru talman, att Schyman nu gör en koppling mellan JAS och EG, där hon menar att man kan ifrågasätta JAS-projektet. Det finns säkerligen många vinklar på JAS-projektet, men varje gång jag hör Schyman uttala sig från talarstolen om detta projekt blir parallellerna allt djärvare. Det finns en bedömning här i riksdagen att vi skall fortsätta med JAS-projektet. Det har under hela projektets tid varit möjligt att diskutera och motionera om detta. Det är bara det, Gudrun Schyman, att vänsterpartiet kommunisterna eller, som det nu omdöpts till, vänsterpartiet, icke har vunnit några proselyter här i kammaren som vill följa kommunisternas linje. Jag kan förstå att det väcker förtrytelse hos Schyman, men så länge inte argumenten skapar majoritet gäller de beslut som är fattade. Det kan kanske vara svårt för Gudrun Schyman att acceptera denna elementära demokratiska regel.

Till Paul Ciszuk vill jag säga att Rafale och JAS har två olika uppdrag. Rafale är ett mycket dyrt flygplan, mycket dyrare än det svenska, är utvecklat och tillverkat för helt andra uppdrag och har inte den defensiva karaktär som vårt luftförsvar har för värnandet av vårt territorium.

Helikoptrar skulle, Paul Ciszuk, i Sverige få tillverkas i så låga serietal att de skulle bli oerhört dyra. Därför är den svenska taktiken den att i stället köpa helikoptrar utifrån. För samma summa pengar får vi då fler helikoptrar. Det finns därför ingen tanke på svensk tillverkning. Det är bättre för oss att köpa in helikoptrar utomlands.

Förste vice talmannen anmälde att Gudrun Schyman anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare inlägg.

Anf. 32 HANS GÖRAN FRANCK (s):

Fru talman! När det gäller frågan om vårt flygvapen har jag redan sagt att jag med tillfredsställelse har noterat försvarsministerns svar att vi har en god beredskap för alternativ vid en nedläggning av JAS-projektet.

Det är i och för sig riktigt att de reduceringar av flygvapnens storlek som man skulle önska ännu inte har skett. De drastiska nedskärningar av övriga stridskrafter i Europa som skett kommer emellertid av allt att döma att leda till betydande nedskärningar också av flygvapnet. Det är därför som jag menar att Sverige bör ge de rätta signalerna om vår inställning på den punkten.

Jag vill i det här sammanhanget anknyta till vad jag tidigare sade om att Sverige har det överlägset största flygvapnet bland neutrala industriländer. Vårt flygvapen är större än Schweiz, det är mångdubbelt större än Jugoslaviens, flera gånger större än Finlands, större än Nya Zeelands och Australiens, för att inte tala om Irland och Österrike, vars flygvapen bara uppgår till en liten del av vårt flygvapens omfattning.

Det finns alltså förutsättningar för en viss successiv minskning av luftförsvaret.

Till slut vill jag säga att vi inte har råd att fullfölja det här projektet. De kostnader som skulle uppstå om vi väljer något av de alternativ till detta projekt som Roine Carlsson säger finns bör med en viss försiktig minskning kunna vara klart överkomliga. Ovissheten om JAS-projektet är så stor att det verkligen finns anledning att säga att man inte skall kasta goda pengar efter dåliga.

Anf. 33 Försvarsminister ROINE CARLSSON (s):

Fru talman! Hans Göran Franck gör en beräkning av antalet stridsflygplan per invånare. Visst är dessa beräkningar riktiga. Han gör jämförelser med Finland och Österrike samt några andra länder. Både Hans Göran Franck och jag vet vad som ligger bakom bestämmelserna om Finlands och några andra länders flygvapen. Dessa länder har helt andra förutsättningar än vi att avgöra storleken på flygvapnen.

Så länge vi i detta land har valt den allmänna värnplikten och ett mobiliseringsförsvar med en mycket liten stående beredskapsstyrka – detta är en svensk profil som vi skall behålla – är vi väldigt beroende av att ha ett mycket starkt luftförsvar som skydd vid mobilisering för att avvisa främmande flygplan som försöker ta sig in över vårt land.

Detta är elementära utgångspunkter för det svenska försvarskonceptet, som jag påstår har en mycket bred politisk acceptans i riksdagen. Ändras något av detta måste systemen naturligtvis göras om.

Jag skall inte polemisera mot Hans Göran Franck när han gör någon sorts ekonomisk analys av vad de utländska alternativen innebär. Men jag vill avsluta med att säga att här pratar Franck mot bättre vetande.

Förste vice talmannen anmälde att Hans Göran Franck anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare inlägg.

Överläggningen var härmed avslutad.

7 § Svar på interpellation 1990/91:79 om rättssäkerheten för patienter som felbehandlats

Anf. 34 Socialminister INGELA THALÉN (s):

Fru talman! Margó Ingvardsson har frågat mig om regeringen kommer att medverka till att bestämmelserna i patientförsäkringen ändras så att en behandlingsskada ersätts även om skadan utgör en oundviklig komplikation till en från medicinsk synpunkt motiverad åtgärd.

Margó Ingvardsson har också frågat om regeringen kommer att föreslå andra åtgärder för att öka patienternas rättssäkerhet såsom inrättande av patientombudsman eller visst skadeansvar för sjukvårdshuvudmännen.

Patientförsäkringen utger ersättning enligt skadeståndsrättsliga principer till dem som drabbats av en behandlingsskada inom hälso- och sjukvården. Ersättning utgår utan att den skadelidande behöver bevisa att skadan vållats genom fel eller försummelse. I villkor för försäkringen anges vad som är att anse som en ersättningsgill behandlingsskada.

Eftersom patientförsäkringen är en enskild försäkring som tecknats genom avtal mellan försäkringsgivarna och sjukvårdshuvudmännen i landet kan statsmakterna inte styra utformningen av de villkor som skall gälla vid behandlingsskador, såvida man inte genom lagstiftning inför en rätt till ersättning vid sådana skador. Riksdagen har hittills inte varit beredd att förorda en sådan lösning. Jag vill erinra om att riksdagen så sent som i våras avslog motioner om ändring av villkoren för patientförsäkringen och om en höjning av ersättningsbeloppen. Av lagutskottets betänkande, som godkänts av riksdagen, framgick det att försäkringen numera i stort ansågs motsvara de krav som kunde ställas men att det självfallet kunde finnas utrymme för förbättringar. Något uttalande om lagreglering av ersättningen vid behandlingsskada gjordes inte heller vid detta tillfälle av riksdagen.

Sedan år 1975 då patientförsäkringen kom till har villkoren för försäkringen reviderats vid flera tillfällen. De bestämmelser som Margó Ingvardsson nämner i sin interpellation om ersättningen till patienter med sällsynta komplikationer och om preskriptionstiden omfattas enligt vad jag har inhämtat av en översyn av villkoren som pågår för närvarande.

Jag har också inhämtat att sjukvårdshuvudmännen genom Landstingsförbundet gör en allmän utvärdering av hur patientförsäkringen fungerar. Slutsatserna från översynen avses att bli presenterade vid Landstingsförbundets kongress 1991.

Just nu utreds skadeståndsfrågor i två statliga kommittéer, kommittén om ideell skada och kommittén för att se över reglerna om det allmännas skadeståndsansvar. De förslag som dessa kommittéer lägger fram kommer, om de genomförs, självfallet att påverka de ersättningar som betalas ut från patientförsäkringen.

På Margó Ingvardssons fråga om inrättande av en patientombudsman vill jag hänvisa till de förtroendenämnder som sedan år 1980 finns inom varje landstingskommun och inom de landstingsfria kommunerna. Dessa nämnder har till uppgift att främja kontakten mellan patienten och personalen inom hälso- och sjukvården och att förmedla hjälp åt patienterna, när detta behövs. Nämndernas verksamhet kartlades för några år sedan. Erfarenhe-

terna från förtroendenämndernas arbete var då överlag positiva, och jag vågar säga att det intrycket bekräftats och förstärkts under senare år. Handläggarna hos nämnderna benämns ofta patientombudsmän. Genom sin närhet till vårdorganisationen kan nämnderna och deras tjänstemän arbeta snabbt och obyråkratiskt med att hjälpa till att lösa de problem som inte kunnat lösas direkt av hälso- och sjukvårdspersonalen.

Mitt svar på Margó Ingvardssons frågor är sammanfattningsvis att jag med hänsyn till vad jag nyss har sagt för närvarande inte avser att ta några initiativ till förändring av den ordning som gäller för ersättning av behandlingsskador. Inte heller är jag beredd att föreslå inrättandet av en patientombudsman vid sidan av de förtroendenämnder som finns inom varje landsting.

Jag kan försäkra Margó Ingvardsson att jag inte kommer att tveka att ta initiativ till skydd för patienternas rättssäkerhet, om det visar sig nödvändigt. Jag vill understryka att frågor som gäller patienternas rättssäkerhet och säkerhet i vården noga följs inom socialdepartementet.

Anf. 35 MARGÓ INGVARDSSON (v):

Fru talman! Jag tackar socialministern för svaret.

Först vill jag kommentera påståendet att regeringen inte har någon möjlighet att påverka hur patientförsäkringen skall se ut. Jag kan inte förstå varför regeringen vill avsäga sig ansvaret i det hänseendet. Eftersom staten är en av avtalstecknarna med konsortiet för patientförsäkringar, kan regeringen givetvis vara med och påverka hur den här försäkringen skall se ut. Fungerar den dåligt har, tycker jag, staten ett ansvar för att ta upp de frågorna.

Jag förstår inte heller riktigt socialministerns hänvisningar till två utredningar – kommittén för ideell skada och kommittén för det allmännas skadeståndsansvar. Socialministern säger att dessa två kommittéer kommer att påverka patientförsäkringen. Såvitt jag förstår avser kommittén om ideell skada mer brottsoffer och ersättning till dessa. Det allmännas skadeståndsansvar är väl vad som inträder när t.ex. någon skickat ett brev på posten som inte kommit fram och detta förorsakat en skada av något slag. I ett sådant fall är det alltså fråga om ersättning för att en myndighet har förorsakat en skada.

Jag kan inte riktigt förstå sambandet med patientförsäkringen.

Det är möjligt att jag uttryckte mig oklart i interpellationen så att socialministern inte riktigt förstått vilka fall det är som jag refererar till. Jag vill därför ta några exempel för att göra det hela tydligare.

En patient får vid en sköldkörteloperation en skada på bisköldskörtlarna, vilket medför livslång invaliditet. Den patienten får förklarat för sig av den medicinska sakkunskapen att den här komplikationen med bisköldskörteln just då var en oundviklig skada som också inte berättigar till ersättning från patientförsäkringen.

Ett annat exempel är de patienter som vid ingrepp som kräver behandling med hjärt-lung-maskin blir smittade och får hepatit. Detta bedöms också som en oundviklig skada på grund av det medicinskt nödvändiga ingreppet.

Dessa patienter kan inte gå vidare till patientskadenämnden. Det hjälper inte heller att de vänder sig till domstol och gör gällande att de blivit felbedömda av patientförsäkringen. Det har de nämligen inte blivit, eftersom pa-

tientförsäkringen inte omfattar sådana fall. Det är detta som är problemet. Dessa patienter faller utanför försäkringen, och jag anser inte att vi kan säga att dessa patienter åtnjuter full rättssäkerhet.

Därför vill jag fråga socialministern: Vad skall dessa patienter göra konkret? Många av dem har blivit förtidspensionerade och har inte fått någon som helst ersättning av samhället. Vad gör de konkret i den situationen?

Jag ifrågasätter också patientförsäkringen som helhet, såsom denna fungerar i dag. Det går inte att komma ifrån att det kan finnas skäl att misstänka att det hos alla parter finns ett intresse av att hålla utbetalningarna på en låg nivå. Det gäller både de försäkringsbolag som ingår i patientförsäkringar, staten, landstingen och privata vårdgivare som tecknar avtal. Den summa som blir kvar varje år av försäkringspengarna, som alltså inte används till att betalas ut till patienterna, förs över till nästa budgetår och sänker avgifterna för försäkringen.

Det är inte tillfredsställande med detta system där patienterna känner att det inte blir objektivt bedömda. Man kan inte heller med dessa regler som patient kontrollera att man verkligen blivit rätt behandlad. Hur skall man, om man inte har medicinska sakkunskaper, själv kunna avgöra om den skada man har fått har varit medicinskt oundviklig, allra helst när läkarna innan ingreppet har utförts inte har sagt ett ord om att det kan bli komplikationer av ingreppet som kan medföra ett livslångt lidande?

Det är det min interpellation handlar om. Vad skall vi göra för att öka dessa patienters rättsäkerhet?

Anf.36 Socialminister INGELA THALÉN (s):

Fru talman! Regeringen har ett eget avtal som påverkar den statliga delen av sjukvården. I övrigt kan regeringen medverka enbart genom lagstiftning. Denna fråga har, vilket jag berörde i mitt svar, varit uppe till behandling i riksdagen ganska nyligen.

Resultatet av de båda kommittér som Margó Ingvardsson tog upp kommer att påverka ersättningsnivåerna. Det är som de framgår av mitt svar: Kommittérnas resultat påverkar utfallet från patientförsäkringen.

De fall som Margó Ingvardsson nämner illustrerar just det Landstingsförbundets översyn tar upp. Det är rimligt att dessa typer av frågor tas in i det skadeförebyggande arbete som pågår i landstingen.

När det gäller den enskildes utsatthet och svårigheterna att själv kunna avgöra huruvida man har en medicinsk skada eller inte, är det naturligtvis helt riktigt som Margó Ingvardsson säger. Som enskild patient kan man ställas inför svårigheter. Jag menar att våra förtroendenämnder och de som sitter där skall medverka till att den enskilde patienten får stöd.

I fråga om ersättningsbeloppen vill jag citera ur lagutskottets betänkande 1989/90:Lu30: "I sammanhanget vill utskottet också hänvisa till vad utskottet anförde nämnda år, nämligen att ersättningen för ideell skada från försäkringarna enligt inhämtade uppgifter utgår med generellt sett högre belopp än den allmänt gällande ersättningsnivån vid sådan skada."

Anf. 37 MARGÓ INGVARDSSON (v):

Fru talman! Det står väl helt klart att eftersom staten är med och tecknar avtal med patientförsäkringarna är alltså staten med regeringen som företrä-

dare en del av avtalsparten och kan givetvis vara med och påverka hur avtalet skall se ut. Det avtal som staten har med patientförsäkringar skiljer sig inte på något sätt vad beträffar villkoren från dem som landstingen har med patientförsäkringar. Det är likalydande avtal.

Det är inte bara det att staten kan påverka att avtalet förändras. Jag anser att staten har en skyldighet att påyrka en avtalsförändring när avtalet inte fungerar bra, och gör det uppenbarligen inte.

Socialministern säger att i de fall då den enskilde inte själv kan avgöra om han har blivit rätt behandlad eller inte av patientförsäkringar, skall han vända sig till förtroendenämnden. Det är nog inte en riktigt korrekt beskrivning av förtroendenämndernas uppgifter. Jag tycker att det är väldigt bra att vi har förtroendenämnder i hälso- och sjukvården. Förtroendenämndens uppgift är just att hjälpa till att öka förtroendet mellan patienter och vårdpersonal. Nämnderna har inte befogenhet att gå in i ärenden som gäller felbehandling. Nämnderna har helt andra uppgifter som är viktiga i sig. Därför kan förtroendenämnderna exempelvis inte ersätta en patientombudsman, vilket jag efterlyser i min interpellation.

En patientombudsman skulle vara helt fristående från vården. Han skulle dels kunna lotsa patienterna till rätt nivå, dels rådgöra med och hjälpa patienter och se om det finns skäl att t.ex. driva en process mot huvudmannen för att patienten skall få en korrekt behandling eller rätt till ersättning.

Vi vet att misstag alltid kommer att ske i vården. Jag tror inte att det finns någon möjlighet att undvika det. Vi vet också att pengar aldrig kan kompensera ett lidande som uppstår vid felbehandling. Pengar är dock den enda möjligheten vi har från samhällets sida att visa att vi inte har övergivit dessa patienter.

Många av de patienter jag talar om känner sig i dag helt övergivna av samhället på grund av felbehandling i vården.

Anf. 38 Socialminister INGELA THALÉN (s):

Fru talman! Jag måste ändå få påminna Margó Ingvardsson om, vilket jag nu har gjort ett par gånger, att riksdagen har behandlat dessa frågor och varit utomordentligt tydlig. Självklart följer vi dessa frågor mycket noga, såväl utvecklingen inom själva patientförsäkringen och dess utformning som de skadeståndsrättsliga ersättningarna.

Jag delar inte Margó Ingvardssons uppfattning om förtroendenämnderna. För att de skall kunna skapa förtroende är det viktigt att de är fristående. Det är det som är själva utgångspunkten i deras arbete. Jag menar alldeles bestämt att förtroendenämnderna skall kunna förmedla och hjälpa till med att skaffa den sakkunskap som skall vara ett stöd för de patienter som behöver den, även om inte själva nämnden eller dess tjänstemän har egen sakkunskap i den enskilda frågan.

Slutligen vill jag säga att det är viktigt att hålla isär begreppen. Det statliga ansvaret handlar om den statliga delen av sjukvården inom patientförsäkringen.

Anf. 39 MARGÓ INGVARDSSON (v):

Fru talman! Det är helt riktigt att det inte är första gången som patientförsäkringen diskuteras i denna kammare. Den har emellertid diskuterats utifrån litet olika frågeställningar. Just den frågeställning som vi bl.a. diskuterar i dag, om staten kan gå in och påverka avtalet i patientförsäkringen, har inte diskuterats förut.

Riksdagen har inte heller haft någon mening i frågan, utan det handlar helt enkelt om vilka regler som gäller mellan avtalsstiftande parter.

Jag menar att staten helt självklart både kan och bör gå in och söka få en avtalsändring till stånd. De avtal som finns i dag missgynnar denna ytterst lilla patientgrupp som får sällsynta komplikationer vid ett ingrepp. Många gånger bedömer läkaren dessa sällsynta komplikationer som försumbara och därför inte ens upplyser patienten om att de kan inträffa. Jag menar att staten kan gå in och påverka.

Nu börjar tiden ta slut, så jag hinner väl knappast få ett svar på den fråga jag skulle vilja ställa om det som är positivt i interpellationssvaret. Detta positiva är att socialministern nämner att det pågår en översyn av villkoren inom patientförsäkringen, bl.a. när det gäller det som kallas sällsynta komplikationer. Jag är mycket intresserad av att få höra vem som gör den översynen, när den skall bli färdig och vad man har tänkt sig att den skall leda till.

Anf. 40 Socialminister INGELA THALÉN (s):

Fru talman! Det är Landstingsförbundet och försäkringsgivarna som är avtalsparter när det gäller patientförsäkringen. Det statliga ansvaret regleras på särskilt sätt. Som jag sade i mitt inledande anförande pågår en översyn, och den skall presenteras vid Landstingsförbundets möte våren 1991.

Överläggningen var härmed avslutad.

8 § Svar på interpellation 1990/91:49 om EGs torskfiske i den svenska fiskezonen

Anf. 41 Jordbruksminister MATS HELLSTRÖM (s):

Fru talman! Jens Eriksson har med anknytning till den s.k. anpassningsöverenskommelsen mellan Sverige och EG från 1986 ställt tre frågor angående EGs torskfiske i den svenska fiskezonen i Östersjön. Denna överenskommelse i form av ett omfångsrikt tilläggsprotokoll med bilagor i anslutning till Sveriges frihandelsavtal med EG, föranleddes av att EG utvidgades till att omfatta även Spanien och Portugal. Den del av anpassningsöverenskommelsen som nu särskilt åsyftas, är en brevväxling rörande jordbruks- och fiskeområdena.

Jens Erikssons två första frågor berör årets fiskekvotsförhandlingar med EG avseende utbytet för 1991. Frågorna är närbesläktade. Därför tar jag upp dem i ett sammanhang. Frågan är om jag skall verka för en instruktion till den svenska förhandlingsdelegationen av innebörd att denna, med stöd av vissa skrivningar i anpassningsöverenskommelsens nyss nämnda brevväxling och av senare inträffade omständigheter, skall söka få till stånd en be-

gränsning av EGs torskfiske i Sveriges Östersjözon främst genom en nedskärning av EGs årliga torskkvot, vilken enligt brevväxlingen ligger på 2 500 ton.

Först känner jag mig föranlåten att göra en kommentar till interpellantens inledande beskrivning av brevväxlingen. Jens Eriksson säger att Sverige bytte bort fiskekvoter mot vissa tullättnader, bl.a. på frysta ärter. Det är litet förvånande att Jens Eriksson, med sin nära anknytning till fisket, förbigår med tystnad vad vi främst uppnådde med brevväxlingen, nämligen en inte obetydlig bräsch i EGs tullmur kring fisk och fiskprodukter. T.ex. tillgodosågs ett angeläget, ofta upprepat krav från yrkesfisket genom tullfrihet för 20 000 ton svensk sill.

Vidare hänvisas i interpellationen till två bilaterala internationella överenskommelser som Sverige ingått 1988, således efter anpassningsöverenskommelsen med EG 1986. Genom överenskommelsen med Sovjetunionen om den s.k. vita zonen öster om Gotland, fick Sverige 75 % av denna zon. Parterna fick samtidigt vissa tjugoåriga fiskerättigheter i varandras delar av den f.d. vita zonen.

I anslutning till denna uppgörelse träffades en överenskommelse med EG om EGs fiske i den svenska zondelen, som ju tidigare har varit internationellt vatten och där det rått fritt fiske av stor betydelse för EG. Inte minst med hänsyn till dessa förhållanden blev vår del av den f.d. vita zonen föremål för en separat kvotreglering i vårt internationella kvotutbyte.

Jens Eriksson hävdar nu att vår del av den f.d. vita zonen ligger utanför den egentliga svenska fiskezonen och därmed också utanför anpassningsöverenskommelsens brevväxling från 1986. Detta i förening med den torsk-TAC om endast 40 200 ton, som man inom Fiskerikommissionen för Östersjön enats om för svensk zon under 1991, skulle berättiga oss att "kraftigt reducera" EGs fasta torskkvot för nästa år i den ursprungliga svenska zonen, dvs. zonen med de gränser den hade före maj 1988.

Till att börja med måste det konstateras att den svenska delen av den f.d. vita zonen i dag ingår i Sveriges fiskezon i Östersjön. I och med uppgörelsen med Sovjetunionen 1988 flyttades gränsen för Sveriges zon österut. Det är visserligen sant att nytillskottet i vissa avseenden är föremål för särreglering, men därmed har man inte skapat en andra svensk fiskezon.

Om man studerar brevväxlingen från 1986 kan man konstatera att det endast är tal om den svenska fiskezonen i Östersjön utan några reservationer. Nästa års torsk-TAC för den svenska zonen har vid den senaste sessionen med Östersjökommissionen fastställts till drygt 40 000 ton. Därmed passeras inte den nivågräns under vilken EGs fasta torskkvot skall reduceras.

Med stöd av själva brevväxlingen går det således inte utan vidare att gentemot EG hävda att kvoten i fråga bör skäras ned i dagsläget. Å andra sidan är det givetvis tänkbart att söka öppna en diskussion med EG om den aktuella reduktionsklausulen under hänvisning till att den svenska Östersjözonen utvidgats sedan 1986. En sådan diskussion faller emellertid utanför ramen för de årliga förhandlingarna om balanserat kvotutbyte under 1977 års fiskeavtal mellan Sverige och EG.

Interpellationen tar också upp ett ställe i 1986 års brevväxling som berör parternas "fiskemönster" inom ramen för nyssnämnda fiskeavtal. Detta

ställe uttrycker en strävan att söka bevara då rådande fiskemönster med reservation för oförutsebara biologiska omständigheter.

Östersjöns torskbestånd har minskat väsentligt under senare år. Jens Eriksson menar nu att denna minskning är en sådan biologisk omständighet som borde rubba EGs fiskemönster inom det årliga kvotutbytet med Sverige.

Härmed kommer interpellationen in på kvotutbytesförhandlingarna med EG för 1991. Dessa har tidigare denna vecka slutförts i Bryssel. När det gäller torsken blev resultatet följande. Jämfört med i år får EG vidkännas en avsevärd minskning av sitt fiske i vår Östersjözon. I EGs Östersjözon, som utvidgats till följd av Tysklands återförening, får Sverige en kvotökning för torsk som ett led i avvecklingen av våra fiskerelationer med det forna Östtyskland.

Beträffande förhandlingsresultatet i övrigt kan nämnas att den ekonomiska balansen i vårt kvotutbyte med EG har förbättrats och att Sverige 1991 får oförändrade fångstmöjligheter i Nordsjön, trots den tidigare nämnda minskningen för EG i Östersjön och trots aviserade ytterligare allmänna fångstbegränsningar i Nordsjön.

En enig svensk förhandlingsdelegation, i vilken ingår ledande företrädare för det svenska yrkesfisket, rekommenderar den föreliggande överenskommelsen med EG för 1991 till slutligt antagande. Jag förmodar att Jens Eriksson inte har anledning att där anmäla en avvikande uppfattning.

Formuleringen av interpellationens tredje och sista fråga kan förleda en att tro att Jens Eriksson helst ser att man upphäver hela anpassningsöverenskommelsen med EG från 1986, som utgör en betydande utvidgning och en integrerande del av vårt ursprungliga frihandelsavtal med EG. Anpassningsöverenskommelsen i sin helhet, dvs. "tilläggsprotokollet" till frihandelsavtalet med alla därtill anslutande dokument, omfattar främst en mängd varuområden utanför jordbruks- och fiskesektorerna. Jag förmodar emellertid att Jens Eriksson inte tänker sig ett upphävande av hela detta avtalskomplex utan endast av den därtill hörande jordbruks- och fiskebrevväxlingen, som det varit tal om i det föregående.

Inledningsvis påpekade jag att brevväxlingen i vågskålen till Sveriges förmån har en rad tullättnader för vårt fiske och vår fiskberedningsindustri. Jag har svårt att tro att det är en allmän uppfattning inom svensk fiskerinäring att vilja bortse från dessa tullförmåner.

Slutligen vill jag erinra om följande. Som alla väl känner till håller Sverige och övriga EFTA-länder på att förhandla om ett breddat och fördjupat samarbete med EG inom ett europeiskt ekonomiskt samarbetsområde, EES. Dessa förhandlingar omfattar ett mycket brett spektrum, inkl. fiskesektorn. Innan de har slutförts, kan det från svensk sida knappast bli aktuellt att överväga en begäran om omförhandling av någon del i anpassningsöverenskommelsen från 1986.

Anf. 42 JENS ERIKSSON (m):

Fru talman! Jag tackar jordbruksministern för svaret på min interpellation. Jag saknar tyvärr i svaret den goda viljan att tillvarata det svenska fiskets intressen gentemot EG.

Jordbruksministern kommenterar i sitt svar att jag i min interpellation påpekar att Sverige har bytt bort fiskerättigheter mot vissa tullättnader, bl.a. på frysta ärtor. Det är sanning, jordbruksministern. Jag kunde dessutom ha lagt till att vi till viss del har frånsagt oss vår rätt att bestämma över våra vatten. Trots att vi har köpt tullfrihet för 20 000 ton sill fick vi ändå tull under en tid i höst. Det känner säkert jorbruksministern till. Det berodde på EGs sätt att tillämpa avtalet. Det är inte enda gången avtalet fungerat dåligt och till Sveriges nackdel.

När det gäller brevväxlingen, som både jag och jordbruksministern hänvisar till, är det EG som står bakom de formuleringar på s. 102 i propositionen rörande en neddragning av deras kvoter som jag har citerat i min interpellation.Eftersom EG i dessa förhandlingar tidigare hävdat att vad som stått i deras brev gäller, torde det inte vara någon svårighet för jordbruksministern att hävda detsamma.

Det är alltså EG som fastslagit att EGs kvot skall minskas om vår kvotandel understiger 40 000 ton och att EGs fiske skall, med reservation för oförutsebara biologiska omständigheter, behålla det tidigare fiskemönstret. Jag hävdar att oförutsebara biologiska omständigheter i dag talar för att vi mot bakgrund av avtalet kan reducera EGs fiske. Med kännedom om torskbeståndet i Östersjön kan jag inte vara ensam om denna uppfattning.

Det är rätt som jordbruksministern säger, att det i brevväxlingen från 1986 endast är tal om den svenska fiskezonen. Det är därför med rätta jag hävdar att utökningen genom överenskommelsen om vita zonen inte omfattas av avtalet med EG. I det avtal med EG som underskrevs den 6 maj 1988, framgår att EG oreserverat erkänner Sveriges suveräna fiskejurisdiktion över ifrågavarande speciella område av Östersjön. Därav följer att EGs fartyg i princip måste ha licens för att operera inom området. De har också rapporteringsskyldighet när det gäller fångster samt in- och utpassering.

Den svenska delen av den f.d. vita zonen utgör en separat del av den svenska fiskezonen i Östersjön med särskild fiskereglering. Därom torde vi kunna vara ense. Beträffande kvotförhandlingarna för 1991 säger jordbruksministern att EG fått vidkännas en avsevärd minskning och att Sverige har fått en ökning i anledning av Tysklands återförening. Jag har ingen möjlighet att bedöma detta, då jag inte känner till resultatet av förhandlingarna. Jag vet inte om EGs fiske i vita zonen skurits ned. I så fall är det i överensstämmelse med riksdagens uttalande. Det tycker jag är bra, och jag sätter värde på att riksdagens uttalande respekteras.

Om en ändring av EGs fiskemönster också genomförts är detta också bra, och det tillmötesgår i så fall ett av mina krav. Jag vill dock göra klart för jordbruksministern att det förhållandet att fiskets företrädare rekommenderat den föreliggande överenskommelsen inte fråntar mig rätten att ha en uppfattning om avtalet är bra eller dåligt. Jag förstår inte vad jordbruksministern menar när han säger att jag inte har anledning att ha en avvikande mening. Det beror på avtalet, jordbruksministern. Man har tidigare träffat avtal vare sig fisket tyckt si eller så. EG-rädslan har ofta varit större än hänsynen till svenskt fiske.

Den ekonomiska balansen har förbättrats, säger jordbruksministern. Jag tolkar detta så, att det fortfarande är obalans till Sveriges nackdel. Det är

snart på tiden att vi får balans i avtalen. EGs torskekvivalent, där vi fått betala med 1 kg torsk för att få 1,3 kg sill, samtidigt som vi bytt till oss torsk hos östsstaterna och betalat varje kilo torsk med 4–5 kg sill, kan man inte med bästa vilja i världen påstå är bra för svenskt fiske.

Jag var med innan anpassningsavtalet kom till stånd. Det var bättre för svenskt fiske då. Därför ser jag gärna att avtalet upphävs. Jag har inte räknat med att jordbruksministern skall hålla med mig om att anpassningsavtalet är olyckligt. Men jag är besviken på att Mats Hellström inte är beredd att utnyttja avtalet till Sveriges fördel på punkter där EG har gett direktiven. Det minskar inte min oro för fiskets framtid och kommande EES-avtal.

Anf. 43 Jordbruksminister MATS HELLSTRÖM (s):

Fru talman! Det är mycket tråkigt att Jens Eriksson bortser från verklighet och realiteter när han så perspektivlöst framställer det som att Sverige skulle ge efter för EG i en situation där de flesta länder, inte minst inom EG, har utomordentligt stora besvär i sina fiskeförhandlingar med varandra. Sverige är ett av de få länder som har lyckats utvidga sitt fiske, trots de biologiska begränsningar som också vi måste ta hänsyn till. Vi har kommit tillbaka i Nordsjön och fått ett avtal om Östersjön som medger oss själva ett torskfiske, samtidigt som länderna inom EG får minska sitt torskfiske i Östersjön.

Den senaste kvotförhandlingen innebär att EG får minska sitt torskfiske både i Östersjön den ursprungliga delen av zonen och i den f.d. vita zonen. Samtidigt har Sverige, som Jens Eriksson rimligen måste känna till, i förhandlingar i fiskerikommissionen för Östersjön kunnat öka vår andel av torskfisket i Östersjön från 21 % till 23,5 %. Det har vi kunnat göra trots de begränsningar som råder, och trots den mycket besvärliga situation som råder både när det gäller bestånden och konflikter mellan olika länder. Att sedan komma och säga att regeringen inte skulle tillvarata svenska intressen gentemot EG är verkligen perspektivlöst, Jens Eriksson. Det var något av "surt, sa räven" över detta inlägg. Jag beklagar att Jens Eriksson, som är väl insatt i frågorna, behöver ta till den typen av argumentering.

I sak förhåller det sig så, att Jens Eriksson diskuterar 1986 års anpassningsöverenskommelse som om ingenting hade hänt därefter. Också detta är någonting som jag beklagar. Efter överenskommelsen med Sovjetunionen om den vita zonen har Sverige fått helt andra möjligheter att förhandla med EG. Vi har kommit tillbaka i Nordsjön och fått kontroll och ordning på det som tidigare var ett utbrett rovfiske i den f.d. vita zonen i Östersjön, och vi har dessutom kunnat öka vår andel i Östersjön.

Sammanfattningsvis menar jag att regeringen väl tillgodoser svenska intressen. Fiskets företrädare rekommenderar också den förhandlingslösning som våra förhandlare i Bryssel på ett skickligt sätt har kommit fram till för slutligt antagande denna vecka. Jens Erikssons tolkning att det skulle vara två zoner i Östersjön är felaktig, vilket jag också sagt i mitt interpellationssvar. Överenskommelsen ger inte utrymme för Jens Erikssons tolkning.

Anf. 44 JENS ERIKSSON (m):

Fru talman! Jordbruksministern tar upp de problem som man har inbördes inom EG. Jag anser inte att vi för Sveriges del kan lösa de problem man har

där, och vi har inte råd att betala för att de löses. Vi har alldeles tillräckligt med våra egna problem. Det svenska fisket har i dag så stora problem att vi nästan behöver EGs stöd i stället för att lösa EG-ländernas problem genom att ge dem stöd.

Jordbruksministern tar flera gånger upp det avtal som har träffats. Jag kan inte diskutera detta avtal, eftersom jag inte vet vad det innehåller. Om jag hade vetat det, skulle jag ha diskuterat avtalet. Men jag litar på det jordbruksministern säger, nämligen att man har minskat EGs fiske i den vita zonen i enlighet med riksdagens uttalande, och det anser jag är bra. Man har också minskat det utbyte som EG haft i den tidigare svenska fiskezonen, och det tillmötesgår i så fall ett av mina krav, nämligen att man skall skära ner EGs fiske i den svenska zonen.

Sverige har fått en ökad andel av torsken i Östersjön genom förhandlingarna i Warszawa. Det berodde på att vi fått ett ytterligare tillskott till den svenska fiskezonen. Vi har alltså fått ytterligare ett par procent av fiskerika vatten. Detta anser jag mer bekräftar min inställning att den vita zonen har tillkommit Sverige tidigare och att den utgör en speciell del av den svenska fiskezonen genom det avtal på tjugo år som träffats med Sovjetunionen, där vi reglerar fisket på ett helt annat sätt än vad har gjort tidigare.

Överläggningen var härmed avslutad.

9 § Svar på interpellation 1990/91:75 om rotdeformationer på barrträd m.m.

Anf. 45 Jordbruksminister MATS HELLSTRÖM (s):

Fru talman! Ragnhild Pohanka har frågat mig om jag är beredd att tillsätta en utredning som undersöker omfattningen av sådana rotdeformationer hos barrträden som orsakar instabilitet, s.k. rotsnurr, och om jag är beredd att låta göra tillräckligt många fältundersökningar för att få en överblick av omfattningen av dessa skador.

Föryngringen av skogen är en viktig del i det svenska skogsbruket. Redan i 1903 års skogsvårdslag fastslogs principen om långsiktig hushållning som grundläggande för svenskt skogsbruk. Regler om återbeskogning efter avverkning har alltsedan dess spelat en central roll i skogslagstiftningen.

Varje år anläggs i Sverige ny skog på drygt 200 000 hektar. En stor del sker genom plantering. Närmare 500 miljoner plantor sätt ut varje år. För att skapa goda skogar för framtiden krävs att man är noga med valet av föryngringsmetod så att man anpassar åtgärderna till rådande markförhållanden. Vidare krävs att man sätter ut tillräckligt många och tillräckligt bra plantor och att skogsskötseln därefter blir sådan att återväxtresultatet blir det bästa möjliga.

Frågan om rotdeformation hos skogsplantor, eller rotsnurr, är ett sedan länge känt problem. Det har uppmärksammats av såväl forskarna vid Sveriges lantbruksuniversitet som skogsstyrelsen och skogsägarna själva. Det problem som Ragnhild Pohanka tar upp avser s.k. täckrotsplantor som, då de började användas i stor utsträckning, odlades i papperskrukor som gav

plantan sämre möjlighet att utveckla rötterna på ett normalt sätt i skogsmarken. Även om plantan inte dör kan missbildningen medföra att de växande träden inte utvecklar den stabilitet som krävs för att klara klimatiska påfrestningar såsom vind och snö.

För att få en översiktlig bild av omfattningen av plantor med dålig rotutveckling och stabilitet i äldre täckrotsplanteringar har skogsstyrelsen låtit undersöka planteringarna av tall under åren 1970–1983 hos markägarna i norra och mellersta Sverige. Undersökningen visar att ca 2 % av den planterade arealen i de berörda länen under denna period var i så dålig kondition att den borde planteras om. Flera faktorer än rotdeformation kan vara orsak till de dåliga planteringsresultaten, t.ex. fel härstamning hos plantorna, fel trädslag, olämplig markberedning, dålig plantering eller uppfrysning på finjordsrika marker.

Genom nya och bättre plantodlingssystem kan risken för rotdeformation minskas. Vid produktionen av täckrotsplantor påverkas plantans möjlighet att utbilda ett bra rotsystem framför allt av typen av odlingsbehållare och av odlingstidens längd. Inom Sveriges lantbruksuniversitet har man för avsikt att i ett större forskningsprojekt närmare undersöka vilken inverkan dessa två faktorer har. Också i plantskolorna bedrivs utvecklingsarbete inom detta område.

Men det är också viktigt att skogsplanteringarna utförs omsorgsfullt. För att få en god rotutveckling efter planteringen krävs dels att man väljer rätt trädslag, dels att man gör en lämplig markberedning och planterar plantan på rätt ställe. I skogsvårdsorganisationens rådgivning till skogsägarna lägger man stor vikt vid dessa frågor. Tjänstemännen har fått särskild utbildning i skogsmarkens ekologi, och motsvarande utbildning ges nu till tusentals skogsägare runt om i landet i studiekampanjen "Rikare skog".

Mot bakgrund av de erfarenheter vi har i dag är det enligt min mening av betydelse att alla skogsägare och de som säljer skogsplantor uppmärksammar behovet av god plantkvalitet och omsorgsfull plantering. Det är också viktigt att de nya kunskaper som kommer fram snabbt förs ut till skogsägarna och plantproducenterna.

Jag har i mitt svar försökt redovisa en del av det arbete som redan pågår för att klarlägga denna fråga. Omfattningen av problemet är relativt väl känd. Däremot kan det vara motiverat att öka kunskapen om konsekvenserna, och sådant arbete pågår också. De åtgärder som Ragnhild Pohanka efterlyser är alltså redan påbörjade.

Anf. 46 RAGNHILD POHANKA (mp):

Fru talman! Jag vill tacka för svaret.

Jag delar inte jordbruksministerns uppfattning om att detta förhållande är väl känt. Vissa årskullar av träd har undersökts, men eftersom det fortfarande planteras täckrotsplantor som genererar rotsnurr betyder det att omfattningen inte är väl känd.

Sedan 1970-talets början och fram till i dag har använts plantor och planteringsmetoder som orsakar s.k. rotsnurr. Rotsnurr innebär att rötterna snurrar runt rothalsen på ungträdet. Efter ca 15 år, eller långt tidigare, blir trädet

så försvagat att det kan angripas av bl.a. Griminellasvampen eller tippar omkull av snö och blåst.

Svensk tall liksom contorta och gran drabbas nu i ohygglig omfattning av denna rotsnurr. De ekonomiska skadeverkningarna för Sverige rör sig om mångmiljardbelopp. Det är en stor omfattning. Är jordbruksministern beredd att personligen med skogsexperter på skadeplatser ta del av denna katastrof?

Jag har själv besökt hygge efter hygge där två till tre meter höga träd faller omkull om jag bokstavligen bara knuffar dem. Lika lätt har jag ryckt upp två till sexåriga plantor på andra hyggen. De har också haft rotsnurr. Visst är papperskrukan en av orsakerna till rotsnurr, dvs. att rötterna växer runt stammen och till slut stryper vätske- och näringstillförseln.

Meningen var att papperskrukan skulle förmultna efter en tid. Metoden infördes på allvar inom skogsbruket i början av 70-talet och blev snabbt populär eftersom hanteringen var smidig och de ömtåliga rötterna skyddade. Det kan dröja 10 till 15 år innan problemet blir tydligt. Virket är då ändå värdelöst, och alla år av tillväxt är bortkastade.

Enligt domänverkets huvudkontor i Falun har domänverket planterat ca 100 000–150 000 ha med paperpot bara i Norrbotten, och först 1987–1988 upphörde man helt med detta. Därtill skall läggas de andra Norrlandslänens skogsbolagens och privata skogsägares planteringar. Jag kan inte göra någon beräkning, eftersom jag inte har fått fram uppgifter på hur stor andelen är med rotsnurr. En del skogsbolag har aldrig använt papperskruka, men har ändå drabbats av rotsnurr.

Många bolag har köpt sina paperpot av skogsvårdsstyrelsen som har en märklig dubbelroll både som tillsynsmyndighet och plantförsäljare.

SCA har inte använt paperpot men har ändå liknande problem. SCA använde till en början Kopparforsmetoden i små plastkrukor som var släta inuti. Men nu har krukan modifierats med styrlister, s.k. HIKO. Resultaten har då blivit bättre. Dock fortsätter rötterna att "snurra". Jag har med egna ögon sett de planteringar som har "snurrat".

På t.ex. en fyra år gammal plantering, ca 200 ha, som hade planterats med täckrotsplantor hade redan var och varannan planta dött. Skogsfacket ville i höstas slå larm. Medlemmarna har ju genom sitt arbete tvingats se dessa fruktansvärda skandaler. Men jag vet inte om man har agerat i den omfattning man ställde i utsikt i augusti–september. Om facket skulle agera är det en maktfaktor att räkna med.

Att det även finns andra orsaker som ger plantorna dålig stabilitet och överlevnad är väl känt, t.ex. humustäckets tjocklek, vattenstress, frost, älgskador osv. Jag har här en rapport från en känd undersökning gjord av Anders Lindström på Svenska lantbruksuniversitetet. Han har då kommit fram till att bäst resultat blir det av naturlig föryngring. Där finns i stort sett inga plantor med rotsnurr. Om det finns är det så litet att tillväxten inte påverkas. Barrotsplantor finns inte med i undersökningen, men de har en bättre tillväxt om de sköts och planteras på rätt sätt. Näst bäst är Plantsystem 80. I övrigt har sex planttyper väsentlig omfattning av rotsnurr.

Ser man till de plantor som står på "normal" mark – inte de dåliga markerna där siffrorna är ännu högre – blir ändå andelen rotbrott och lutande

träd efter nedböjning onormalt hög. Paperpot 308 är en planttyp som tillsammans med några andra planttyper har kraftiga snurrdeformationer – 25 %. När man värderar ett rotsystems stabiliserande funktion spelar den totala rotarean en stor roll liksom rotsystemets deformationsgrad. Man skulle kunna uttrycka det som att förutom kvantitet krävs det också god kvalitet på rotsystemet för att få ett stabilt träd. Naturligt föryngrade plantor uppfyller alla kriterier. Det är den planttyp som har bäst förutsättning att klara stjälpande moment.

Barrotsplantor och naturlig föryngring med en plantering utan ackord skulle oerhört väl förhöja denna föryngring och ge stabila plantor. Vid ackordsplantering händer det också att rötterna blir deformerade – man trampar ju till runt roten – och roten växer i en vinkel.

Det kostar 10 000 kr. per ha att beskoga ett nytt område. Lägger man till tio års förlorad tillväxttid i genomsnitt, vad kostar inte det?

Anf. 47 Jordbruksminister MATS HELLSTRÖM (s):

Fru talman! Jag har liksom Ragnhild Pohanka insett svårigheterna med rotsnurr. Det är ett mycket allvarligt problem. Jag tror inte att det finns någon som helst skillnad i vår beskrivning av problemet. Det innebär att på dåliga marker, särskilt i Norrland, där tekniker har använts som leder fram till rotsnurr, behöver det göras omplanteringar. Det handlar om stora skador. Utan att vara fackkunnig tror jag att det inte bara handlar om paperpot eller vilken typ av planta som har använts. Det kan också ha att göra med att i näringsfattig mark söker sig rötterna till det som är mest näringsrikt. Har man då ett näringsrikt hölje kring själva roten, vecklar roten in sig i sig själv. Marken kan ha betydelse. Jag tror att vi är överens om detta och att det är ett mycket allvarligt problem.

Ragnhild Pohankas frågeställning i interpellationen berör dels om vi skall undersöka omfattningen av rotdeformationerna, dels om vi vill göra tillräckliga fältundersökningar – skogsbolagen, privata skogsägare och jag – för att få en överblick av omfattningen. Jag har svarat på detta. Eftersom alla är överens om att det här är allvarligt är det många som arbetar med det. Jag har redovisat lantbruksuniversitetets arbete, som Ragnhild Pohanka känner till. Vår egen statliga skogsvårdsorganisation, skogsstyrelsen, har som jag sade gjort undersökningar. Skogsägarbolagen arbetar med att finna nya metoder.

Som jag sade i mitt svar är det viktigt att det snabbt kommer ut information om de nya metoder som arbetas fram av skogsvårdsorganisationer och skogsägare. Det gäller såväl nya plantsystem som andra forskningsresultat. Man menar t.ex. att plantorna bör stå kortare tid i plantskolan. Man utvecklar också nya plantsystem. Ragnhild Pohanka nämnde själv Plantsystem 80, som har tagits fram och där rotutvecklingen blir bättre. I rådgivningen är man noga med att tala om på vilka marker det är lämpligt att plantera täckrotsplantor. I dag vet man mer om detta än vad man gjorde på 70-talet. Det är självfallet också viktigt att använda rätt trädslag till rätt marktyp.

Arbetet som bedrivs riktar in sig på både skogsorganisationernas rådgivning till privatpersoner och skogsbolagens utbildning av sina egna anställda.

Vi är överens om problemet, och det som Ragnhild Pohanka efterlyser pågår redan.

Anf. 48 RAGNHILD POHANKA (mp):

Fru talman! Jag vet att det har pågått undersökningar, men jag menar att det inte räcker. Problemen kanske inte uppträder på allvar förrän efter 10–15 år, och tillväxtförlusten förvärras hela tiden. När man vet att det ännu för något år sedan planterades olämpliga planttyper måste man göra undersökningar på ett mycket tidigare stadium för att inte förlora dessa år.

Ibland dör plantorna snabbt, men jag är också medveten om att om man har god matsäck med sig, som täckrotsplantorna har, äter man upp den först. Om rötterna inte har snurrat redan tidigare, börjar de göra det i den goda jorden.

Hur omfattande är problemet? Man har bara undersökt planttyper som är 10–15 år gamla. Man skulle behöva göra en undersökning på mycket bredare bas.

Skogsstyrelsens skogsvårdschef Stefan Bucht säger att man inte vet vad som kommer att hända i framtiden. Man vet inte hur stor omfattningen är och hur stor den kommer att bli. Det är det jag efterlyser.

Jag tycker att det är dålig ekonomi och dålig skogspolitik. Det är skadligt för skogsägare. Privata skogsägare blir särskilt hårt utsatta i detta läge. Kan de över huvud taget få skadestånd? De har inte resurser att klara dessa förluster. Stefan Bucht säger att det kan bli svårt. Om plantan planterades för 10–15 år sedan kan man kanske inte bevisa att planttypen var felaktig. Detta är allvarligt. Men det kommer säkert in skadeståndsanspråk från privata skogsägare och kanske även från bolagen. Det senare känner jag inte till.

Jag tycker att man skall göra en undersökning där man studerar olika ålder, olika jordmån och olika planttyper. Den skulle bli ganska omfattande. Om den skulle kosta några miljoner, medför den kanske en besparing på miljarder. Satsa miljoner och spara miljarder!

Anf. 49 Jordbruksminister MATS HELLSTRÖM (s):

Fru talman! Vi är överens om problemet, Ragnhild Pohanka. Visst undersöker man olika åldrar. Som jag sade har skogsstyrelsen gjort undersökningar under åren 1970–1983. Lika viktigt som att fortsätta den typen av undersökningar – man bedömer säkerligen bättre vilka undersökningar man skall göra än vad vi kan göra här i kammaren – är att man arbetar med att komma bort ifrån problemet.

Jag har just belyst på vilket sätt skogsvårdsorganisationen, de privata bolagen och andra arbetar för att få fram andra plantsystem så att dessa allvarliga problem skulle kunna försvinna.

Anf. 50 RAGNHILD POHANKA (mp):

Fru talman! Jag vet att man håller på att ta fram andra plantsystem. Det är viktigt och bra. Det utgör naturligtvis det bästa skyddet för framtiden. Framtiden gäller dock även för de plantor som redan är planterade. Vi är då inte överens om vilken form undersökningen skall ha och hur stor omfattningen skall vara.

Jag har även talat med personer som har arbetat i skogen. Man börjar då fundera om den fjällnära skogen på höga höjder, som har dålig tillväxt, är mest utsatt för rotsnurr. Hälften av de fall där träden inte tillväxer kan bero på detta. I dessa områden finns magra jordar och svårt klimat som gör att problemet accelererar och kanske slår ut hela hyggen. Där t.ex. kan man börja.

En del människor blundar. De planterar och struntar i hur det går. De har jobb nästa år eller om tre år igen med att göra en omplantering. Det är litet kortsiktigt. Man måste ta tag i detta på ett mycket mera heltäckande sätt. Vi är överens om problemet. Det gäller dessutom dess omfattning, som inte heller jag känner till, men skulle vilja känna till.

Överläggningen var härmed avslutad.

10 § Svar på interpellation 1990/91:90 om reformeringen av den statliga länsförvaltningen

Anf. 51 Civilminister BENGT K Å JOHANSSON (s):

Fru talman! Agne Hansson har ställt följande frågor till mig:

1. Är regeringen beredd att ta konsekvenserna av den rådande situationen och föreslå riksdagen att reformeringsarbetet av den statliga länsförvaltningen i nuvarande form avbryts?
2. Om inte, avser regeringen att genomföra reformeringen av den statliga länsförvaltningen helt i linje med av riksdagen fattat beslut?
3. Vilka åtgärder är regeringen i så fall beredd vidtaga för att intentionerna i beslutet skall fullföljas?
4. Är regeringens uppfattning att de nuvarande länen skall försvinna och ersättas av storregionala statliga organ på mellannivån mellan stat och kommuner?
5. Är regeringen beredd att överväga förslaget om nedläggning av länsstyrelsernas organisationsnämnd (LON)?

Svaret på den första frågan är nej. Den beslutade reformen är ett viktigt led i de åtgärder som syftar till att göra ansvarsfördelningen mellan stat, kommuner och landsting tydligare, förbättra samordningen mellan offentliga verksamheter och utveckla formerna för en mer mål- och resultatorienterad styrning av verksamheten.

Följdsvaret på den andra frågan är att regeringen avser att genomföra reformeringen av den statliga länsförvaltningen i linje med de riktlinjer som riksdagen slagit fast.

Beträffande den tredje frågan vill jag något mer ingående redovisa vilka åtgärder regeringen vidtar för att intentionerna bakom beslutet skall få genomslag.

Riksdagen behandlar just nu förslag om de ändringar i gällande lagstiftning som föranleds av beslutet om länsstyrelsereformen (prop. 1990/91:27). Det fortsatta arbetet med ett stort antal författningsändringar, som behövs för att genomföra reformen den 1 juli 1991, pågår inom regeringskansliet.

En ny länsstyrelseinstruktion skall beslutas inom kort.

Resursfrågorna för den nya organisationen bereds nu inom regeringskansliet i samband med årets budgetarbete.

Statskontoret har nyligen redovisat sin utredning om den statliga administrationen på fiskets område. Förslagen bereds nu inom regeringskansliet. En proposition avses bli framlagd till riksdagen under våren 1991.

Som svar på den fjärde frågan vill jag betona att det inte heller är regeringens mening att de nuvarande länen och den länsbundna statliga förvaltningen skall utraderas och ersättas av storregionala statliga organ på mellannivå mellan stat och kommun. En sådan utveckling leder till minskat förtroendemannainflytande, kan leda till ökad sektorisering av den statliga verksamheten och strider även i övrigt mot de intentioner som ligger bakom reformarbetet med en samordnad länsförvaltning. Däremot kan jag se att det på specifika områden finns behov av länsövergripande samverkan mellan flera län när det gäller långsiktiga strukturella frågor. Det gäller t.ex. Mälardalen och sydöstra Sverige.

När det gäller den sista frågan är det oklart vad den syftar på – Länsstyrelsernas organisationsnämnd har en viktig roll i förberedelserna inför reformen och är på olika sätt engagerad i arbetet. Men LON är självfallet inte undantagen från generella överväganden om omställning och bantning av den statliga administrationen, liksom om stabsmyndigheternas framtida roll.

Avslutningsvis vill jag framhålla att de åtgärder som regeringen avser att vidta är grundade på uppfattningen att det reformbeslut som tagits är ett riktigt och viktigt steg för att effektivisera och decentralisera statlig verksamhet. Den nya länsstyrelsen skall vara det centrala statliga organet i länet och på ett mer sammanhållet sätt verka för samordning och ett kraftfullt regionalt agerande.

Men det innebär givetvis inte att länsstyrelsernas uppgifter är bestämda en gång för alla. Det är inte bra om nya låsningar ersätter gamla. Vi befinner oss just nu i ett skede som aktualiserar frågor om uppgiftsfördelningen inom en rad politikområden. Det viktiga är att verksamheterna på länsplanet samordnas inom de nya länsstyrelserna.

Agne Hansson tar också upp planerna för vägverkets framtida organisation. Regeringen har uppdragit åt vägverket att redovisa sina överväganden med anledning av betänkandet om finansiering av vägar och järnvägar (SOU 1990:86). Uppdraget skall i sin helhet redovisas senast den 31 december 1990. Jag vill därför inte kommentera frågan på annat sätt än att peka på att vägverket enligt sina direktiv bör utgå från länsstyrelsernas vidgade uppgifter på kommunikationsområdet i den samordnade länsförvaltningen.

Anf. 52 AGNE HANSSON (c):

Fru talman! Jag ber att få tacka civilministern för svaret. Det var ett omfattande och genomtänkt svar. Jag tror att det var nödvändigt för det fortsatta arbetet ute i länen med reformeringen av länsstyrelserna.

Orsaken till att jag ställde de två första frågorna om att avbryta reformarbetet är det förvirrade och ovissa läge som råder ute i de olika länen. Det som händer tyder mer på att regeringen inte har avsikten att fullfölja reformen. Men nu har jag ju fått svaret att den skall fullföljas.

Som jag framhåller i min interpellation har inga klara direktiv om organisationsutformningen givits till länen. De direktiv som har getts har varit motstridiga. Jag skulle gärna vilja ha ytterligare besked från civilministern vilka direktiv som har gått ut till länen. Regeringens handlande har inte heller varit konsekvent i linje med beslutet. Men det kan civilministern inte ensam lastas för. Förslaget från utbildningsministern om nedläggningen av länsskolnämnderna är ett sådant exempel. Förslaget om att länsexperterna inte har länen utan en större region som bas bygger ju inte på tanken att samordna inom länen. Budgetdirektiv om nedskärningar uppfattas inte heller ute i länen gå i reformens riktning.

Jag skulle egentligen inte ha haft något emot att civilministern i dag hade gett ett besked om att regeringen är beredd att föreslå riksdagen att reformen stoppas. Enligt min och centerns uppfattning leder reformen inte till de uppsatta mål som civilministern angav. Den leder inte heller till det som också var avsett, men som civilministern inte angav, nämligen målet att fördjupa demokratin på länsnivå. Den mest effektiva lösningen är i stället ett reformarbete som innebär att landstingen omvandlas till verkliga länsparlament och att länsstyrelserna avskaffas. Först då kan ansvar och demokrati framstå tydligt och klart. Och effektiviteten ökar genom att onödiga dubbelkommandon försvinner.

Nu gav civilministern emellertid inte det svaret, utan han är beredd att fullfölja reformen enligt riksdagens beslut. Då tror jag att det är helt nödvändigt att regeringen ger klarare och entydigare direktiv till länen. Jag vill fråga om regeringen är beredd att göra det. Det är alldeles nödvändigt för att reformarbetet inte skall spåra ur.

I svaret på den tredje frågan pekar civilministern på en rad centrala åtgärder som nu har vidtagits. Det finns inte mycket att kommentera i detta sammanhang. Det är det parallella arbetet ute i länen som måste gå i fas med arbetet centralt. Det är där som det i första hand brister.

På vissa punkter följde beslutet i riksdagen inte regeringens proposition, på grund av att socialdemokraterna hamnade i minoritet under kammarbehandlingen och tvingades göra upp med moderaterna och folkpartisterna, bl.a. i frågan om inrättandet av de särskilda förtroendenämnderna inom länsstyrelsernas styrelse för vissa uppgifter.

Civilministern hade själv föreslagit att minst fem sådana nämnder skulle tillsättas för att insynen skulle breddas och för att demokratin skulle fördjupas. Jag delade den uppfattningen. Beslutet om det som nu gäller innebär att länsstyrelserna själva avgör om nämnder skall inrättas, och om så sker skall länsstyrelserna själva utse ledamöterna.

Det visar sig nu att många länsstyrelser inte planerar att inrätta några nämnder, och i de fall som detta planeras är det sällan fråga om mer än en. Det innebär, som jag ser det, en betydande förskjutning mot ökad centralstyrning, minskad insyn och försvagad demokrati på länsnivå. Därför hade jag väntat mig att civilministern, i samband med den proposition om författningsändringarna som riksdagen just nu behandlar, skulle återkomma med förslag som bättre tillgodoser insyn och demokrati.

Mina funderingar gäller om civilministern är medveten om vad som pågår ute i länen i detta sammanhang. Är detta något som också civilministern är

oroad över? I så fall, är han beredd att vidta några åtgärder för att demokratiarbetet skall gå i rätt riktning?

Civilministern pekar i sitt svar på att vi just nu befinner oss i ett skede som aktualiserar frågor om uppgiftsfördelningen inom en rad politikområden. Det är möjligt. Frågan är varför. Civilministern säger vidare att det är viktigt att verksamheterna på länsplanet samordnas inom de nya länsstyrelserna. Skall jag tolka det som att regeringspartiet nu är berett att lägga ner landstingen för att minska dubbelkommandona på länsplanet? Ingår det i regeringens effketivitetssträvanden? I så fall sker det på demokratins bekostnad.

Anf. 53 Civilminister BENGT K Å JOHANSSON (s):

Fru talman! Direktiven var motstridiga och otydliga, säger Agne Hansson. Det förnekar jag. De bygger helt på det beslut som riksdagen fattade, och regeringen har följt det. Ett mycket utförligt arbete har bedrivits, både i en central kommitté och i en kommitté i varje enskilt län under ordförandeskap av landshövdingen.

När det gäller skolan vill jag erinra Agne Hansson om att det förslag som regeringen lade fram om uppföljningsorganisation för skolans område motsades av Agne Hanssons partikamrater i utbildningsutskottet som inte ansåg att detta skulle ligga på länsplanet i form av en organisation inom länsstyrelsen. Det beklagar jag. Jag är informerad om att det också har lett till att man i utbildningsutskottet har återgått till en central organisation, sammanhållen på detta område. Men det råder inte jag över, Agne Hansson. Men det hade varit bra om Agne Hansson hade haft bättre kontakt med sina egna partikamrater i den frågan.

Jag menar att den samordnade länsförvaltningen är mycket central och viktig när det gäller att se till att vi får en enhetlig statlig politik i hela landet och i varje region. Agne Hansson och jag har ju diskuterat det här tidigare. Vi har olika syn på det. Jag menar att man blandar ihop olika ting när man argumenterar för en s.k. länsdemokratisk linje enligt centermodell. Det är angeläget att man har klart för sig vad som är statliga uppgifter och vad som är kommunala uppgifter. Det kan inte utan vidare ändras utan att både ansvarsregler och annat över hela området ändras.

I detta sammanhang handlar det om statliga uppgifter som ligger i länen. Alternativet till att ha dem i länen är ofta att de förs tillbaka till den centrala organisationen, ofta till Stockholm. Och det är jag motståndare till. Det är alltså inte bra när man inte får stöd för det i olika sammanhang.

Agne Hansson frågade om jag är oroad över vad som händer ute i länsstyrelserna när man inte inrättar det antal nämnder som jag föreslog i min proposition till riksdagen. Jag har att följa riksdagens beslut. Enligt detta beslut skulle det vara en fri nämndorganisation i den meningen att länsstyrelserna själva får bestämma vilka nämnder som skall inrättas. Jag kan se att det skiljer sig åt från län till län och att det kanske inte blir så många, bl.a. inte en länsskolnämnd, som det var tänkt från början. Samtidigt menar jag att det också är viktigt att man på det här sättet får en flexibilitet mellan de olika länen. Jag ser inte det som bara negativt. Det finns hela tiden möjlighet för varje länsstyrelse att ha olika typer av organ, rådgivande eller andra, som

skall ingå i länsstyrelsen. Det ankommer på länsstyrelsen själv att göra den bedömningen.

Det som Agne Hansson slutligen tog upp om landstingen förstår jag inte riktigt. Jag har inte här diskuterat landstingens roll. Det är väl fråga om var någonstans den kommunala verksamheten så att säga skall ligga – ansvarsfördelningen och uppgiftsfördelningen mellan landstingen och primärkommunerna. Det är i och för sig en viktig fråga, men den har inte med detta att göra.

Anf. 54 AGNE HANSSON (c):

Fru talman! Jag har här i debatten pekat på en rad områden, och jag tycker att det är väldigt viktigt på länsplan över huvud taget att man får klarare och entydigare besked från regeringens sida. När det gäller skolan har jag den informationen att man i enighet i utbildningsutskottet har fattat ett beslut som innebär att demokratireformer befrämjas på länsnivå. Där har centern medverkat.

Även på andra områden förs diskussioner om storregioner och sådant. Då tror jag att det är viktigt att det finns en klar vilja från regeringens sida. Eftersom jag sitter i organisationskommittén i min länsstyrelse, vill jag framhålla att vi fortfarande upplever en viss osäkerhet. Men jag tror att vi har kunnat skingra en del av denna oro genom den här interpellationsdebatten, vilket jag noterar med tillfredsställelse, eftersom det var ett av syftena med min interpellation.

Vi har naturligtvis olika uppfattning om länsdemokratimodellen. Det finns ingen anledning att fördjupa sig i den debatten här och nu, för det tjänar inget syfte.

Jag delar civilministerns uppfattning att man naturligtvis inte får se på det här arbetet så, att alternativet skulle vara att centralisera uppgifter. Det är inte min avsikt, och jag tror inte heller det behöver ske. Jag tror att det finns möjligheter att ytterligare decentralisera vissa uppgifter. Det går att göra oavsett vilken form man väljer på länsnivån.

Jag noterar att civilministern inte är beredd att ge vidare direktiv nu. Jag tror att det hade varit till fördel.

När det gäller inrättande av nämnder tycker jag att det, om man vill slå vakt om demokratin, vore bra om det funnits riktlinjer centralt om att nämnder skall inrättas. Däremot tror jag att det vore bra om det fanns möjligheter till flexibilitet. Som det nu är ligger allt helt i länsstyrelsens hand. Det innebär att vissa länsstyrelser kan centralisera makten till sig, om de har den ambitionen, och det är inte bra.

Anf. 55 Civilminister BENGT K Å JOHANSSON (s):

Fru talman! Det är givetvis så, Agne Hansson, att jag har att följa riksdagens beslut när det gäller nämndorganisation. Där heter det att det är frivilligt för den enskilde länsstyrelsen att inrätta eller att inte inrätta. Jag tror att länsstyrelserna kommer att hitta former för olika typer av inflytande, ibland nämnd och ibland någon annan typ av förtroendemannaorganisation eller inflytande.

Jag skall avslutningsvis säga att sådana här diskussioner naturligtvis ute i

länsstyrelserna och bland länsstyrelsernas personal kan vara arbetssamma. Jag har följt sådana diskussioner och arbetet på det här området på mycket nära håll. Jag tycker att man har utfört ett utomordentligt bra arbete. När instruktionerna kommer att redovisas tror jag att man får klart för sig hur verksamheten organisatoriskt är tänkt. Många har sett utkast till instruktionerna. Dessutom kommer regeringen naturligtvis att i budgetpropositionen föreslå de finansiella grunderna för att den nya länsstyrelsen skall kunna bli en bra och fint arbetande statlig organisation.

Anf. 56 AGNE HANSSON (c):

Fru talman! Det är ju klart att civilministern skall följa riksdagens beslut. Även om jag tillhör minoriteten finns det ingen annan uppfattning från min sida.

Den nämnda frågan har varit ett stort diskussionsämne som fick sin upplösning först efter en remiss och behandling i kammaren. Som jag nämnde skiftade majoriteterna genom att moderaterna och folkpartisterna bytte fot. Utgångspunkten i propositionen var ju att fem nämnder skulle inrättas i varje län, punkt och slut. Nu har vi hamnat i det läget att länsstyrelserna själva får inrätta nämnder, och det kan få till följd att inga nämnder inrättas. Jag vill peka på att det kan få konsekvenser för insyn och inflytande från länets sida. Civilministern säger att han skall fullfölja riksdagens beslut, och det skall han naturligtvis göra.

Vad jag ville påpeka och möjligen tipsa om var att det finns möjligheter för civilministern att återkomma till riksdagen i det här ärendet. Han kunde ha gjort det i den senare propositionen. Han borde dra slutsatsen av denna debatt att det kan finnas ett stöd, i varje fall från min sida, att försöka bredda den insyn och demokrati som nu håller på att snävas in. Det återstår ett arbete inom det egna partiet att möjligen fördjupa kunskapen i det avseendet. Då skulle man bättre kunna nå syftet att vidga demokratin med reformarbete än vad man nu gör.

Slutligen vill jag beröra frågan om LON. Det är möjligt att den frågan inte var särskilt tydlig. Som jag ser det har LON inte tagit på sig den roll som var avsikten vid reformarbetets genomförande. Det finns dessutom en organisationskommitté som skulle arbeta med detta. Och jag tycker att det är ett dubbelarbete. Jag tror egentligen inte att det skulle vara någon större förlust om man inriktade tankarna på att effektivisera. Detta kunde vara ett bra tips till regeringen i besparingstider.

Överläggningen var härmed avslutad.

11 § Svar på interpellation 1990/91:85 om bostadsproduktionens omfattning

Anf. 57 Bostadsminister ULF LÖNNQVIST (s):

Herr talman! Agne Hansson har frågat mig

1. om jag är beredd att ta bort restriktionerna för ombyggnadsverksamhe-

ten för att möta den omedelbara nedgång i nybyggandet av bostäder som enligt Agne Hansson nu oundvikligen kommer att följa samt

2. vilka åtgärder i övrigt som regeringen är beredd att vidta för att bemästra kostnadsutvecklingen i boendet, undvika ryckighet på bostadsmarknaden och åstadkomma en riktig avvägning mellan tillgång och efterfrågan på bostäder i hela landet.

Under år 1989 igångsattes byggandet av drygt 58 000 nya bostäder. Det är den högsta siffran sedan 1974. Under januari–september 1990 var nivån för påbörjandet av byggandet av nya bostäder ca 10 % högre än den redan höga nivån för år 1989. Besluten om lån till nya projekt har ökat med nära 40 %. Vidare har ansökningarna om lån för nya bostäder – den allra tidigaste indikatorn på produktionsviljan – ökat med mer än 30 %. Uppgången har kommit inte minst under andra och tredje kvartalen. Den situation som Agne Hansson tecknar stämmer för närvarande inte med verkligheten.

De åtgärder som regeringen har satt in för att dämpa överhettningen på byggområdet – främst i storstäderna – har lett till att kostnadsutvecklingen har dämpats. Åren 1986–1988 steg kostnaderna för bostadsbyggandet nära tre gånger snabbare än inflationen. År 1989 hade kostnadsutvecklingen halverats. De första tre kvartalen i år har kostnaderna stigit mindre än inflationen. Begränsningarna för ombyggnadsverksamheten kommer att tas bort när överhettningen på byggområdet är borta.

I det förslag till ny bostadsfinansiering som nu ligger i riksdagen ingår åtgärder med verkan redan från det kommande årsskiftet som direkt sänker kapitalutgifterna i förhållande till vad som följde av riksdagens beslut i våras om skattereformens finansiering. Jag tänker i första hand på den mer neutrala behandlingen av kapitalkostnader över den s.k. räntebidragstrappan samt av kostnader för reparationer och underhåll.

Jag är angelägen om att framhålla vad förslaget om en ny bostadsfinansiering innebär i denna del, eftersom de som har intresse av att motverka reformen lägger ned stor kraft på att inge en helt annan föreställning om omläggningens omedelbara konsekvenser. Dessa försök att sprida oro kan naturligtvis – om de lyckas – i sig få de följder som Agne Hansson redan ser som ett oundvikligt faktum. Jag kan dock inte se annat än att Agne Hansson lika litet som jag har intresse av en sådan utveckling.

Jag vill slutligen understryka det ansvar som parterna inom bostadsområdet har för att dämpa kostnaderna. Några ytterligare ekonomiska stödåtgärder från samhällets sida är inte aktuella. De som beställer och de som producerar måste nu aktivt medverka genom att bygga till sådana kostnader att folk har råd att bo.

Anf. 58 AGNE HANSSON (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka bostadsministern för svaret, som emellertid gör mig orolig. Antingen har bostadsministern inte riktigt uppfattat vad som håller på att hända på svensk bostadsmarknad eller också vägrar han att inse vilka konsekvenser hans egen politik håller på att få, framför allt för de boende men också för samhällsekonomin.

Som jag har framhållit i min interpellation håller en helt ny och unik pro-

blembild på att växa fram på bostadsmarknaden. Samtidigt som vi har stor bostadsbrist börjar vi få allt fler tomma lägenheter. Boendet har blivit så dyrt att inte alla längre har råd att bo i de nya dyraste lägenheterna. Det här fenomenet kommer att bli än mer tydligt när nästa hyreshöjning inträffar, den 1 februari nästa år, som följd av skattereformens finansiering och den allmänna kostnadsökningen. De pågående hyresförhandlingarna visar på hyreshöjningar om 1 000–2 000 kr. i månaden. Genomförandet av det nya bostadsfinansieringssystemet förvärrar ytterligare situationen genom att de boende får ta över huvuddelen av räntekostnaderna genom egna lån. Det kan få till följd att vi får ett stopp på nyproduktionen mycket snart.

Vad jag här har nämnt överensstämmer inte med verkligheten, säger bostadsministern i sitt svar. Han hänvisar till statistik från andra och tredje kvartalen i år över ökningen av antalet låneansökningar. Ja, det är just sambandet mellan denna statistik och de höga boendekostnaderna som är det allvarliga just nu. Det är alltså ett faktum att allt fler inte har råd att bo i nya lägenheter. I ett läge där allt fler inte har råd att bo i dyra nya bostäder fortsätter bostadsproduktionen på en nivå som är högre än som varit fallet på mycket länge. Det innebär att vi kommer att så att säga bygga på oss en mängd nya tomma lägenheter. Vad det kostar att ha tomma lägenheter vet vi av erfarenheterna från 80-talets början. Vi kommer mycket raskt att marschera in i en våldsam kostnadskris beträffande boendet, som jag ser saken, om inte regeringen är beredd att ta konsekvenserna av sin egen politik – och det är man tydligen inte beredd att göra. Därför kan vi mycket tidigt in på nästa år få ett tvärstopp här.

Uppgången under andra och tredje kvartalen är ju en följd av att så många som möjligt vill ha ett lånebeslut det här året för att undvika de kostnadsfördyringar som kommer nästa år till följd av skattereformen.

Vad tror bostadsministern är anledningen till att LB-Hus säger upp halva arbetsstyrkan på totalt 210 anställda vid sin husfabrik hemma i Hultsfred? Kan inte anledningen vara att man har märkt en dämpad orderingång och att man befarar ett kraftigt vikande byggande av bostäder redan nästa år?

Det har snart gått ett kvartal sedan den aktuella perioden, dvs. den period från vilken bostadsministern hämtar sin statistik. När något händer på bostadsmarknaden, och det vet säkert bostadsministern också, går det mycket snabbt. Därför är det mycket farligt att ha för stora skygglappar på sig. Man måste ge akt på situationen och uppmärksamma begynnande tendenser.

Det som nu måste till, som jag ser det, är antingen att man åtgärdar kostnadskrisen eller också att regeringen tar konsekvenserna och minskar bostadsbyggandet och fasar in en ökad reparationsverksamhet för att klara sysselsättningen och minska tvära kast här.

Vi i centern har länge drivit kravet på en lägre belastning på bostadssektorn som en följd av skattereformen, och vi har presenterat förslag till andra åtgärder för att hålla nere kostnaderna i byggandet och boendet. Det är naturligtvis den enda rätta och vettiga vägen att gå. Annars drabbas de boende, eftersom det fortfarande finns en bostadsbrist.

De åtgärder för att sänka kostnaderna framöver som anges i svaret är ytterst blygsamma och ger inte tillräcklig effekt.

Något egentligt skäl för att inte nu släppa ombyggnadsbegränsningarna

kan jag inte se. Överhettningen kommer mycket snart att ersättas av ett stopp, som jag tidigare har sagt. Det tar ett halvår innan åtgärderna ger effekt. Ombyggnadsbehovet är stort. 1 100 lägenheter från de största kommunala bostadsbolagen i Stockholm finns i kön hos länsbostadsnämnden i väntan på beslut. Det är nu som begränsningarna måste släppas om vi skall kunna möta nedgångseffekten om ett halvt år. Vi får inte vänta tills den effekten är ett faktum. Mot den bakgrunden vill jag ställa ytterligare några frågor till bostadsministern:

1. Hur tänker sig socialdemokraterna att få en bättre balans mellan tillgång och efterfrågan om ni inte är beredda att vidta nämnda åtgärder nu?
2. Hur ser regeringen på ombyggnadsbehovet mot bakgrund av vad jag här har nämnt?
3. Har inte regeringen någon strävan när det gäller att försöka undvika ryckighet på bostadsmarknaden? Om svaret är ja, vilka åtgärder vill ni då vidta för att få en jämn balans mellan tillgång och efterfrågan i fråga om bostadsproduktionen?

Anf. 59 Bostadsminister ULF LÖNNQVIST (s):

Herr talman! Jo, Agne Hansson, jag uppfattar mycket väl det som händer på bostadsmarknaden. Jag har med fullt fog kunnat hänvisa till den statistik vi har att gå efter. Det är länsbostadsnämndernas beslut om olika låneärenden, och det är de ansökningar som strömmar in till nämnderna. Det är det underlag vi har att gå efter. Det speglar nämligen med mycket stor exakthet vad som sker när det gäller bostadsbyggandet.

Sedan säger Agne Hansson att kostnadsläget är mycket högt. Ja, kostnadsläget är högt. Det är vi fullständigt överens om. Jag har också i mitt svar speglat att en väsentlig orsak till det höga kostnadsläget står att finna i den överhettning vi har på bostadsmarknaden och på byggområdet över huvud taget. De åtgärder vi satte in för att dämpa denna överhettning har medverkat till dels att vi har kunnat få upp en mycket hög nivå på nyproduktionen av bostäder, den högsta sedan mitten av 70-talet, dels, som jag redovisade i mitt svar, att kostnadsutvecklingen har dämpats. Ökningstakten har bromsats upp. Det är den ena delen.

Den andra delen är naturligtvis det ansvar som faller på branschen som sådan, på dem som bygger husen och på dem som producerar husen. Ibland verkar det på Agne Hansson som om de över huvud taget inte finns med i bilden, utan det skulle vara samhällets sak att hela tiden se till att också den del av kostnadsutvecklingen som direkt har med beställare och producenter att göra skulle hållas tillbaka. Deras ansvar skulle över huvud taget inte tas in bilden. Så är det naturligtvis inte. Det är de som har ansvaret.

Det är inte regeringen eller riksdagen som bestämmer vilka hus som skall byggas, som bestämmer innehållet i husen, som bestämmer allt det andra som har med detta att göra, utan det är beställare och producenter. Därför är det alldeles självklart att ett huvudansvar måste åvila dessa. Det samhället skall göra är att sätta in åtgärder för att se till att det finns produktionsförutsättningar för genomförandet av ett omfattande bostadsbyggande. Det är det vi har gjort genom dessa olika åtgärder.

Agne Hansson säger att vi skall gå in med ytterligare subventioner för att hålla nere kostnaderna. Jag har redovisat att några resurser för detta inte finns. Vi har inte ytterligare pengar att pumpa in på bostadsområdet. Vi använder redan ungefär 43 miljarder detta år för att hålla nere boendekostnaden. Mer kan vi inte ta fram. Jag hoppades att Agne Hansson skulle vilja dela uppfattningen med mig om att det ansvaret i ganska stor utsträckning måste läggas på marknadens aktörer.

Agne Hansson kom sedan in på skattereformen och dess kostnadseffekter på boendet. Ja, det blir höjda boendekostnader. Men alla får en kraftig skattesänkning. Därför, Agne Hansson, har hushållens disponibla inkomst, också sedan höjda boendekostnader har betalats, ökat. Situationen är alltså förbättrad när det gäller disponibel inkomst också sedan höjda boendekostnader har betalats. Jag vet inte vilka hus Agne Hansson åsyftar när han talar om hyreshöjningar på 1000–2000 kr. per månad. I vart fall är det inte skattereformens effekt på boendet Agne Hansson på detta sätt speglar.

Det är riktigt, som Agne Hansson säger, att som ett monument över en misslyckad borgerlig regeringstid hade vi en mängd tomma lägenheter i början av 80-talet, inte därför att människor inte hade behov av bostäder, utan därför att den höga arbetslösheten ledde till att människor inte hade råd att bo. Vi skall naturligtvis göra allt för att söka undvika att en sådan situation uppträder på nytt.

Agne Hansson undrar också om det inte är dags att släppa ombyggnadsbegränsningarna. Jag har sagt i mitt svar att vi skall släppa ombyggnadsbegränsningarna när tiden för det är inne. Ombyggnadsbegränsningarna är ett led i att dämpa den överhettning som faktiskt finns på byggområdet. När vi har en balans på nytt mellan utbud och efterfrågan skall vi naturligtvis ta bort den sortens begränsningar som vi har satt in. Det gäller ombyggnadsverksamhet och det kan också gälla annat. Självfallet följer vi dessa ting med mycket stor noggrannhet. Den dag det är tid för detta kommer vi att släppa efter på begränsningen.

Anf. 60 AGNE HANSSON (c):

Herr talman! Om nu bostadsministern, som han säger, fattar vad som händer på bostadsmarknaden, förstår jag inte varför han inte handlar i sitt departement.

Han kommer tillbaka till ansökningarna och att de är underlaget för bedömningarna. När man planerar gäller det verkligen att ligga långt framme och se vad som just håller på att hända. Det som just händer tyder på att allt fler är mycket oroliga för att man får ett omedelbart stopp i nyproduktionen, om inte kostnaderna kan bemästras.

Kostnaderna beror inte enbart på överhettningen. Med anledning av den har man satt in en hel del åtgärder. Det är inte heller bara branschens fel, så att det går att skylla ifrån sig på branschen, när det är besluten här i Sveriges riksdag på förslag av i första hand socialdemokraterna, med hjälp av folkpartiet i andra hand, som har gett de största boendekostnadshöjningarna. Det är klart bevisat i statistik och i de hyresförhandlingar som nu pågår vad de besluten innebär för de ökade kostnaderna. Det är följden av detta som har gjort att vi har hamnat i denna svåra situation. Om det inte är problem med

kostnaderna, bostadsministern, hur förklarar då bostadsministern det fenomenet att allt fler människor tvingas byta ner sig till mindre lägenheter med lägre kostnader? Varför håller socialbidragstagarna på att fördubblas i antal ute i landets kommuner, om de inte har problem att få hushållskassan att gå ihop på grund av dessa åtgärder? Varför, om inte förklaringen finns att hämta i skattereformen?

Jag vill inte gå in med ytterligare subventioner, det har jag inte sagt. Jag har snarare sagt att det är viktigt att hitta ett finansieringssystem som är betydligt mer kostnadskänsligt än dagens och det som bostadsministern har föreslagit, för att man skall kunna hålla nere kostnaderna och prioritera subventioner och bostadsstöd. Det är av den anledningen jag vill förmå bostadsministern att se långsiktigt på vad som händer, för att just nu koppla över till en ombyggnadsverksamhet. När är tiden mogen för att stoppa ombyggnadsbegränsningarna om det inte är nu? Det tar ett halvår att få effekt. Om ett halvår är vi inne i mitten på 1991, när skattereformen verkligen har fått sin fulla effekt.

Anf. 61 Bostadsminister ULF LÖNNQVIST (s):

Herr talman! Agne Hansson undrar varför vi inte handlar. Agne Hansson, vi skall handla den dag tiden för det är inne. Då skall begränsningar som satts in, i ett skede då de behövdes för att dämpa överhettningen släppas. När vi har balans på marknaden och vi därmed kan se att vi slipper överhettningens kostnadsdrivande effekter, då är det dags att handla.

Jag träffade häromdagen företrädare för branschen, för fackliga organisationer och för arbetsmarknadsstyrelsen i diskussioner om just detta. För tillfället, säger branschen, är orderböckerna välfyllda. Vad man möjligen skönjer är en viss minskning av orderingången under senare delen av nästa år.

Därför kan man alltså inte påstå, som Agne Hansson gör, att vi just nu skulle befinna oss i en situation där det finns all anledning att kasta alla begränsningar över styr och brassa på för fullt. Vi är inte där ännu. Den dag då vi vid analys av tillgängliga uppgifter kommer fram till att det är dags att lätta på bromspedalen, då skall vi också göra det, Agne Hansson!

Sedan återkommer Agne Hansson till sina farhågor om ett omedelbart stopp i nyproduktionen, och han målar upp effekterna av skattereformen och av ett nytt finansieringssystem. Ja, Agne Hansson, ju fler som håller på att svartmåla verkligheten, desto större är naturligtvis risken att svartmålningen blir självuppfyllande.

Åter till skattereformen! Vad är det för siffermaterial Agne Hansson har tillgång till som skulle ge de effekter för de vanliga svenska löntagarna, boende i vanliga lägenheter, som Agne Hansson söker framställa? Vi har gjort undersökningar, och hyresgäströrelsen har gjort undersökningar. Hyresgäströrelsens material – om jag nu skall hålla mig till det som Agne Hansson kanske litar mer på – visar ju att skattereformens vinnare är de vanliga inkomsttagarna i de vanliga bostäderna. Agne Hansson försöker måla upp en bild av att de skulle drabbas så oerhört hårt av skattereformen. De får, enligt det tillgängliga materialet från hyresgäströrelsen, en påtagligt ökad disponibel inkomst även sedan ökade boendekostnader är betalda.

Man kan inte bara se på utgiftsdelen, Agne Hansson, man måste också se på de ökade intäkter som familjen får i form av skattesänkning.

Men det är klart att fortsätter den här svartmålningen, så skapas en allmän oro hos människor. Och är det det Agne Hansson vill uppnå, vilket jag inte trodde, så skall man naturligtvis fortsätta att ge felaktig information till folk.

Så säger Agne Hansson att allt fler tvingas byta ner sig och att socialbidragen ökar som en effekt av skattereformen. Ja, det skulle i så fall vara som en effekt av den del av skattereformen som redan genomförts. Den stora delen kommer ju nästa år, och de skadeverkningar som Agne Hansson målar upp av det som skall komma – de kan ju rimligen inte ha påverkat situationen redan i nuet.

Socialbidragen ökar, säger Agne Hansson. Om de gör det – det finns många exempel på kommuner där det har gått i den andra riktningen – så beror det som regel på att man har vissa problem med sysselsättning osv.; då brukar det bli en uppgång.

Avslutningsvis, herr talman, vill jag ännu en gång säga att vi skall ta bort ombyggnadsbegränsningarna när tidpunkten för det är lämplig.

Anf. 62 AGNE HANSSON (c):

Herr talman! Jag avser nu första halvåret eller början av andra halvåret 1991, och bostadsministern utgår från nuet; det är därvidlag vi skiljer oss i våra bedömningar. Jag tror att det måste vara en god framförhållning i planeringen av bostadspolitiken för att vi skall få jämn byggsysselsättning och kostnadsutveckling.

Branschen har sitt ansvar, det vill jag inte förneka på något sätt. Men det finns anledning att notera varför branschen får så höga kostnader. En av anledningarna är just ryckigheten på bostadsmarknaden, de tvära kasten mellan en mycket stor, ökad nyproduktion av bostäder och en ökad ombyggnadsverksamhet. Det är ju för att vi skall undvika ett sådant kast 1991 som jag försöker förmå bostadsministern att inse att han måste vidta åtgärder nu – och inte om ett halvår.

Har inte bostadsministern sett den oro som nu finns, och ökningen av antalet tomma lägenheter? Vi håller på att få den situation som vi hade på 80-talet, och det blir än värre om ingenting händer nu.

Jag svartmålar inte; det är inte min avsikt. De uppgifter jag fått har inte minst hyresgäströrelsen gett mig. Jag kan referera till den uppvaktning av 700 hyresgäster som i elva länkbussar invaderade Gamleby för 14 dagar sedan. Deras entydiga budskap var att de åtgärder på skatteområdet som har vidtagits kommer att innebära betydande svårigheter att få hushållskassan att gå ihop i framtiden. Och varför ökar antalet socialbidragstagare, om inte kostnadssitsen har blivit en annan?

Jag tror att det är mycket viktigt, för att inte belastningen på de boende skall öka ytterligare, att vi får en jämnare planering och en väl fungerande bostadsmarknad. Annars blir det ytterst de boende som kommer att drabbas. Det är det jag vill undvika – och det är detta jag försöker få även bostadsministern att inse.

Anf. 63 Bostadsminister ULF LÖNNQVIST (s):

Herr talman! Jag delar Agne Hanssons bedömning att ryckighet inte är bra. Därför skall man försöka ha en så jämn byggproduktion, totalt sett, som möjligt.

Agne Hansson har ju vissa erfarenheter av ryckighet. Det har tagit lång tid för den svenska byggmarknaden att ta sig ur den enorma svacka som byggverksamheten i vårt land råkade in i som en följd av den borgerliga regeringspolitiken i slutet av 70-talet och början av 80-talet. Det är alldeles självklart att det var kostnadsdrivande när man skulle ställa om sig från den djupa svackan till en hög produktionsnivå i olika delar av byggverksamheten. Inte minst följderna för materialindustrin hade ju blivit katastrofala. Mängder av företag fick slå igen därför att ingen behövde deras produkter. När sedan efterfrågan på produkter steg snabbt, så var det givetvis kostnadsdrivande att börja ta igen vad som eftersatts. Det är riktigt att detta är en av orsakerna till dagens höga kostnadsläge. Men rannsaka, Agne Hansson, de borgerliga partiernas, och det egna partiets, insatser under den perioden, för det är sviterna av detta som vi har fått dras med.

Sedan talar Agne Hansson om tomma lägenheter. Jag förmodar att han då lutar sig mot det material som de allmännyttiga botadsföretagen lämnade för ett tag sedan om en viss uppgång av antalet tomma lägenheter. Om jag inte minns alltför fel, så hade antalet tomma lägenheter ökat med ungefär en promille av de allmännyttiga bostadsföretagens bestånd. Det var alltså 800–1 000 fler tomma lägenheter nu än för ett år sedan – och dessa företag har 700 000–800 000 lägenheter totalt sett. Jag tycker inte att man skall ta den sortens tal till utgångspunkt för påståendet att antalet tomma lägenheter snabbt ökar.

Jag hoppas att Agne Hansson vid den stora uppvaktningen i Gamleby utnyttjade tillfället att för dem som var där tala om vilka positiva effekter de skulle få av skattereformen, så att deras oro kunde dämpas och så att de fick en korrekt och saklig information om den situation som skulle råda under nästa år. Då har Agne Hansson verksamt bidragit till att föra ut informationen om skattereformen på ett riktigt sätt. Men jag är rädd för att Agne Hansson inte utnyttjade tillfället till detta.

Andre vice talmannen anmälde att Agne Hansson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare inlägg.

Överläggningen var härmed avslutad.

12 § Bordläggning

Anmäldes och bordlades

Finansutskottets betänkanden

1990/91:FiU5 Ändrade kassakravsavgifter

1990/91:FiU6 Riksdagens revisorers verksamhet under budgetåret 1989/90

1990/91:FiU7 Ändringar i allemanssparandet

1990/91:FiU9 Uppbörden av tillfällig arbetsmiljöavgift

Skatteutskottets betänkanden
1990/91:SkU3 Deklarations- och kontrollfrågor i anslutning till skatteformen, m.m.
1990/91:SkU5 Ändringar i vägtrafikskattelagen

Justitieutskottets betänkanden
1990/91:JuU5 Fortsatt giltighet av 1952 års tvångsmedelslag
1990/91:JuU6 Teleavlyssning m.m.
1990/91:JuU7 Fastighetsdomstolar, m.m.

Lagutskottets betänkande
1990/91:LU14 Ändring i lagen (1985:193) om internationell järnvägstrafik

Kulturutskottets betänkande
1990/91:KrU8 Lotterifrågor

Trafikutskottets betänkanden
1990/91:TU8 Uppskjutande av ikraftträdande av vissa ändrade bestämmelser om motorredskap och traktorer, m.m.
1990/91:TU9 Säkerheten vid järnväg, tunnelbana och spårväg, m.m.

Näringsutskottets betänkanden
1990/91:NU7 Minerallagstiftning m.m.
1990/91:NU9 Utrikeshandel
1990/91:NU11 Ersättning för inkassokostnader
1990/91:NU13 1989 års internationella avtal om jute och juteprodukter
1990/91:NU14 Tillfällig försäljning

13 § Anmälan om interpellationer

Anmäldes att följande interpellationer framställts

den 29 november

1990/91:110 av *Ulla Orring* (fp) till statsrådet Margot Wallström om kommunernas konsumentvägledning:

Konsumentprisindex i november i år är 213. Det innebär att priserna stigit med 113 % sedan 1980. Omsatt till vardagsspråk betyder det att inte ens hälften av 1980 års penningvärde finns kvar i dag.

Det är självklart att konsumenterna känner av prishöjningarna och försöker rätta mun efter matsäcken, men tyvärr finns det också en grupp individer som har svårigheter med att planera sin ekonomi.

Inte mindre än 200 000 familjer levde häromåret på socialbidrag enligt vissa undersökningar. Det är en alarmerande stor grupp som med dagens problem på arbetsmarknaden – med många varsel – kan förväntas växa.

Om dessa konsumenter fick tillgång till en bra budgetrådgivning, som kan

ge råd och anvisningar om bästa köp och allmänt se över möjligheten för konsumenten att leva på sina tillgångar, kunde en stor del av de ekonomiska problemen saneras. För samhället i stort är det en katastrof att låta människor hamna i skuldfällan.

För att åstadkomma detta måste det finnas en konsumentvägledning på nära håll. När riksdagen 1986 fastslog riktlinjerna för konsumentpolitiken, var målsättningen en fortsatt snabb utbyggnad av den lokala verksamheten. Det räcker inte enbart med centrala verk som konsumentverket och allmänna reklamationsnämnden, det bör finnas lokalt förankrad konsumentvägledning.

Under verksamhetsåret 89/90 fanns konsumentvägledning i 271 av landets 284 kommuner. Läget var relativt gott. Men nu har det skett en dramatisk neddragning av verksamheten. Ett 20-tal kommuner, därav t.ex. Täby, slopar konsumentvägledningen.

Det betyder att inte enbart budgetrådgivningen drabbas utan även reklamationshantering, marknadsbevakning, utbildning till unga konsumenter m.m. Om inte exempelvis reklamationshanteringen kan klaras av snabbt och billigt på orten genom den lokala konsumentvägledningen, måste konsumenten vända sig till allmänna reklamationsnämnden, vars resurser knappast är tillräckliga. Eller skall konsumenten lämnas utan hjälp?

För att på effektivaste och mest ändamålsenliga sätt använda samhällets resurser och spara med allmänna medel genom en på ett tidigt stadium insatt budgetrådgivning och över huvud taget tillvarata konsumenternas intresse behövs en lokalt förankrad konsumentvägledning.

Med hänvisning till ovanstående vill jag ställa följande frågor:

1. Vilka åtgärder ämnar statsrådet vidta för att informera om betydelsen av den lokala konsumentvägledningen?
2. Eftersom konsumentvägledningen är en kommunal uppgift blir frågan också om statsrådet ämnar samråda med Kommunförbundet?
3. Vilka åtgärder ämnar statsrådet vidta för allmänna reklamationsnämndens del med hänsyn till den förväntade ökade ärendetillströmningen?

1990/91:111 av *Maria Leissner* (fp) till statsrådet Maj-Lis Lööw om flyktingar i Genèvekonventionens bemärkelse:

Psykologer och läkare på en flyktingförläggning har slagit larm att ett stort antal turk-bulgariska kvinnor blivit våldtagna och misshandlade av polisen i hemlandet.

Dessa fakta har inte kommit fram under polisförhör eftersom övergreppen varit så djupt kränkande för kvinnorna. Inte förrän några advokater förhörde maka och make var för sig kunde dessa kvinnor förmå sig att berätta om övergreppen.

Det har framkommit att ett stort antal turk-bulgariska kvinnor blivit utsatta för våldtäkter och misshandel, ibland i sina barns åsyn. Förövarna har varit bulgariska polismän, och överfallen har skett i samband med polisförhör eller hämtningar i hemmet. Ofta har maken varit fängslad, och polisen har då kunnat utnyttja hans frånvaro.

Enligt muslimsk tro betraktas en kvinna som blivit våldtagen därigenom

också som en prostituerad. Vissa män har därför övergivit sina fruar när de fått veta om våldtäkterna, andra män är fortfarande okunniga om övergreppen.

Några typiska fall kan se ut som följer:

En kvinna med två barn blev hämtad av polis när mannen satt i fängelse. Hon blev våldtagen av två poliser. De brände henne med droppande plast på brösten. Hon vaknade utanför huset efter att ha varit avsvimmad.

Tre veckor före flykten väcktes en annan kvinna mitt i natten av att fyra poliser bankade på ytterdörren. Två av poliserna undersökte lägenheten, och två våldförde sig på kvinnan i de två barnens åsyn. Maken var inte hemma vid tiden för våldtäkten, men gick senare ut och letade efter poliserna, fann och misshandlade en av dem. Efter detta var familjen tvungen att fly. Särskilt det ena barnet har blivit svårt stört av upplevelsen.

Uppenbarligen är dessa händelser inte engångsföreteelser, utan har drabbat ett stort antal turk-bulgariska kvinnor. En kvinnojour uppskattar att det kan röra sig om ett hundratal kvinnor. Överfallen förefaller utgöra en del av förföljelserna mot den turk-bulgariska minoriteten, inte minst för att den ofta sammanfallit med att maken suttit fängslad, eller i samband med polisförhör av kvinnorna. Om så är fallet torde överfallen styrka att de utsatta kvinnorna är flyktingar i Genèvekonventionens bemärkelse.

I vilket fall som helst utgör våldtäkterna starka humanitära skäl för att kvinnorna och deras familjer borde få uppehållstillstånd i Sverige. Eftersom paragrafen om uppehållstillstånd på humanitära grunder är tagen bruk sedan den 13 december 1989 har naturligtvis de överfallna kvinnorna betydligt sämre skydd än tidigare.

Jag vill mot denna bakgrund fråga invandrarministern:

1. Är kvinnor, som i samband med polisförhör i sitt hemland utsatts för våldtäkter och misshandel, att betrakta som flyktingar i Genèvekonventionens bemärkelse?
2. Hur avser invandrarministern garantera skydd åt de turk-bulgariska kvinnor som utsatts för misshandel och våldtäkter, mot bakgrund av den nuvarande inskränkningen av flyktinglagstiftningen?

14 § Anmälan om frågor

Anmäldes att följande frågor framställts

den 29 november

1990/91:253 av *Seija Viitamäki-Carlsson* (v) till statsrådet Göran Persson om hemspråksundervisningen:

Regeringen aviserar nedskärningar av statsbidragen till skolsektorn med ca 1 miljard det kommande budgetåret. Statsbidraget till hemspråksundervisningen minskas med 300 miljoner från 467 miljoner till 167 miljoner.

Nu aviserar kommunala skolpolitiker och Kommunförbundet stora för-

ändringar i hemspråksundervisningen. Skolförordningen skall förändras, och då kan också hemspråksreglerna ändras.

Mot bakgrund av ovanstående vill jag ställa följande fråga:

Är den kommunala självbestämmanderätten starkare än internationella överenskommelser, som Sverige ratificerat, så att man kan befara att ESK-dokumentet om den mänskliga dimensionen 32 § får en underordnad betydelse?

1990/91:254 av *Björn Samuelson* (v) till justitieministern om sekretesslagstiftningen och FNs barnkonvention:

Genom en dom som fastställdes av regeringsrätten i juni 1989 har det klarlagts att den enskilde normalt inte har rätt att få del av uppgifter inom socialtjänsten om vem som är hans eller hennes far. Sekretess gäller enligt 7 kap. 4 § sekretesslagen om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan men för fadern. I praktiken betyder detta att sekretess nästan alltid gäller beträffande faderskapet.

Denna sekretess, som ger uttryck för värderingar som snarast är hemmahörande i ett annat århundrade, är uppenbart stridande mot FNs barnkonvention som Sverige ratificerat. Principen om förbud mot att efterforska faderskapet torde härröra från "Code Napoleon", la recherche de la paternité est interdite. Enligt barnkonventionen har barn en ovillkorlig rätt att få vetskap om sina föräldrar. I motioner, dels från mig i den allmänna motionstiden, dels från vänsterpartiet med anledning av prop. 1989/90:107 om godkännande av FN-konventionen om barnens rättigheter har begärts att bestämmelsen om sekretess beträffande någons börd skall upphävas. Riksdagen har avslagit motionerna, men uttalat att det finns anledning för regeringen att i lämpligt sammanhang överväga en förändring av sekretesslagen på denna punkt.

Avser regeringen att under innevarande riksmöte förelägga riksdagen förslag som bringar sekretesslagstiftningen i överensstämmelse med FNs barnkonvention?

1990/91:255 av *Gudrun Schyman* (v) till socialministern om rättskemiska laboratoriet i Solna:

Enligt upgift skall det rättskemiska laboratoriet vid statens rättsläkarstation i Solna flyttas till det centrala laboratoriet i Linköping. Det finns anledning att befara att rättssäkerheten blir lidande på grund av flyttningen, något som också påtalats av polis- och åklagarmyndigheter. Även justitiekanslern har uttryckt oro.

Trots denna samlade bedömning har inte ställningstagandet omprövats.

Jag vill därför fråga socialministern:

Tänker socialministern vidta några åtgärder för att förhindra att laboratoriet flyttas?

1990/91:256 av *Marianne Andersson* i Vårgårda (c) till socialministern om registrering av tandlagningsmaterials biverkningar:

I debatten om amalgamets skadeverkningar och kravet på förbud framförs ständigt argumentet att fullgoda ersättningsmaterial inte finns och att de material som finns också kan ge upphov till biverkningar. Det är då av yttersta vikt att kunskaperna om olika tandlagningsmaterial ökar. Frågan om produktkontroll och biverkningsregister för dentala material har aktualiserats gång på gång. Riksdagen har beslutat att biverkningsregister skall inrättas. Förre socialministern Sven Hulterström utlovade att en proposition skulle komma under 1990. I årets budgetproposition hänvisade man till samordning med EG som försvar för att inte göra något. Frågan är också anmäld till KU. Nu skall enligt uppgift en försöksverksamhet på vissa ställen startas under nästa år.

Jag vill fråga statsrådet varför man dröjt så länge med att fullt ut göra en undersökning i hela landet.

1990/91:257 av *Maud Björnemalm* (s) till kommunikationsministern om järnvägstrafiken sträckan Gävle–Avesta/Krylbo–Örebro:

Transportrådet skall enligt regeringsuppdrag upphandla tågtrafik för budgetåret 1991/92.

Av det protokoll som finns från förhandlingarna den 1 oktober 1990 framgår bl.a. att sträckan Gävle–Avesta/Krylbo–Örebro har prioriterats bort. Skall trafiken få fortsätta behövs ett ökat anslag på 35 milj. kr. Trafiken på denna sträcka är av stor regionalpolitisk betydelse, och en neddragning medför negativa konsekvenser för Bergslagen.

Min fråga:

Är kommunikationsministern beredd att av regionalpolitiska skäl medverka till att transportrådet får de 35 milj. kr. som behövs för att säkerställa tågtrafiken på sträckan Gävle–Avesta/Krylbo–Örebro?

den 30 november

1990/91:258 av *Annika Åhnberg* (v) till miljöministern om miljöbrott:

Skall miljöbrottslingar vara lika inför lagen?

Skall stora företag, som borde ha goda möjligheter att avsätta resurser för miljöskyddsarbete, komma undan med lindrigare straff för miljöbrott, än små företag?

Så tycks tillämpningen av miljölagarna fungera vid tingsrätten i Linköping. Det är enligt min uppfattning mycket upprörande att det kan få vara så. Miljöbrott skall följas av kraftiga sanktioner, och stora företag skall inte slinka undan. En sådan tillämpning skapar inte förtroende för de lagar vi stiftar i riksdagen. I Linköping dömdes två företag ett litet och ett stort, Saab-Scanias flygdivision, helt olika för liknande miljöbrott. Det lilla företaget dömdes medan åtalet mot Saab-Scania lades ner.

Jag vill därför fråga miljöministern:

Avser regeringen föreslå förändringar i miljölagstiftningen i syfte att åstadkomma likhet inför lagen?

1990/91:259 av *Sverre Palm* (s) till industriministern om industrisysselsättningen i Strömstad:

Det har nu gått ett år sedan Electrolux i Strömstad meddelade att Strömstadsfabriken kommer att avvecklas efter semestern 1990.

Nedläggningen av Electrolux är nu genomförd, och detta har medfört att 280 industriarbetsplatser försvunnit.

Utöver detta har andra industriföretag varslat personal om uppsägning. Ca 50 jobb berörs, vilket ger ett totalt bortfall på drygt 30 % av Strömstads industriarbetsmarknad.

Med hänvisning till ovanstående vill jag fråga industriministern:

Vilka åtgärder är industriministern beredd att vidta för att återskapa industrisysselsättningen i Strömstad?

1990/91:260 av *Birgit Friggebo* (fp) till finansministern om avdragsrätten för avgifter till fackföreningar:

I går enades socialdemokraterna och vänsterpartiet om att ta bort taket för avdragsrätten för avgifter till fackföreningarna. Detta beslut fattas i en ekonomisk situation som enligt finansministern präglas av "blodigt allvar" och där regeringen anser sig nödsakad att hastigt lägga fram en skrivelse till riksdagen med ett s.k. krispaket. Finansministern lär dessutom – efter den socialdemokratiska partikongressen – ha gett uttryck för uppfattningen att en utbyggnad av föräldraförsäkringen är en högre prioriterad åtgärd än höjningar av fackavdraget. Mot denna bakgrund vill jag fråga finansministern:

Finns det något uttalande av finansministern i denna fråga som fortfarande äger giltighet?

1990/91:261 av *Åsa Domeij* (mp) till miljöministern om tillsynen enligt lagen om kemiska produkter:

Tillsynen enligt lagen om kemiska produkter fungerar mycket dåligt, bl.a. enligt en enkät som miljöpartiets riksdagsgrupp skickade till 100 miljö- och hälsoskyddsnämnder. En av orsakerna till den dåliga tillsynen är att ansvarsfördelningen mellan kommuner och länsstyrelser är mycket oklar. Den klara ansvarsfördelning som finns när det gäller miljöskyddslagen saknas.

Tänker regeringen göra något för att klara ut ansvarsfördelningen mellan kommuner och länsstyrelser t.ex. genom att ändra förordningen om kemiska produkter?

1990/91:262 av *Roy Ottosson* (mp) till socialministern om genteknikberedningens sammansättning:

I tidigare debatter i riksdagen har bl.a. miljöministern utlovat en bred parlamentarisk beredning i bioteknik och genteknik. Kraven på en parlamentarisk utredning från bl.a. miljöpartiet möttes med att ge beredningen vidare befogenheter och större frihet än vad som är normalt för beredningar. Beredningen tillsattes under sommaren och har nu hunnit ha några möten. För-

utom de 8 parlamentarikerna ingår hela 22 experter i beredningen. Bland dessa experter finns ingen representant för miljörörelsen, bönderna eller de fackliga organisationerna. Däremot är den helt övervägande delen av experterna antingen sådana som har egenintresse i att biotekniken ges fria händer eller sådana som är dokumenterat okritiska till den hittillsvarande utvecklingen på bioteknikområdet. Obalansen har påtalats av parlamentariker i utredningen, men inga förändringar i sammansättningen har ändå skett. Med anledning av detta vill jag ställa följande fråga till socialministern:

Hur avser regeringen se till att genteknikberedningen får den nödvändiga allsidiga information som krävs för att den skall kunna fatta kloka beslut med nuvarande sammansättning?

1990/91:263 av *Roy Ottosson* (mp) till kommunikationsministern om bärighetshöjande åtgärder för järnväg:

För närvarande genomförs s.k. bärighetshöjande åtgärder för vägtrafik. Ca 6 miljarder satsas på att bygga om eller förstärka broar så att fordonsvikterna kan höjas till 60 ton. Detta kan jämföras med att den maximala totalvikten inom EG är 40 ton. Bärigheten på själva vägarna behöver följaktligen höjas på många håll, vilket för med sig ytterligare kostnader för samhället. Skälet till denna bärighetshöjning är enligt kommunikationsministern att ge svensk industri konkurrensfördelar gentemot övrig europeisk industri.

Dess värre konkurrerar också de långväga godstransporterna på väg med järnvägen. Någon motsvarande bärighetshöjande satsning på järnvägarna har hittills inte genomförts. Det innebär att vägtrafiken har givits konkurrensfördelar som järnvägen förnekats. Kravet på konkurrensneutralitet mellan trafikslagen har därigenom försummats. Detta kan vara en bidragande orsak till de svårigheter som SJ Gods numera upplever.

Avser regeringen att verka för att bärighetshöjande åtgärder skall vidtas för järnvägarnas del?

1990/91:264 av *Krister Skånberg* (mp) till industriministern om kraftvärmeverk:

Många kommunala energiverk är mycket oroade för att konstruktionen av den nya energibeskattningen inkl. mervärdeskatten i kombination med att koldioxidskatt endast skall tagas ut på fjärrvärme och ej på elgenerering kommer att medföra att nya abonnenter väljer elvärme i stället för fjärrvärme. Vidare är många i kraftindustrin oroade för att det med dessa skatteregler blir olönsamt att bygga nya kraftvärmeverk, trots att dessa ger det bästa utnyttjandet av bränslet och därmed också undviker onödiga utsläpp.

Vad avser regeringen att göra för att motverka en övergång från fjärrvärme till elvärme och för att främja kraftvärme?

1990/91:265 av *Gudrun Norberg* (fp) till jordbruksministern om pilbågsjakt:

Statens naturvårdsverk avser att ge tillstånd till jakt med pilbåge. Tillståndet avser en försöksverksamhet.

Jakt med pilbåge kräver – om den skall vara human i någon mån – en stor skjutskicklighet och mycket gynnsamma villkor ur jaktsynpunkt. Det finns anledning att befara att pilbåge som jaktvapen kommer att utsätta viltet för stort lidande.

Därför hemställer jag att till jordbruksminister Mats Hellström få ställa följande fråga:

Avser statsrådet att tillåta en utvidgning och permanentning av denna inhumana jaktform?

1990/91:266 av *Krister Skånberg* (mp) till industriministern om förnybara och miljövänliga energikällor:

Inom svenska bioenergiföreningen, miljörörelsen och statens naturvårdsverk är man oroad över att den nya energibeskattningen och den planerade utbyggnaden av fossilgasnätet kommer att motverka satsningen på ökad användning av biobränsle i den svenska energiförsörjningen och därmed leda till miljöskadliga och onödiga utsläpp av bl.a. klimatpåverkande gaser vid normal drift, med risk för mycket stora utsläpp vid läckage och driftstörningar. På samma sätt som tidigare i Danmark försöker stora fossilgasleverantörer att få underlag för att bygga gasledningar för tiotals miljarder kronor genom att erbjuda kommunala energiverk och industrikunder långtidskontrakt till olika priser som dock har det gemensamt att de ligger strax under vad närmast konkurrenskraftiga alternativ skulle kosta.

Vad avser regeringen att göra för att främja den fortsatta utvecklingen och öka användningen av förnybara och miljövänliga energikällor, bl.a. biobränsletekniken, inkl. biogas och förgasning av biobränsle i Sverige?

1990/91:267 av *Agne Hansson* (c) till socialministern om avvecklingen av vårdhemmen:

Enligt den nya omsorgslagen skall vårdhemmen i landstingen avvecklas. Enligt intentionerna i beslutet skulle staten svara för kostnaderna för denna avveckling. Avvecklingen skulle inte kosta landstingen något. Det visar sig nu inte hålla.

Avvecklingen av vårdhemmen kostar landstingen stora pengar. För Kalmar läns landsting innebär detta en kostnad 1989 på 11 milj.kr., för 1990 27,3, för 1991 beräknad 38,5 och för 1992 50,9 milj. kr.

Enligt omsorgskommitténs betänkande angavs kostnaden för den vårdform som skulle ersätta vårdhemmen, elevhem för barn, till 600 kr. per dag. Den verkliga kostnaden för Kalmar läns landsting visar sig nu ligga på i genomsnitt 1 232 kr per dag. Det är alltså mer än en fördubbling av vad som var tänkt. Det här innebär att andra vårdtagare tvingas stå tillbaka när ekonomin är begränsad.

Mot den bakgrunden vill jag fråga:

Vilka åtgärder är regeringen beredd vidta för att uppfylla löftet gentemot Kalmar läns landsting och andra landsting om att avvecklingen av vårdhemmen inte skall förorsaka landstingen ökade kostnader?

1990/91:268 av *Agne Hansson* (c) till statsrådet Erik Åsbrink om beskattningen av dagbarnvårdares kostnadsersättning:

Enligt beslutet om den nya skattereformen skall kostnadsersättningen till dagbarnvårdare i familjedaghem beskattas. Det innebär klart försämrade villkor för denna kategori som inte motsvarar sund logik. Följden blir att många dagbarnvårdare slutar. Det får som följd att bristen på daghemsplatser ökar. Det är ur flera synpunkter till stor nackdel inte minst för samhället.

Mot den bakgrunden vill jag fråga statsrådet:

Är statsrådet beredd att vidta åtgärder så att beskattningen av kostnadsersättningen för dagbarnvårdare i familjedaghem upphör?

1990/91:269 av *Agne Hansson* (c) till finansministern om statliga lån till kommunerna i Kalmar län:

Riksdagens majoritet beslutade under våren på regeringens förslag att bevilja Göteborgs och Malmö kommuner ett tioårigt lån – 900 miljoner resp. 600 miljoner – räntefritt de tre första åren.

Många kommuner i Kalmar län brottas med svåra ekonomiska problem inte minst på grund av en rad ökade pålagor från staten och en orättvis resursfördelning över landet från statens sida.

Jag vill därför fråga finansministern:

Är finansministern beredd att stödja kommunerna i Kalmar län genom lån med samma generösa villkor?

15 § Kammaren åtskildes kl. 13.30.

Förhandlingarna leddes
av tredje vice talmannan från sammanträdets början t.o.m. 6 § anf. 24 (delvis),
av förste vice talmannen därefter t.o.m. 10 § anf. 56 (delvis) och
av andre vice talmannen därefter till sammanträdets slut.

Vid protokollet

TOM T:SON THYBLAD

/Gunborg Apelgren

Innehållsförteckning

Fredagen den 30 november

1 § Svar på interpellation 1990/91:70 om svenskt stöd åt albaner i Kosovoprovinsen i Jugoslavien 1
Utrikesminister Sten Andersson (s)
Eva Goës (mp)

2 § Svar på interpellation 1990/91:71 om det politiska våldet i Colombia 5
Utrikesminister Sten Andersson (s)
Bengt-Ola Ryttar (s)
Sten Svensson (m)

3 § Svar på interpellation 1990/91:74 om svenskt EG-medlemskap och neutralitetspolitiken 9
Utrikesminister Sten Andersson (s)
Gudrun Schyman (v)
Margaretha af Ugglas (m)

4 § Svar på interpellation 1990/91:89 om Boforsaffären 14
Utrikesminister Sten Andersson (s)
Gudrun Schyman (v)

5 § Svar på interpellationerna 1990/91:91, 92 och 97 om Turkiet... 20
Utrikesminister Sten Andersson (s)
Ragnhild Pohanka (mp)
Berith Eriksson (v)

6 § Svar på interpellation 1990/91:83 om JAS-projektet 27
Försvarsminister Roine Carlsson (s)
Hans Göran Franck (s)
Paul Ciszuk (mp)
Gudrun Schyman (v)

7 § Svar på interpellation 1990/91:79 om rättssäkerheten för patienter som felbehandlats 38
Socialminister Ingela Thalén (s)
Margó Ingvardsson (v)

8 § Svar på interpellation 1990/91:49 om EGs torskfiske i den svenska fiskezonen 42
Jordbruksminister Mats Hellström (s)
Jens Eriksson (m)

9 § Svar på interpellation 1990/91:75 om rotdeformationer på barrträd m.m. 47
Jordbruksminister Mats Hellström (s)
Ragnhild Pohanka (mp)

10 § Svar på interpellation 1990/91:90 om reformeringen av den statliga länsförvaltningen 52
Civilminister Bengt K Å Johansson (s)
Agne Hansson (c)

11 § Svar på interpellation 1990/91:85 om bostadsproduktionens omfattning ... 57
Bostadsminister Ulf Lönnqvist (s)
Agne Hansson (c)
12 § Bordläggning ... 64
13 § Anmälan om interpellationer
1990/91:110 av Ulla Orring (fp) om kommunernas konsumentvägledning ... 65
1990/91:111 av Maria Leissner (fp) om flyktingar i Genèvekonventionens bemärkelse ... 66
14 § Anmälan om frågor
1990/91:253 av Seija Viitamäki-Carlsson (v) om hemspråksundervisningen ... 67
1990/91:254 av Björn Samuelson (v) om sekretesslagstiftningen och FNs barnkonvention ... 68
1990/91:255 av Gudrun Schyman (v) om rättskemiska laboratoriet i Solna ... 68
1990/91:256 av Marianne Andersson i Vårgårda (c) om registrering av tandlagningsmaterials biverkningar ... 68
1990/91:257 av Maud Björnemalm (s) om järnvägstrafiken sträckan Gävle–Avesta/Krylbo–Örebro ... 69
1990/91:258 av Annika Åhnberg (v) om miljöbrott ... 69
1990/91:259 av Sverre Palm (s) om industrisysselsättningen i Strömstad ... 70
1990/91:260 av Birgit Friggebo (fp) om avdragsrätten för avgifter till fackföreningar ... 70
1990/91:261 av Åsa Domeij (mp) om tillsynen enligt lagen om kemiska produkter ... 70
1990/91:262 av Roy Ottosson (mp) om genteknikberedningens sammansättning ... 70
1990/91:263 av Roy Ottosson (mp) om bärighetshöjande åtgärder för järnväg ... 71
1990/91:264 av Krister Skånberg (mp) om kraftvärmeverk ... 71
1990/91:265 av Gudrun Norberg (fp) om pilbågsjakt ... 71
1990/91:266 av Krister Skånberg (mp) om förnybara och miljövänliga energikällor ... 72
1990/91:267 av Agne Hansson (c) om avvecklingen av vårdhemmen ... 72
1990/91:268 av Agne Hansson (c) om beskattningen av dagbarnvårdares kostnadsersättning ... 73
1990/91:269 av Agne Hansson (c) om statliga lån till kommunerna i Kalmar län ... 73

gotab 97419, Stockholm 1991